

Efterhandsutvärdering
Ålands mål 5b-program
1995-1999

Slutrapport juli 2001

Innehåll

Förord

- 1. Inledning**
- 2. Sammanfattning och kommentarer**
- 3. Förutsättningarna för 5b-programmets genomförande**
 - 3.1. EU-stöd och andra strukturella stödinsatser på Åland 1995-1999
 - 3.2. Det åländska mål 5b-programmet
 - 3.3. Mål 5b-programmets ambitionsnivå och indikatorer
 - 3.4. Programadministrationen för mål 5b
- 4. Stödområdets struktur och utveckling**
 - 4.1. Det åländska 5b-områdets geografi
 - 4.2. Befolkning och ekonomi
 - 4.3. För 5b-programmet särskilt viktiga näringar
 - 4.4. Den allmänna konjunkturutvecklingens betydelse
 - 4.5. Programregionens starka och svaga sidor
 - 4.6. Huvudresultaten och slutsatserna från halvtidsutvärderingen
- 5. Undersökningsmetodik och informationskällor**
 - 5.1. Insamlingsmetodik och källor
 - 5.2. Analysmetoder
 - 5.3. EU-kommissionens gemensamma utvärderingsfrågor
- 6. Genomförandeanalys**
 - 6.1 Samverkan mellan programutfall och mål
 - 6.2 Handläggningen av programmet
 - 6.3 Nyckeltal för programmets genomförande
- 7. Resultat- och effektanalys**
 - 7.1. Åtgärdernas inriktning i genomförandet
 - 7.2. Effekter per åtgärd och prioriterat område
 - 7.3. Effekter av programmet som helhet - de särskilda målen
 - 7.4. Effekter av programmet som helhet - målområdets utveckling
- 8. Slutsatser och rekommendationer**
 - 8.1. Värdering av programmets yttre effektivitet
 - 8.2. Värdering av programmets inre effektivitet
 - 8.3. Samlade rekommendationer

Bilagor

Förord

Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) har av Ålands landskapsstyrelse fått i uppdrag att göra en efterhandsutvärdering (*ex post*) av det åländska 5b-programmet för perioden 1995 – 1999. Programmet godkändes av EU-kommissionen i november 1995. Utvärderingen kan indirekt även betraktas som en beställning av kommissionen. ÅSUB har också ansvarat för en tidigare mellanutvärdering (*mid-term*) av programmet, en evaluering som publicerades i juni 1999 (ÅSUB Rapport 1999:8).

Utvärderingsrapporten inleds med en kort sammanfattning av utvärderingen. Därefter görs en genomgång av innehållet i och målsättningar för 5b-programmet samt en analys av stödregionens struktur och utveckling under 1990-talet. I detta sammanhang redovisas även resultaten från den tidigare gjorda mellanutvärderingen. Därpå följer en presentation av utvärderingsmetoder och underlagsmaterial. Presentationen av själva utvärderingsresultatet redovisas i två delar, dels i form av en genomgång av programimplementeringen och dels i en mer ingående analys av programmets resultat och effekter. Rapporten avslutas med utvärderarnas mer övergripande slutsatser och rekommendationer.

Rapporten färdigställdes för ett år sedan och överlämnades till uppdragsgivaren för granskning och godkännande i juli 2001. På grund av en del oförutsedda processuella och logistiska problem hos uppdragsgivarna fördröjdes det formella godkännande som krävs för att publicera rapporten dock ända till slutet av juni 2002.

Detta skulle kunna tolkas som att produkten idag inte längre är särskilt aktuell utan snarare av ett mera historiskt dokumenterande värde. ÅSUB anser dock att rapporten fortfarande är väl värd att publicera med tanke på det bredare allmänintresse som analysen av genomförandet och resultaten av det första regionalpolitiskt inriktade åländska EU-programmet ändå har. Rapporten har också en hel del att säga om vilken typ av regionalpolitiska satsningar som i ett bredare samhällsekonomiskt perspektiv ser ut att fungera enligt politikens intentioner och vilken typ av projekt som i allmänhet tycks ge mindre avkastning på satsade (skatte-) resurser.

Ansvar för utvärderingen inom ÅSUB har åvilat *Katarina Fellman* och undertecknad. Den förstnämnde av dessa är också denna rapportens huvudförfattare.

Mariehamn i juni 2002

Bjarne Lindström
Direktör

Executive summary

The Government of Ålandland has entrusted ÅSUB with the task of conducting an *ex post* evaluation of the Åland 5b programme for the period 1995-1999. The programme was approved by the EU Commission in November 1995. ÅSUB has also carried out a previous, mid-term evaluation of the programme, which was published in June 1999 (ÅSUB Rapport 1999:8).

Objective 5b was primarily intended to further rural development and decrease dependency on primary industries. The Åland programme only encompasses the rural areas, not Mariehamn. Actions are aimed at three prioritised areas subdivided into eight individual measures:

1. **Tourism**
 - 1.1 Co-operation within the tourist industry
 - 1.2 Active tourism for different target groups
2. **Activities in sparsely populated areas**
 - 2.1.1 Development of products from agriculture
 - 2.1.2 Promotion of entrepreneurship
 - 2.2 Education
3. **Environment and culture**
 - 3.1 Trade (crafts)
 - 3.2 Åland's profile as a landscape of environment and culture
 - 3.3 Education

From an international comparison the programme is small, with a budget of approximately 63 million FIM of which the EU share amounted to 15.9 million FIM.

Implementation

The administrative routines and treatment of the entire programme are of decisive importance both to the programme activities and to the effects of the entire programme and its measures. Concerning the programme's steering organisation it may be noted that project activities got off to a comparatively good start. It seems a fair assumption that the rather short channels of decision characterising the home rule government have contributed to this positive result. Another important contributing factor is comparatively active industries with widespread traditions of small-scale entrepreneurship. The interviews with project owners have also shown that information and advice from civil servants in the secretariat have largely functioned well. Competence regarding the programme as an instrument of regional policy actions has grown at all levels and among all actors during Åland's first programming period.

The evaluators have chosen to concentrate on various views on the entire programme, the utilisation of its potentials, the project development phase and the administration. The group of evaluators have emphasised six weaknesses. Most problems have been solved during the

end phase of the programme and before the new programming period. Nevertheless, in larger or smaller measure, administrative weaknesses may have influenced the implementation of the programme.

The first three opinions emanate from those in charge of project implementation and relate largely to problems connected with project financing. The handling of projects on an annual basis only, the late disbursement of financing, which leads to problems of liquidity, and an unclear division of roles regarding programme implementation have made project planning, financing and realisation more difficult. These weaknesses bear witness that the image of what a project is is not entirely clear and to the fact that the guiding effect of the programme has not been sufficiently realised.

The change of personnel at the secretariat has been extensive, which has led to shortcomings in continuity and information and to faulty administrative routines. According to the evaluators, project-developing functions ought to be strengthened as many of the objectives that receive support cannot be considered projects in the true sense of the word. A greater degree of innovation, more co-operation between actors and a greater degree of synergy between the actions are called for. Finally, the follow-up of projects has been insufficient. Experience concerning strengths and weaknesses in project implementation and outcomes is thus not accumulated in the decision-making organisation and cannot be utilised in the continued implementation of programmes. Thus follow-up data are not available to the decision-making authorities. Even here, the absence of a holistic view of programmes has played a role.

Effects of the Programme

Altogether 157 projects have received funding with a total amount of approximately 105 million FIM of which the public share amounts to approximately 30 million FIM. That is equal to approximately 77 per cent of the public budget. In April 2001 the disbursed means equalled 69 per cent of the public budget and was divided among 135 projects. It is the opinion of the evaluators that on the whole, objectives have been met. The most important effects of the programmes are shown in the table below.

Results of specific objectives	Effects/development of objective area
Approx. 100 new jobs have been created - of which 41 for women	GDP/capita grew from approx. 60 per cent (1994) to approx. 67 per cent (1999) of the EU average
Approx. 160 jobs have been saved - of which approximately 60 for women	Unemployment decreased from 6.2 per cent to 2.0 per cent
Approx. 20 new enterprises have been started	The population in the area grew by 3.5 per cent(1995-2000)
Approx. 1430 persons have had their competencie improved through education	The number of enterprises in the area grew by 2.7 per cent (1995-2000)
- of which approximately 52 per cent women	The number of tourist enterprises (sector 55) grew by approx. 30 per cent (1995-2000)
The average length of the education was 220-230 hours	

<p>The actions have contributed to the following non-quantifiable results: Improvements in productivity Greater competitiveness Product and technology development Larger turnover Bigger sales in home market and for exports Cultural and natural environment improved and accessible The motivation and availability of labour supply in the labour market are improved as are the employment opportunities</p>	<p>The share of women among employed persons grew by 0.25 percentage points up till 1999 The share of the population with education above basic level grew by 2.9 percentage points (1995-1999) The share of arrivals outside the summer months grew by 2.2 per cent (1995-1999) The share of energy production from renewable sources grew by 12.1 per cent (1995-2000)</p>
--	---

To sum up the effects at the programming level, it may be noted that the activities carried out within the framework of the programme positively and constructively contributed to the structural change that is currently taking place within the 5b region. The added assistance provided by advantageous economic trends has increased the efficacy of the programme. New employment and income opportunities have been created, new business ideas have been realised and competitiveness has increased. The motivation and availability of the labour supply have improved as a consequence of the endeavours undertaken to improve competence. The natural and cultural environment has been developed and made visible and the area's population has grown during the programming period, which testifies to the area's enhanced attractiveness. Unemployment in the region is approaching record-low levels. All in all the evaluators note that the three structural funds have advantageously collaborated in ensuring the programme's positive effects.

The extent to which quantifiable as well as non-quantifiable goals has been met is illustrated in the table below:

Quantifiable goals:	Fulfilment of goal	Estimated net effect
New all-year jobs	app. 120 %	superior
New enterprises	app. 50 %	average
Number of persons educated	app. 350 %	superior
Non-quantifiable goals:		
Productivity improvements	Good	Good
Increased competitiveness	Good	Good
Development of products and technology	Good	Good
Increased volume of commerce	Good	Over
Greater sales on home market	Good	Good
Strengthening of cultural and natural environment and increased accessibility	Good	Good
Improved motivation and vailability of labour force	Good	Good
Programme overall	Good	Good

*) The quantifiable scale: no effect, average, good, superior (outcome above goal)

The effects and degrees of goal fulfilment do, however, vary quite a bit between the various prioritised areas and measures. Most new jobs have been created in tourism, whereas enterprises in sparsely populated areas show the biggest volume of jobs preserved. Educational activities have clearly had the greatest number of participants within the prioritised area of enterprises in sparsely populated areas. The number of educated within the prioritised objective Environment and culture, however, did not quite reach the goal. Goal fulfilment is also less than optimal in regard to start-up of new enterprises. Goal fulfilment in relation to enterprise start-ups in sparsely populated areas has remained at approximately 12 per cent.

Despite the fact that overall, the employment effect of the programme is considered above the goal, not least when the indirect effects are taken into consideration, there are some dark clouds. Jobs for women are less than half of the goal both in terms of newly created jobs and jobs preserved. A further worry is jobs in the archipelago area, which have even decreased during the programming period. Few jobs have been created in the archipelago area with support from the programme. In turn, failures in the labour market affect the overall goal of preserving and increasing settlements in the archipelago area. The population there has decreased by approximately 2 per cent during the programming period.

Summary recommendations

Based on what has materialised in the course of the evaluation process preceding this report, the group of evaluators wish to highlight the following main recommendations to be taken into consideration by coming structural or regional policy actions in Åland. Here the recommendations are compressed. For a more thorough description we call attention to Chapter 8 of the main text.

- I.** The functions of project development ought to be made clearer and be strengthened in the course of programme implementation. More attempts at innovation and co-operation are requested. Through a more active project development several measures may be combined leading to greater synergy effects.
- II.** The guiding force of the programme should be better utilised and the goals should in a clearer way permeate the realisation of the programme. Particularly the horizontal aims ought to be emphasised more during the decision-making process.
- III.** One ought to attempt a clearer division of roles and responsibilities at various levels. All knowledge and competence should be utilised during the implementation phase.

- IV.** The programme administration's follow-up routines and handling of indicative information ought to be developed and systematised. We also recommend internal follow-ups and evaluations regarding the study of various aspects of the implementation. The project catalogue ought to be completed and revised in order to meet these needs.
- V.** To increase the effectiveness of actions and in order to emphasise the overall goals of projects, it is recommended that future structural actions in Åland should be concentrated to fewer and more clearly formulated measures with relevant and well considered goals.
- VI.** In order to avoid unnecessary uncertainty and in order not to impede the development of the project, its implementation and long-term planning, the authority responsible for the programme ought to create preconditions to earmark project financing for several years at a time and to lay down more generous principles for disbursements in advance.

1. Inledning

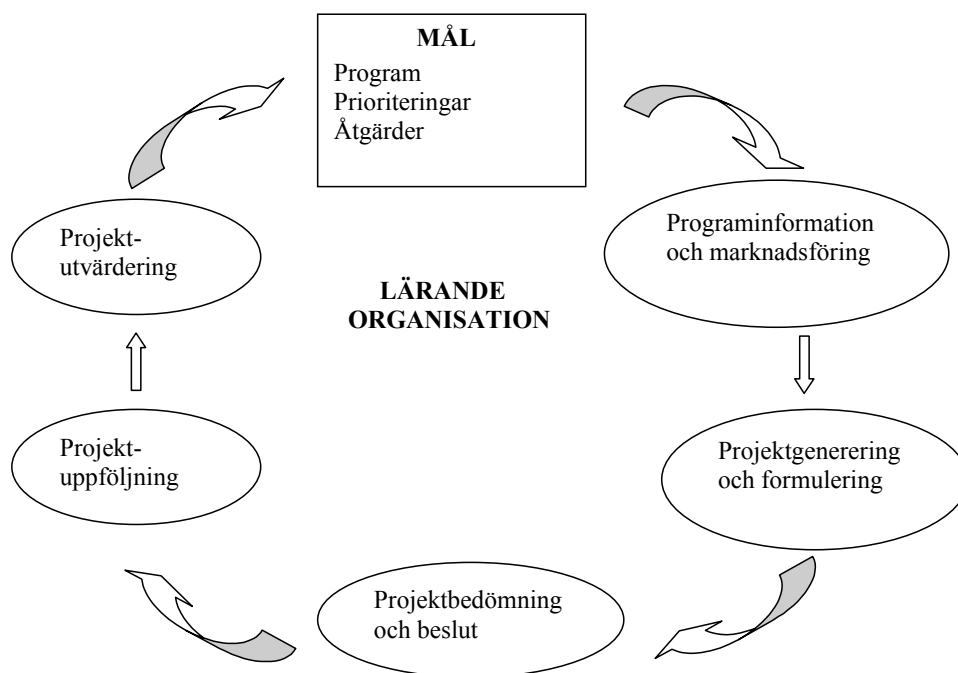
Föreliggande efterhandsutvärdering av Ålands mål 5b-program för åren 1995-1999 har som mål att dra lärdom av de program som delfinansierats av Europeiska unionen samt att försöka fånga de resultat som nåtts genom insatserna från strukturfonderna. I utvärderingsuppdraget ingår att bedöma både den inre och yttre effektiviteten i programmets genomförande, eller med andra ord om programmet har genomförts på rätt sätt och om rätt insatser har gjorts för att uppfylla målen.

Trots att programperioden avslutades för ungefär ett och ett halvt år sedan är det dock fortfarande för tidigt att få en komplett bild av programmets framgång. Dels betalas medel ut ännu under innevarande år och effekterna kanske nås i sin fulla kraft först något år efter satsningarna gjorts. Dels är det för tidigt att på ett helt tillfredsställande sätt kunna bedöma hur varaktiga effekterna kommer att vara. Vad händer exempelvis när nästa lågkonjunktur slår till?

EU-kommissionen har emellertid bedömt att tillräcklig tid flutit för att på en rimlig nivå evaluera programinsatsernas effekter på 5b-områdets ekonomi i termer av sysselsättning, företagsamhet, nätverk och regionala strukturer. Efterhandsutvärderingen följer de utvärderingsramar som fastställts av programmets övervakningskommitté samt rekommendationerna i EU-kommissionens dokument DG VI/A.1 ”*Riktlinjer för utvärdering i efterhand av mål 5b-programplaneringsperioden 1994-1999*”. EU-kommissionens krav är att samtliga utvärderingar inom EU är så jämförbara att summeringar och totalutvärderingar på EU-nivå låter sig göras.

Som ett led i slututvärderingen av 5b-programmet utarbetades en interimsrapport under sensvåren 2000. Interrimsrapporten gav en första indikation på programmets ekonomiska effekter. Föreliggande slututvärdering ger en mera komplett bild av hur de offentliga medlen har använts och vilka programmets starka och svaga sidor varit. På basen av utvärderingens resultat kan inför kommande strukturella insatser slutsatser dras om vad som har fungerat bra och vad som bör vidareutvecklas med tanke på framtiden. De lärdomar programperioden fört med sig kan vara till nytta både när det gäller nationella insatser och stöd delfinansierade av EU framöver. Programmets olika faser som en lärande process sammanfattas i **figur 1.1**.

Figur 1.1. Programmets genomförande – en lärande process

ÅSUB ansvarade även för den utvärderingsgrupp som genomförde den så kallade halvtidsutvärdering som vanligen görs för EU-programmen. Slutresultatet av den utvärderingen finns publicerad i ÅSUB:s rapportserie, Rapport 1999:8: *Utvärdering av EU-programmen mål 5b, 3 och 4 på Åland 1995 – 1999*. Halvtidsutvärderingen, vars innehåll, slutsatser och rekommendationer presenterades i juni 1999 föll väl in tidsmässigt. Den nya programperioden och de nya strukturfondsprogram som skulle komma att gälla från år 2000 bereddes då som bäst och utvärderingsresultatet kunde till betydande del användas i det beredningsarbetet.

Det faktum att den utvärderingsgrupp som genomfört föreliggande utvärdering till stora delar sammanfaller med den som ansvarade för mellanutvärderingen har mycket långt präglat såväl det egentliga utvärderingsarbetet som den vidare analysen och produktionen av denna rapport. Det bör också framhållas att det vid tidpunkten för mellanrapportens utarbetande endast återstod ett drygt halvt år av programperioden, varför det vad gäller till exempel projektaktivitet och inriktning knappast kan ha skett några större förändringar som i någon större utsträckning påverkat genomförandet som helhet. Därtill har ÅSUB utfört en utvärdering inom ramen för mål 5a, där investerings- och startstöden till lantbruket på Åland under perioden 1997-1998 granskades. Slututvärderingen har därför dels haft som utgångspunkt att bygga vidare på och följa upp de analyser som gjordes för mellanrapporten, dels att komplettera mellanutvärderingens ansatser. På så sätt har det varit möjligt att minimera dubbelarbete för såväl programansvariga och uppgiftslämnare som för utvärderingsgruppen.

De finansiella sammanställningarna och analyserna i rapporten har i huvudsak gjorts i **finska mark (FIM)**. Orsaken till detta är att all information på projektnivån endast finns i FIM. Därtill skiljer sig den av sekretariatet använda ECU-kursen från den officiella Eurokursen, varför differenser lätt uppstår i analyser och jämförelser. Den finansiella informationen från programmets genomförande har därtill gjorts i **löpande priser**, inflationen har inte beaktats.

2. Sammanfattning och kommentarer

ÅSUB har av Ålands landskapsstyrelse fått i uppdrag att göra en efterhandsutvärdering, *ex post*, av det åländska 5b-programmet för perioden 1995 – 1999. Programmet godkändes av EU-kommissionen i november 1995. ÅSUB har också ansvarat för en tidigare mellanutvärdering (*mid-term*) av programmet, en evaluering som publicerades i juni 1999 (ÅSUB Rapport 1999:8).

Mål 5b tillkom för att i första hand främja landsbygdsutvecklingen och minska beroendet av primärnäringarna. Det åländska programmet omfattar endast landsbygden, inte Mariehamn. Insatserna riktas mot tre egentliga prioriterade områden nedbrutna i åtta olika åtgärder:

1. **Turism**
 - 1.1 Samarbete inom turistnäringen
 - 1.2 Aktivitetsturism för olika målgrupper
2. **Glesbygdsföretagande**
 - 2.1.1 Produktutveckling inom jordbrukssektorn
 - 2.1.2 Främjande av företagande
 - 2.2 Utbildning
3. **Miljö och kultur**
 - 3.1 Hantverk
 - 3.2 Ålands profil som miljö- och kulturlandskap
 - 3.3 Utbildning

Programmet är med internationella mått litet, de totala omkostnaderna var enligt budgeten drygt 63 miljoner FIM varav EUs andel uppgick till 15,9 miljoner FIM.

Genomförande

De administrativa rutinerna och handläggningen av programhelheten är av avgörande betydelse för såväl projektaktiviteten som effekterna av hela programmet och dess åtgärder. Beträffande beslutsorganisationen för programmet kan konstateras att projektverksamheten kom förhållandevis bra igång i inledningsskedet av programmets genomförande. Här har säkert självstyrelsens korta beslutsvägar bidragit till det positiva resultatet. En annan viktig bidragande faktor är det förhållandevis aktiva näringslivet med utbredda småföretagartraditioner. I intervjuerna med projektägarna har även framkommit att informationen och rådgivningen från tjänstemännen vid sekretariatet i stort sätt fungerat bra. Kompetensen vad gäller programmet som instrument för regionalpolitiska insatser har vuxit på alla nivåer och bland alla aktörer under denna för Åland första programperiod.

De synpunkter på administrationen som utvärderarna valt att lyfta fram handlar ändå i huvudsak om synen på programhelheten och nyttjandet av dess potential samt om projektutvecklingsfasen. Utvärderingsgruppen har betonat sex sådana svagheter. De flesta problem har kunnat åtgärdas under programmets slutskede eller inför den nya

programperioden. Trots det kan dessa administrativa svagheter, i större eller mindre omfattning, ha haft betydelse för det här bedömda programmets framgång.

De tre första synpunkterna har framkommit från projektdragarhåll och berör i huvudsak problem i samband med projektfinansieringen. Hanteringen av projekt på endast ett års bas, utbetalning endast i efterskott som innebär likviditetsproblem samt oklar rollfördelning i programmets genomförande har försvårat projektens planering, finansiering och förverkligande. Dessa svagheter vittnar om att bilden av vad ett projekt är inte är helt klar samt att man inte helt förmått ta tillvara programmets styrande effekt.

Personalomsättningen vid sekretariatet har varit stor och kontinuiteten och informationen har i det sammanhanget varit dålig och de administrativa rutinerna bristfälliga. De projektutvecklande funktionerna borde enligt utvärderarna stärkas, många av stödbjekten är inte att betrakta som projekt i egentlig mening. Större innovativitet, ökat samarbete mellan aktörer och högre grad av synergi mellan åtgärderna efterlyses. Slutligen har uppföljningen av projekten inte varit tillräcklig. Erfarenheterna om styrkor och svagheter i projektens genomförande och utfall kommer därmed inte beslutsorganisationen till kännedom och har inte kunnat nyttjas i den fortsatta implementeringen av programmet. Uppföljningsdata finns på så vis inte heller tillgängliga för den beslutande myndighetens framtida bruk och bedömningar. Också här har den bristande helhetssynen på programmet spelat in.

Programmets effekter

Sammantaget har 157 projekt beviljats medel till ett totalbelopp om drygt 105 miljoner FIM, varav den offentliga delen uppgår till drygt 30 miljoner FIM. Det motsvarar ca 77 procent av den offentliga budgeten. De utbetalda medlen uppgick i april 2001 till 69 procent av den offentliga budgeten och fördelade sig på 135 projekt. Utvärderarnas bedömning om måluppfyllelsen är att den som helhet är god. De viktigaste resultaten och effekterna av programmet redovisas i sammanställningen nedan.

Resultat för särskilda mål	Effekter/Målområdets utveckling
Ca 100 nya helårsarbetsplatser har skapats - därav 41 för kvinnor Ca 160 arbetsplatser har kunnat bevaras - därav ca 60 för kvinnor Drygt 20 nya företag har startats Ca 1430 personer har höjt kompetensen gm utbildning - därav ca 52% kvinnor Utbildningarnas omfattning i medeltal: 220-230 timmar Åtgärderna har bidragit till följande icke-kvantifierade resultat: Produktivitetsförbättringar Stärkt konkurrenskraft Produkt- o teknikutveckling Ökad omsättning Ökad hemmamarknadsförs. o export Kultur- och naturmiljön stärkts o gjorts mera tillgänglig Arbetskraftens motivation/beredskap på arb.marknaden förbättrats o därmed även sysselsättningsmöjligheterna	BNP/capita stigit från ca 60% (1994) till ca 67 % (1999) av EU-snittet Arbetslösheten sjunkit från 6,2 % till 2,0 % (2000) Befolkningen i regionen ökat med 3,5% (1995-2000) Antal företag i regionen stigit med 2,7 % (1995-2000) Antal turistföretag (bransch 55) ökat med ca 30% (1995-2000) Kvinnornas andel av de sysselsatta har stigit med 0,25%-enh fram till 1999 Andel av befolkn. m utb över grundnivå stigit m 2,9%-enh. (1995-99) Andelen inresande utanför sommarmånader ökat med 2,2% (1995-1999) Andel energiprod fr förnyelsebara källor ökat m 12,1% (1995-2000)

Som en sammanfattning av effekterna på programnivån kan konstateras att de verksamheter som genomförts inom ramen för programmet, *på ett positivt och konstruktivt sätt bidragit till den strukturomvandling som för närvarande sker inom 5b-regionen*. Draghjälpen från det gynnsamma konjunkturläget har gett programmet extra styrfart. *Nya sysselsättnings- och inkomstmöjligheter har skapats, nya affärsidéer förverkligats och konkurrenskraften har stärkts. Arbetskraftens motivation och beredskap har förbättrats genom de kompetenshöjande insatserna. Natur- och kulturmiljön har utvecklats och synliggjorts och befolkningen i området har ökat under programperioden, något som i sig visar på att områdets attraktivitet förbättrats. Arbetslösheten i regionen närmar sig rekordlåga nivåer. Utvärderarna kan sammantaget konstatera att de tre strukturfonderna på ett gynnsamt sätt samverkat till programmets positiva effekter.*

Den övergripande måluppfyllelsen för programmets resultat har av utvärderarna sammanfattats i följande tablå.

Kvantifierade mål:	Måluppfyllelse	Bedömd nettoeffekt
Nya helårsarbetsplatser	ca 120 %	Över
Nya företag	ca 50 %	Måttlig
Antal utbildade personer	ca 350 %	Över
Icke-kvantifierade mål:		
Produktivitetsförbättringar	God	God
Stärkt konkurrenskraft	God	God
Produkt- o teknikutveckling	God	God
Ökad omsättning	God	Över
Ökad hemmamarknadsförsäljning	God	God
Kultur- och naturmiljön stärkts o gjorts mera tillgänglig	God	God
Arbetskraftens motivation/beredskap på arb.marknaden förbättrats o därmed även sysselsättningsmöjligheterna	God	God
Programmet totalt	God	God

*) Den kvalitativa skalan: Ingen effekt, måttlig, god, och över målet

Effekterna och måluppfyllelsen varierar dock tämligen mycket mellan programmets olika prioriterade områden och åtgärder. Flest nya arbetsplatser har skapats inom prioriteten Turism, medan Glesbygdsföretaget uppvisar den största volymen bevarade arbetsplatser. Utbildningsinsatserna har haft klart flest deltagare inom prioriteten Glesbygdsföretagande. Antalet utbildade inom prioriteten Miljö och kultur nådde däremot inte riktigt målet. Måluppfyllelsen är endast måttlig beträffande företagsetableringarna. Inom Glesbygdsföretagandet skattas måluppfyllelsen för nyföretagandet ha stannat på ca 12 procent.

Trots att sysselsättningseffekten av programmet totalt sett bedömts nå över målnivån, inte minst när de indirekta effekterna beaktas, finns det en del grå moln. De arbetsplatser som tillfallit kvinnorna är under hälften både vad gäller de nyskapade och de bevarade platserna.

Ett annat bekymmer utgör skärgårdsarbetsplatserna som till och med minskat under programperioden. De sysselsättningstillfällena som skapats i skärgården med bidrag från programmet är få. Den sviktande arbetsmarknaden får i sin tur effekter på det övergripande målet om att kunna bevara och öka bosättningen i skärgårdsregionen. Befolkningen har där minskat med ca 2 procent under programperioden.

Samlade rekommendationer

På basen av vad som framkommit under den utvärderingsprocess som föregått den här rapporten vill utvärderingsgruppen lyfta fram följande huvudrekommendationer att beakta vid kommande strukturella och regionalpolitiska insatser på Åland. Rekommendationerna här är komprimerade, för en mera djupgående beskrivning hänvisas till kapitel 8 i huvudtexten.

- I.** De projektutvecklande funktionerna bör tydliggöras och stärkas i programimplementeringen. Flera innovativa försök och ökat samarbete efterlyses. Genom aktivare projektutveckling kan flera åtgärder kombineras i insatserna och därmed större synergieffekter nås.
- II.** Programmets styrande kraft bör nyttjas bättre och målen tydligare genomsyra programmets förverkligande. Särskilt de horisontella målen bör betonas mera i beslutsprocesserna.
- III.** En tydligare fördelning av roller och ansvar mellan de aktörer som på olika nivåer är delaktiga i programmet bör eftersträvas. All kunskap och kompetens bör tas till vara i genomförandet.
- IV.** Programadministrationens uppföljningsrutiner och hantering av indikatorinformationen bör utvecklas och systematiseras. Interna uppföljningar och utvärderingar för granskning av särskilda aspekter i genomförandet rekommenderas. Projektregistret bör kompletteras och revideras för att möta dessa behov.
- V.** För att effektivisera insatserna och betona de övergripande målen i projektverksamheten rekommenderas att framtida strukturella insatser på Åland koncentreras till färre och tydligare formulerade åtgärder med relevanta och väl genomtänkta mål.
- VI.** För att undvika onödig osäkerhet samt för att inte hindra projektens utveckling, genomförande och långsiktiga planering bör den programansvariga myndigheten skapa förutsättningar för att reservera projektmedel för flera år i gången samt fastställa generösare principer för forskottsutbetalningar.

3. Förutsättningarna för 5b-programmets genomförande

3.1. EU-stöd och andra strukturella stödinsatser på Åland 1995-1999

Tanken med EU:s strukturfondsinsatser är att de olika programmen skall samverka och stärka varandra så att viktiga synergieffekter uppnås i genomförandet. Det är därför viktigt att de regionalt avgränsade programmen utformas så att de stärker intentionerna bakom de horisontella programmen som gäller inom hela unionen och dess medlemsstater. Samverkan och positiva synergieffekter bör även eftersträvas i förhållande till nationella insatser och policyprogram.

Huvudmålet för unionens 5b-program är att - inom glesbyggda och av primärnäringsarna av tradition präglade regioner - främja en större ekonomisk diversifiering och härigenom minska beroendet av en stagnerande eller tillbakagående primärsektor. Målet för dessa regionalt avgränsade insatser är framför allt att skapa nya företag och ny sysselsättning inom de privata servicenäringsarna och småindustrin.

Förutom det här aktuella 5b-programmet har under perioden tillämpats såväl ett mål 3- som ett mål 4-program på Åland. Tekniskt sett var dessa program bifogade som separata delar till motsvarande program för Finland. För dessa målprogram gäller satsningarna framför allt arbetsmarknadsrelaterade åtgärder. Mål 3-åtgärderna har sålunda varit inriktade mot att bekämpa ungdoms- och långtidsarbetslösheten, medan mål 4-insatserna haft som mål att underlätta arbetskraftens anpassning till de strukturella krav som ekonomi och arbetsmarknad ställer.

Åland har därtill varit delaktig i ett Interreg-program tillsammans med Stockholms och Åbolands skärgårdar, Interreg II A Skärgården. Programmets målsättning under perioden var att utveckla det gränsöverskridande samarbetet mellan de tre regionerna. Detta mål skulle nås genom insatser inom de areella näringarna, inom turism, miljö och kompetensutveckling samt inom en åtgärd som hade som mål att etablera en Skärgårdskonvention.

Utan någon egentlig programram har det regionalpolitiskt prioriterade området på Åland även erhållit omfattande medel för strukturella insatser från den europeiska Jordbruksfonden genom investerings- och startstödet till jordbruket. Det stödet syftar till att öka jordbruksföretagarnas effektivitet och konkurrenskraft, och på så vis garantera jordbrukarna en skälig levnadsstandard, genom att stärka produktions- och marknadsstrukturerna.

Det sammanhang som den förda politiken och dess stödinsatser har haft att förverkligas i på Åland har speciella förutsättningar ur flera perspektiv. Dels är det område som de tillämpas inom med europeiska mått väldigt litet, både befolkningsmässigt och geografiskt sett. Dels är strukturen speciell. Den åländska landbygdsekonomin har för fasta Ålands del både vad gäller arbetsmarknad och bosättning en påtaglig integration med ett starkt ekonomiskt centrum i

Mariehamn. Pendlingsutbytet påverkar både bosättningsmönster, inkomstutveckling, allmän levnadsstandard och service. Den integrerade arbetsmarknaden ger också möjligheter till en rad kombinationer för att skapa sysselsättning för glesbygdshushållen. Å andra sidan är förutsättningarna i skärgårdsregionen vitt skilda. Pendlingsmöjligheterna är av kommunikationsskäl högst begränsade i största delen av skärgårdsområdet och småskaligheten är än mer påtaglig. Transportförutsättningarna och de därmed sammanhängande kostnaderna påverkar både pris och utbud på insatsvaror liksom avsättningsmöjligheterna för produktionen från skärgården.

Dessa speciella förutsättningar ställer krav både på den förda politiken och på tillämpningen av densamma. De europeiska målsättningarna är inte helt självklart ändamålsenliga i alla avseenden. Så är till exempel storskalig drift sällan vare sig möjlig eller ändamålsenlig i det lilla skärgårdssamhället.

Den nationella regional- och näringspolitiken har präglats av att bevara alla regioner och kommuner livskraftiga, något som ligger helt i linje med den europeiska strukturpolitiken. Skärgårdsregionen är den region som inom regionalpolitikens alla områden alltid har den högsta prioriteten. Landskapsstyrelsen har som mål en fortsatt spridd bosättning och en positiv befolkningsutveckling i alla regioner. I dessa strävanden utgör inflyttning ett centralt mål för att stävja verkningarna från en ofördelaktig åldersstruktur, speciellt till skärgården.

Sysselsättningspolitiskt innebär de regionalpolitiska målen att dels höja sysselsättningsgraden och minska långtidsarbetslösheten i alla regioner, dels att skapa fungerande lokala och regionala arbetsmarknader för att minska arbetspendlingen. En förutsättning för att de lokala arbetsmarknaderna skall fungera är att det landbaserade näringslivet utvecklas och breddas. De näringsgrenar som har naturliga förutsättningar ute i regionerna främjas, såsom primärnäringsarna och turismen, och näringar som i sin tur stöder dem. Även nya former av företagsamhet stöds för att motverka den avtagande sysselsättningen inom primärsektorn, som i huvudsak är ett resultat av den förbättrade produktiviteten inom sektorn. Dessa regionalpolitiska strävanden harmoniserar till fullo med det åländska mål 5b-programmets mål och prioriterade områden, och torde således ha haft en märkbart positiv effekt på förutsättningarna att genomföra de åtgärder programmet innehåller och som analyseras närmare nedan.

3.2. Det åländska mål 5b-programmet

Mål 5b tillkom för att i första hand främja landsbygdsutvecklingen och minska beroendet av primärnäringarna. Den övergripande utvecklingsstrategin för det åländska mål 5b-området är enligt programmet att ”Skapa ett till natur- och kulturmiljön anpassat småföretagande och därigenom förutsättningar för god transport- och övrig infrastruktur i landskapet vilket möjliggör en levande landsbygd och skärgård”. Programmet omfattar endast landsbygden, inte Mariehamn. Insatserna riktas mot fyra prioriterade områden (inkl. tekniskt stöd) som i det ursprungliga programmet i sin tur var nedbrutna i tio stycken åtgärdsområden enligt följande:

1. *Turism*

- 1.1 *Samarbete inom turistnäringen*
- 1.2 *Aktivitetsturism för olika målgrupper*

2. *Glesbygdsföretagande*

- 2.1 *Produktutveckling*
 - 2.1.1 *Produktutveckling inom jordbruket*
 - 2.1.2 *Produktutveckling inom övrig industri*
- 2.2 *Utbildning*
- 2.3 *Marknadsföring av lantbruksprodukter*
- 2.4 *Förutsättningar för nya och befintliga företag*

3. *Miljö och kultur*

- 3.1 *Hantverk*
- 3.2 *Ålands profil som miljö- och kulturlandskap*
- 3.3 *Utbildning*

4. *Tekniskt bistånd*

I mellanutvärderingens första rapport påpekades att programmet skulle göras mer slagkraftigt och administrativt lätthanterligt om man samlade upp de tre prioriteternas tio åtgärder inom åtta åtgärdsområden (plus det tekniska biståndet). Därtill framhölls att integrationen av åtgärder och projekt med överlappande verksamhet och gemensamma långsiktiga effekter skulle underlättas av en sådan revidering. Mera konkret var förslaget att åtgärdsområdet Produktutveckling inom jordbruk (2.1.1) skulle slås samman med Marknadsföring av lantbruksprodukter (2.3) och att Produktutveckling inom industrin (2.1.2) på motsvarande sätt skulle slås samman med Förutsättningar för nya och befintliga företag (2.4). Revideringen skulle inte ha någon inverkan på fördelningen av resurser mellan programmets prioriterade områden. Förslaget accepterades, vilket innebar att prioritetsområdet Glesbygdsföretagande fick följande uppdelning på olika åtgärder:

2. Glesbygdsföretagande

2.1.1 Produktutveckling inom jordbrukssektorn

2.1.2 Främjande av företagande

2.2 Utbildning

De två nya sammanslagna åtgärderna fick därmed en offentlig budget på 4.901.000 FIM för Produktutveckling och marknadsföring jordbruk varav EUs finansieringsandel utgjorde 1.873.400 FIM och åtgärden Främja företagande erhöll en offentlig budget om 7.359.098 FIM varav EUs kostnader skulle få uppgå till 3.542.698 FIM. Åtgärdernas omfattning fick därmed en mera rimlig balans även i förhållande till övriga åtgärder inom programmet. Budgeten för programmet som helhet framgår av **tabell 3.1** nedan. Den finansiella analysen görs, som nämndes i inledningen, i finska mark (FIM).

Tabell 3.1. Budgeten för programmet 1995-1999, FIM

Åtgärd	Fond	EU Budget	Offentlig Budget	Privat Budget	Totala omkostnader
			Totalt		
1.1	ERUF	1 067 000	3 776 000	2 888 000	6 664 000
1.2	EUGFJ	4 025 000	8 317 000	5 841 000	14 158 000
2.1.1	EUGFJ	1 873 400	4 901 000	4 451 000	9 352 000
2.1.2	ERUF	3 542 698	7 359 895	5 417 000	12 776 895
2.2	ESF	1 073 000	3 271 000	1 682 000	4 953 000
3.1	EUGFJ	736 000	2 036 000	696 000	2 732 000
3.2	ERUF	2 848 000	7 557 000	1 746 000	9 303 000
3.3	ESF	476 000	1 473 000	168 000	1 641 000
4.1	Alla	302 000	603 000	-	603 000
Totalt		15 943 098	39 293 895	22 889 000	62 182 895

Programmets tre prioriterade områden stöder alla väl den övergripande utvecklingsstrategin för programmet. Inom samtliga områden utgör sysselsättningen ett centralt mål och de syftar alla till att bredda försörjningsbasen inom regionen. Inom Glesbygdsföretagandet och inom Miljö- och kultur skulle därtill kompetenshöjande åtgärder stöda denna utveckling. Utvecklingsstrategin betonar att småföretagandet skall vara anpassat till den åländska natur- och kulturmiljön. Om inte detta synsätt genomsyrar programimplementeringen kan konflikter uppstå mellan de olika åtgärderna. Exempelvis förädlings- och skogsindustrin gagnar inte alltid natur- och kulturmiljön i närområdet. Ett väl anpassat företagande kan däremot stärka och synliggöra natur- och kulturvärdena i regionen. På liknande sätt kan åtgärderna inom turismsektorn utveckla natur- och kulturmiljön och samtidigt göra den mera tillgänglig för såväl besöksnäringen som ortsbefolkningen.

De viktigaste målgrupperna för stödinsatserna pekas i programdokumentet ut som företag, företagare, lantbrukare, branschorganisationer samt för utbildningsinsatserna som skolor. De aktörer som ska verka för att stödinsatserna når förmånstagarna är enligt dokumentet

näringsavdelningens allmänna byrå och jordbruksbyrå samt utbildningsavdelningen vid Ålands landskapsstyrelse samt kommuner och branschorganisationer.

Det åländska programmet har fallit väl in i EUs allmänna strukturfondsupplägg. Programmets strategiska mål och konkreta insatser har därtill också legat väl i linje med Ålands nationella utvecklingsmål och övriga insatser inom närliggande politikområden som näringslivs-, infrastruktur- och regionalpolitik (LS Meddelande nr 2 1994-95: *Landskapsstyrelsens förslag till näringspolitiskt program; Landskapsstyrelsens handlingsprogram 1995-1999*). Det åländska 5b-programmet hade även en klar koppling till Interreg-programmet för de åländska, svenska och finska skärgårdarna. Förutom att det geografiska området delvis sammanföll, så fanns en tydlig tematisk koppling: inom prioritetsområdena turism, areella näringar, kompetensutveckling och miljö har sålunda Interreg-programmet beviljat medel för ett stort antal projekt, varav en betydande del även har berört Åland (*Interreg II A Skärgården, Årsrapport 1998 och 1999*).

3.3. Mål 5b-programmets ambitionsnivå och indikatorer

Ambitionsnivån i programmet är relativt hög, men bedömdes vid halvtidsutvärderingen inte vara orealistisk. De konkreta målen för programmet var att skapa 75-90 nya arbetsplatser, minst 40 nya företag samt att 330-400 personer skulle beredas utbildningstillfällen med hjälp av 5b-medlen. Mål fanns vidare om att bosättningen inom 5b-området skulle öka med två procentenheter, att odlingsenheterna med ekologisk inriktning skulle öka med 40 stycken samt att avfallsmängden skulle minska från 600 till 550 kg per invånare och år. Därtill ställdes mera övergripande mål upp om att användningen av inhemsk förnyelsebar energi skulle öka och att förädlingsvärdet inom såväl jordbruket som industrin skulle öka mätt i termer av procent av BNP. Schemat nedan sammanfattar programdokumentets mål och indikatorer från program- till åtgärdsnivån.

<i>Mål och indikatorer på program-, prioritets- och åtgärdsnivå</i>		
<i>Mål 5b -programmet</i>	Förväntade effekter av åtgärderna inom programmet: Arbetslöshetsgraden sjunker från 8,1 (feb-95) till 7 %. Utjämning av regionala obalanser i inkomstnivån. Öka andelen bosatta i 5b-området med 2 % enheter till 60 % av total.befolkning. Bibehålla jämlikheten på arbetsmarknaden så att 52 % av de sysselsatta är män och 48 % är kvinnor.	Sammanfattning av indikatorerna på programnivå: 75-90 nya arbetsplatser. Minst 40 nya företag. Arbetslösheten minskar pga detta från 8,1 % till 7 %. Bosättningen inom området ökar med 2 procentenheter. 330-400 personer utbildas. Andelen studerande stiger med 2 procentenheter. 40 nya odlingsenheter med ekologisk inriktning. Avfallsmängden minskar från 600 kg till 550 kg per inv. och år. Anv. av inh.emsk, förnyelsebar energi ökar FV inom jordbruket ökar från 3,4 % till 3,8 % av BNP. FV inom industrin ökar från 4,3 % till 5,2 % av BNP.

<p>1. TURISM</p>	<p>Förväntade effekter av åtgärderna inom det prioriterade området: Förlänga säsongen med åtminstone en månad från dagens juni-aug. Beläggningen ökar 10-15 % under programperioden från dagens 424.000. Ca 10 nya företag startas. 1994 fanns det 143 turistföretag.</p>	<p>Sammanfattning av indikatorerna på prioritetsnivå: 35-45 helårsarbetstillfällen. Framförallt för kvinnor och i skärgården. Utjämning av inkomstskillnader. Ca 10 nya företag startas. Beläggningen ökar 10-15 % under programperioden.</p>
<p>1.1</p>	<p>Fysiska indikatorer: Förlängning av turistsäsongen till 1.5-30.9</p>	<p>Effektindikatorer: Sysselsättning för 10-15 personer, framförallt kvinnor varav merparten i skärgården.</p>
<p>1.2</p>	<p>Fysiska indikatorer: Förlängning av säsongen genom att skapa aktiviteter året runt och i hela 5b-området</p>	<p>Effektindikatorer: Sysselsättning för 25-30 personer. Utjämning av inkomstskillnader. Fler arbetstillfällen för kvinnor.</p>
<p>2. GLESBYGDS-FÖRETAGANDE</p>	<p>Förväntade effekter av åtgärderna inom det prioriterade området: Åtminstone 25 nya företag skapas (idag ca 1300). Öka FV för jordbruk från 3,4 till 3,8 % av BNP. För industrin från 4,3 till 5,2 %. Antalet gårdar med ekologisk odling ökar från 40 till 80 st. Andelen studerande ökar från 16,2 % till 18,2 %. Inrätta kunskapscentra för jordbruk och företagare. Inrätta åtminstone ett marknadsföringskontor utanför Åland.</p>	<p>Sammanfattning av indikatorerna på prioritetsnivå: Ca 35 nya arbetstillfällen. Ungefär 25 nya företag. Ca 100 personer deltar i utbildning. FV inom jordbruket ökar från 3,4 % till 3,8 % av BNP. Antalet gårdar med ekologisk odling ökar med 100 % eller 40 odlingsenheter. FV inom industrin ökar från 4,3 % till 5,2 % av BNP. Öka andelen studerande av den totala befolkningen med 2 procentenheter.</p>
<p>2.1.1</p>	<p>Fysiska indikatorer: Inrätta kunskapscentrum för lantbruksrådgivning. Underlätta införande av ny teknologi som resulterar i nya och bättre produkter. Inrätta åtminstone ett marknadsföringskontor utanför Åland.</p>	<p>Effektindikatorer: FV ökar från 3,4 % till 3,8 % av det tot. FV. Antalet gårdar med ekologisk odling ökar med 100 % eller 40 odlingsenheter. Bibehålla ant. arbeten och på längre sikt skapa ca 20 nya. Torde öka andelen kvinnor i arbete o utjämna regionala skillnader.</p>
<p>2.1.2</p>	<p>Fysiska indikatorer: Skapa ett kunskapscentrum med rådgivning för bl.a företagare. Underlätta införande av ny teknologi som resulterar i nya och bättre produkter. Nya företag genom bl a modern informationsteknologi</p>	<p>Effektindikatorer: FV inom industrin ökar från 4,3 % till 5,2 % av BNP. Bibehålla ant. arbeten och på längre sikt skapa ca 15 nya.</p>
<p>2.2</p>	<p>Fysiska indikatorer: Minska skillnaden i utbildningsnivå mellan Åland och EU. 16,2 % av tot.pop. studerar mot 19,2 % EU.</p>	<p>Effektindikatorer: Öka andelen studerande med 2 procentenheter. 100 personer deltar i utbildning under programperioden.</p>
<p>3. MILJÖ OCH KULTUR</p>	<p>Förväntade effekter av åtgärderna inom det prioriterade området: Ökad användning av inhemska förnyelsebara energikällor med 2 % enheter från 6 till 8 %. Minska avfallsmängden per person med 50 kg från 600 till 550 kg per år. Antal gårdar med ekologisk inriktning ökar från 40 till 80. Andelen studerande ökar 2 % enheter från 16,2 till 18,2 % av tot.befolkning.</p>	<p>Sammanfattning av indikatorerna på prioritetsnivå: Fortbildning av 230-300 personer. Nya jobb för 5-10 personer. Andelen bosatta i 5b-området ökar med 2 % enheter. 8 % av den åländska energianvändningen skall komma från inh., förnyelsebara källor. Effektivera avfallshanteringen och minska avfallsmängden med 50 kg per person från 600 till 550 kg per person och år.</p>

3.1.	<i>Fysiska indikatorer:</i> Skapa alternativa inkomstkällor.	<i>Effektindikatorer:</i> Arbete för 5-10 personer leder till att fast bosatta i området ökas med 2 procentenheter.
3.2	<i>Fysiska indikatorer:</i> Öka inhemska förnyelsebara energikällor. Central soptipp.	<i>Effektindikatorer:</i> 8 % av den åländska energianvändningen skall komma från inh., förnyelsebara källor. Effektivera avfallshanteringen och minska avfallsmängden med 50 kg per person från 600 till 550 kg per person och år.
3.3	<i>Fysiska indikatorer:</i> Påverkar möjligheten att skapa nya arbeten och bibehålla existerande.	<i>Effektindikatorer:</i> Fortbilda 230-300 personer under programperioden.

Målsättningen beträffande sysselsättningen innebar att ett framgångsrikt program skulle ge en årlig relativ tillväxt inom den privata sektorn med 0,5 – 1,0 procent, vilket med stöd av den högkonjunktur som programmet har genomförts under måste bedömas som realistiskt. Givet att kursutbudet har varit anpassat efter behovsstrukturen förefaller inte heller målsättningen om att programmet skulle ha kunnat erbjuda ca 65 – 80 utbildningsplatser i regionen per år vara orimligt. Däremot kräver en kvalificerad bedömning av de långsiktiga arbetsmarknadseffekterna av dessa utbildningsinsatser en betydligt djupare analys. Målsättningen för nyföretagandet skulle enligt den kalkyl som gjordes i samband med mellanrapporten innebära att 5b-insatserna skulle bidra till ca 15 procent av nyföretagandet i regionen under perioden, vilket måste betraktas som en ansevärd andel. För utbyggnaden av de inhemska förnyelsebara energikällorna, det vill säga i det här skedet i första hand vindkraften, är målsättningen lovvärd, men base-line data kan här ifrågasättas. Utvärderingsgruppen har inte kunnat verifiera utgångsläget.

I relation till den offentliga budgeten och därmed de offentliga stöden skulle målsättningsnivån 90 nya arbetsplatser innebära en kostnad om drygt 436.000 FIM per arbetsplats. Det är med internationella mått dyra arbetstillfällen¹. Om endast de åtgärder som har sysselsättningen som en central målsättning tas som grund hamnar kostnaden för en nyskapad arbetsplats på ca 290.000 FIM, vilket också det är ett högt belopp. Man bör dock beakta att målen för varje åtgärd är bredare och inte rör endast sysselsättningen. Insatserna är således troligen vidare till sin utformning än direkta sysselsättningsstöd och jämförelsen därför kanske inte helt rättvisande. Ytterligare måste det sammanhang som programmet förverkligas i åter lyftas fram. Att skapa deltidsplatser, ökade inkomstmöjligheter och förutsättningar för mångsyssleri kan vara mindre effektivt än mera traditionella arbetsplatser, men är ofta det enda som lämpar sig i de minsta samhällena.

Beträffande indikatorernas struktur, innehåll och uppbyggnad måste konstateras att det finns brister både vad gäller deras logik mellan de olika nivåerna: åtgärds-, prioritets- respektive

¹ Ett nytt arbetstillfälle har i Sverige beräknats kosta 100.000 - 150.000 SEK i olika sammanhang (SOU 1996:69).

programnivån, deras funktion i form av fysiska respektive effektindikatorer samt i deras koppling till åtgärdernas inriktning. Den formella utbildningsnivån som uttryckts i ”andelen utbildade med mer än grundutbildning” har exempelvis mycket svag koppling till det slag av utbildningsinsatser som sker inom ramen för programmet. Detsamma är fallet med indikatorerna ”gårdar med ekologisk produktion” samt ”minskad avfallsmängd” - som inte har någon nära koppling till programmets åtgärder, eller omvänt är åtgärderna fel för att nå dessa mål.

Indikatorernas otydliga struktur vad gäller funktion samt deras koppling till målen leder lätt till brister i uppföljningen eftersom de tyder på bristande förståelse för hur indikatorerna skall användas. I sammanställningen över indikatorer har till exempel ”förlängd turistsäsong” och ”minskad skillnad i utbildningsnivån” definierats som fysiska indikatorer, som beskriver genomförandet av programmet, trots att de snarare utgör effektmål som hänger samman med de långsiktiga, övergripande målen. Å andra sidan har antal personer som fortbildas hanterats som en effektindikator trots att de utgör typexempel på fysisk indikator. Det bör även framhållas att kontextindikatorer inte lämpar sig som fysiska indikatorer här. Rena programindikatorer, som inte är lika beroende av omgivningen lämpar sig i allmänhet bättre för uppföljning. Till exempel är ”ökad inflyttning med ett visst antal personer” lättare att följa upp som en programeffekt än ”andel av de bosatta” som även kan nås genom en negativ utveckling i referensregionen.

Bland indikatorerna som nämns i programdokumentet kan därtill konstateras finnas sådana som snarare uppstått redan före programmets genomförande och utan insatser av programresurser samt sådana som inte utgör några programindikatorer i egentlig mening, utan snarare är exempel på projekt. Bland sådana indikatorer kan nämnas kunskapscentrum för landsbygdsutveckling, marknadsföringskontor i Stockholm och central soptipp.

Andra i programdokumentet nämnda indikatorer utgör snarare mål i sig själva eller är formulerade så att de mera påminner om åtgärder och medel för att nå målen än väldefinierade programindikatorer. Exempel på dessa utgör ”underlätta införande av ny teknologi som resulterar i nya och bättre produkter”, ”skapa alternativa inkomstkällor” och ”öka inhemska förnyelsebara energikällor”. Fysiska indikatorer som motsvarar dessa kunde exempelvis istället ha formulerats som ”antal projekt för införande av ny teknologi”, ”antal projekt som diversifierar inkomstkällorna” och ”antal objekt som producerar förnyelsebar inhemsk energi”. Effektindikatorerna kunde på motsvarande sätt ha beskrivit målen som ”ökad förädlingsgrad inom primärproduktionssektorn”, ”inkomstnivån stiger med xx procent samt energiproduktionen från förnyelsebara energikällor stiger med yy GWh”.

Förutsättningarna för utvärderingens genomförande har mycket långt präglats av bristerna i indikatorerna och den därmed sammanhängande bristfälliga uppföljningen av dessa från de programansvarigas sida. Den senare aspekten kommenteras närmare längre fram. I effektanalysen i utvärderingen kompletteras de listade indikatorerna ovan med några andra

aspekter som beskriver såväl genomförande som effekter såsom antal nya organisationer och nätverk, antal projekt som syftar till att minska avfallsmängden, antal projekt som använder ny teknik eller nya metoder, antal konkurrenshöjande projekt, antal nya arbetsplatser och bevarade fördelade på kön, utbildningsinsatsernas omfattning och kompetenshöjande effekt, beredskap/motivation för nya arbetsuppgifter osv. Ett och samma projekt kan naturligtvis fylla flera syften. De indikatorer och mål som inte har en direkt koppling till programmets åtgärder har i utvärderingen behandlats på ett mycket allmänt plan.

3.4. Programadministrationen för mål 5b

Eftersom den aktuella programperioden var den första period där Åland har haft möjlighet att vara delaktig i EU:s programaktiviteter, har praxis och formalisering av programhandläggningen vuxit fram under implementeringsperioden. Sålunda formaliserade Ålands landskapsstyrelse i mars 1998 (beslut Dnr Fb1-31-98-13) den administrationsmodell och det kontrollförfarande för genomförandet som vuxit fram under programmets inledningsår. Ansökningarna har beretts på tjänstemannanivå inom sekretariatet (näringsavdelningen). Därefter har de behandlats i den politiskt tillsatta näringsstöds-kommissionen som är ett rådgivande organ till Åland landskapsstyrelse (LL om Näringsstöd), för att därefter föredras för ansvarig landskapsstyrelseledamot (näringsministern) för beslut. Den totala handläggningstiden har i allmänhet varit 1 - 3 månader lång. Tjänstemannaberedningen har gjorts av företagskonsulten vid näringsavdelningens allmänna byrå och chefen för samma byrå har varit programansvarig. Byråchefen har således ansvarat även för sammanställningen av de obligatoriska årsrapporterna över programmets genomförande.

Den förvaltningsreform som genomfördes inom hela landskapsstyrelsen från den 1.1.1999 innebar vissa smärre förändringar i ansvaret för 5b-programmet. Chefen för näringsavdelningen, som tidigare samtidigt var chef för den allmänna byrån, är efter reformen helt koncentrerad på uppgiften att leda näringsavdelningen som helhet och är inte längre byråchef. En annan mindre förändring var att titeln på den beredande tjänstemannen ändrats från företagskonsulent till företagskonsult. Sedan sommaren 1998 finns en projektanställd person med särskilt ansvar för uppföljningen av indikatorerna och kostnadsuppföljningen av projekten inom programmet.

Informationen och marknadsföringen av programmet har i huvudsak skett genom annonsering och allmänt nyhetsutrymme i media och fackpress, genom riktade informationstillfällen samt genom näringsavdelningens allmänna informationsmaterial.

En övervakningskommitté bestående av representanter för kommunerna, näringslivets organisationer, arbetsmarknadens parter, landskapsstyrelsen och kommissionen har ansvarat för övervakningen av programimplementeringen. Alla ändringar i programmet av betydelse

har avgjorts av övervakningskommittén. Partnerskapet från programmets planeringsfas finns sålunda väl representerat i övervakningskommittén, men är i övrigt svagt utvecklat i genomförandet av det åländska programmet.

I 5b-programmet fanns för hela programperioden totalt 603.000 FIM upptagna att användas till tekniskt bistånd för att förbereda, realisera, följa upp och utvärdera programmet. EU står här för hälften av budgeten. Totalt utgjorde det tekniska biståndet ca 1 procent av hela det för internationella förhållanden småskaliga 5b-programmet.

Sekretariatets insats i programmets genomförande har varit begränsad till ovan beskriva uppgifter. Inom sekretariatet har således inte existerat någon direkt projektuppsökande verksamhet och man har inte heller deltagit i någon egentlig projektformulering. Dessa uppgifter har i stället varit ålagda potentiella projektägare och de organisationer som representerar dem.

4. Stödområdet och den åländska ekonomin

4.1. Det åländska mål 5b-områdets geografi

Åland består av en huvudö med kringliggande skärgård omfattande tusentals öar och skär. Befolkningen som uppgår till knappt 26.000 innevånare finns i huvudsak inom huvudöns mer tätbebyggda områden med tyngdpunkt i Mariehamn med omnejd. Bosättningen i det egentliga skärgårdsområdet utgör mindre än en tiondel av Ålands totala befolkning. Transporterna till och från såväl som inom skärgården är beroende av färjor, vilket påtagligt försvårar kommunikationerna. Att ta sig från den västligaste till den östligaste bosättningsorten på Åland – en sträcka fågelvägen på bara drygt 90 km – tar sålunda minst 5 till 6 timmar i anspråk. Även inom huvudön är den geografiska strukturen väldigt splittrad med tusentals vikar och öar liksom en mängd mindre insjöar.

Karta 4.1: Åland och 5b-regionen

Eftersom 5b-programmet omfattar hela den åländska landsbygden, men alltså inte Mariehamn (se *karta 4.1* ovan), så betyder detta att åtgärderna omfattar en till sin areal och befolkning liten men geografiskt sett starkt splittrad region. Detta gäller även den administrativa strukturen. Inom programområdet finns hela 15 självständiga landskommuner, varav sex i skärgården och nio på fasta Åland. De största av dessa ligger inom nära pendlingsavstånd från Mariehamn och är i storleksklassen 1.500 till drygt 3.000 invånare medan de minsta skärgårdskommunerna har en befolkning på bara något hundratal personer.

4.2. Befolkning och ekonomi

Arealanvändningen inom mål 5b-området präglas volymmässigt av lantbruket (inkl. skogsbruket) samt, i viss mån, av vattenbruk och fiske. År 1998 fanns det ca 14.000 ha åkermark på Åland vilket representerar ungefär 9 procent av den totala landarealen. Härutöver fanns ca 60.000 ha produktiv skogsmark motsvarande drygt 35 procent av den totala landytan. Om man räknar in skogsbruket i det åländska lantbruket så utnyttjar näringen alltså närmare 45 procent av landytan. Om man ser till primärnäringarna som helhet och även tar med fisket (och därmed fiskevattnet), så växer de utnyttjade eller utnyttjningsbara arealerna till större delen av hela det åländska territoriet.

Bosättningen är generellt sett gles, i skärgårdsregionen mindre än 5 invånare per kvadratkilometer. Några basdata om 5b-områdets befolkning, areal och markanvändning jämfört med hela Åland och EU redovisas i *tabell 4.1* nedan.

Tabell 4.1. Det åländska 5b-området: Areal, markanvändning och befolkning

	Land- areal, km ²	Jordbruks- mark, km ²	Befolkning 31.12.2000	Befolk- ningstäthet
Mål 5b-området	1 514,9	130,0	15 288	10,1
därav - fasta Åland	998,7		12 940	13,0
- skärgården	516,2		2 348	4,5
Mariehamn, utanför 5 b	11,6		10 488	904,1
Hela Åland	1 526,5	130,0	25 776	16,9
EU 15	3 231 000,0		377 030 000	116,7

Som framgår av *figur 4.1* nedan har *befolkningsutvecklingen* i 5b-området som helhet varit positiv under programperioden. Befolkningen i regionen ökade sammanlagt med 430 personer från det att de mer konkreta programsatsningarna startade i början av 1996 och fram till och med programperiodens sista år (1999). Huvuddelen av programperiodens befolkningstillväxt tillföll dock de större kommunerna med nära pendlingsavstånd till Mariehamn, medan befolkningsutvecklingen var svagt negativ i skärgården.

Figur 4.1. Befolkningsförändringen under åren 1996 - 1999

Sett i ett lite längre perspektiv (1990-2000) har befolkningen på landsbygden utanför Mariehamn ökat med nästan 7 procent vilket är mer än för Åland som helhet där ökningen varit knappt 5 procent. Huvudförklaringen härtill torde vara en viss utflyttning från Mariehamn i kombination med ökad arbetspendling från landsbygden kring staden. Inom glesbygdsområdet har utvecklingen dock varit betydligt mer positiv för de stora landskommunerna nära Mariehamn än inom skärgårdsområdet. Mellan åren 1995 och 1999 ökade sålunda de förstnämnda så kallade centralkommunerna (Finström, Hammarland, Jomala och Lemland) sin befolkning med sammanlagt 338 personer eller ca 4,2 procent, medan skärgårdskommunernas befolkningsunderlag minskade med 50 personer eller med över 2 procent. Den trots allt inte extremt negativa befolkningsutvecklingen i skärgårdskommunerna under det senaste decenniet skall dock ses mot bakgrund av att skärgårdsbefolkningen i stort sett halverats sedan 1950-talet.

Ett annat problem inom glesbygdsområden är den sneda åldersstrukturen. Medan 68 procent av befolkningen i Mariehamn år 1999 återfanns i de arbetsmarknadsaktiva åldersgrupperna mellan 15 och 64 år, stannade motsvarande andel i skärgårdskommunerna vid 58 procent. Den sneda fördelningen i skärgården är ännu större när det gäller åldrarna från 65 år och uppåt. I Mariehamn var andelen pensionärer 1999 ca 16 procent medan motsvarande siffra i skärgårdskommunerna i genomsnitt låg på 24 procent, i vissa fall upp emot 30 procent.

Mål 5b-regionens *ekonomiska resurser* i termer av producerat värde per bosatt person (BNP/capita) ligger långt under nivån för Åland som helhet. Som framgår av **tabell 4.2** så har regionens BNP per capita dock växt betydligt sedan 1995, en relativ tillväxt på ungefär samma nivå som för den åländska ekonomin som helhet fram till 1998. Under

programperiodens sista år uppvisar stödregionen till och med en betydligt högre relativ ekonomisk volymtillväxt än såväl Åland som helhet som EU i stort.

Tabell 4.2. BNP per capita till marknadspris

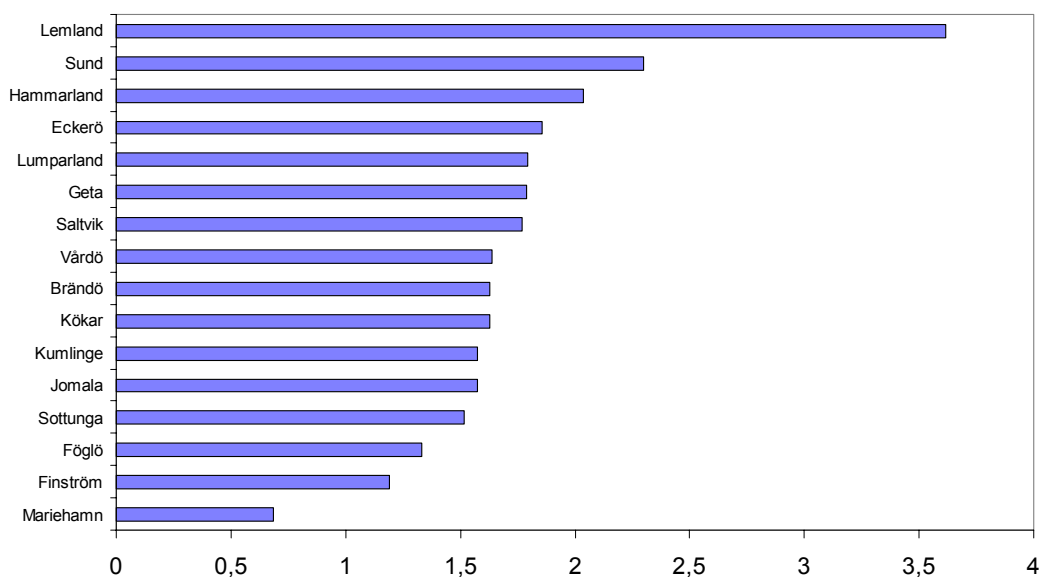
1995=100	1995	1996	1997	1998	1999
Hela Åland	100	104	113	118	124
Mål 5b-området	100	110	108	118	136
EU15	100	105	110	117	131

Vid 5b-programmets officiella start 1995 utgjorde regionens BNP/capita 64 procent av EU-genomsnittet, alltså klart under den kritiska 75-procentsnivån som brukar användas inom Unionen för att avgränsa de mest stödbehövande regionerna. Enligt den senast tillgängliga statistiken hade 5b-områdets per capita-ekonomi 1999 vuxit med marginella tre procentenheter till 67 procent av EU-genomsnittet. Motsvarande BNP-siffror per capita för hela Åland (alltså inklusive Mariehamn) talar sitt tydliga språk om klyftan mellan den expansiva ekonomin i Mariehamn och den betydligt svagare glesbygds- och skärgårdsekonomin. År 1995 låg Ålands samlade BNP per capita sålunda hela 55 procent över EU-genomsnittet. År 1999 hade den åländska ekonomins relativa styrka sjunkit en del, men produktionsvärdet per capita låg fortfarande ca 47 procent över genomsnittet inom Unionen.

Lokaliseringen av arbetsplatserna är den kanske viktigaste förklarande faktorn bakom den svaga BNP-utvecklingen inom 5b-regionen. Arbetsplatsernas regionala förankring visar att inom respektive bransch finns merparten av arbetsplatserna inom glesbygden endast beträffande primärnäringsarna (ca 95 procent av arbetsplatserna) och byggnadsverksamheten (ca 60 procent av arbetsplatserna). Inom för den åländska ekonomin tunga områden som sjöfart och finansiella tjänster står arbetsplatserna inom glesbygden enbart för ca 9 respektive 19 procent av det totala arbetsplatsutbudet. Huvuddelen av arbetsmarknaden är med andra ord lokaliserad till Mariehamn. Över en femtedel av arbetsplatserna på landsbygden härrör från primärnäringsarna och drygt en tredjedel från den offentliga sektorn, vilket är vanliga kännetecken för stagnerande glesbygdsregioner runt om i Norden och Europa. Mariehamn, däremot, domineras helt av de moderna tjänstenäringsarna som bildar basen för åländsk ekonomi och export.

Förhållandet mellan den fast bosatta befolkningens samlade beskattningsbara inkomster och de av de lokala arbetsplatserna genererade skatteinkomsterna till de åländska kommunerna (se **figur 4.2** nedan) bekräftar på ett tydligt sätt Mariehamns roll som 'generator' av arbetsplatser även för 5b-områdets arbetskraft.

Figur 4.2. Invånarnas inkomster/lokalt genererade inkomster kommunerna 1995

Som synes är beroendet av arbetsplatsutbudet i Mariehamn mycket stort i kommuner som Lemland, Sund, Hammarland, Eckerö, Geta och Saltvik. Skärgårdskommunerna med klara restriktioner i form av avstånd och kostnader för en alltför omfattande pendling är något mindre beroende av Mariehamn. Till denna grupp hör även Jomala och Finström, sannolikt beroende på att dessa kommuner genom sitt centrala läge erbjuder ett relativt stort och därtill växande lokalt arbetsplatsutbud.

5b-regionens *ekonomiska struktur* med avseende på den bosatta arbetskraftens sysselsättning (inklusive de som arbetar i Mariehamn) domineras av tjänstenäringarna, särskilt då de arbetsplatser som finns inom den offentliga sektorn vilken idag är den största enskilda arbetsgivaren i flertalet av målområdets kommuner. Andra stora och viktiga tjänstenärings är – inte minst i skärgården – transporter med tyngdpunkt i sjönäringsen samt handel, turism etc. Jordbruk och fiske är också sysselsättningsmässigt viktiga näringar inom delar av glesbygden, främst då i skärgården. Industrin står för i runda tal en tiondel av sysselsättningen inom fasta Ålands glesbygdsområden men är nästan obefintlig i skärgårdsregionen.

Arbetsmarknaden inom mål 5b-regionen växte med ca 630 sysselsatta mellan 1995 och 1998 (senast tillgängliga år för denna typ data). **Tabell 4.3** nedan visar även att utvecklingen inom de för glesbygden hittills så viktiga primärnäringarna inte har varit särskilt positiv. Under programperioden minskade primärnäringarnas sysselsättningsandel 13,5 till 11,7 procent. Mellan 1985 och 1997 minskade primärnäringarnas andel av hela den åländska arbetsmarknaden med över 6 procentenheter (från över 13 till ca 7 procent). Minskningen inom primärnäringarna har i stor utsträckning ersatts med sysselsättning inom andra branscher. Även om den relativa arbetsmarknadsandelen ökat mera markant enbart inom

sektorn samhällstjänster (i huvudsak offentlig verksamhet), så har det absoluta antalet sysselsatta glesbygdsboende ökat inom byggverksamhet, handel, hotell, restaurang och samfärdsektorn samtidigt som den gått ner inom just dessa branscher i Mariehamn.

Tabell 4.3. Sysselsättningsstrukturen inom 5b-regionen 1995-1998 (Sysselsatt arbetskraft i procent)

	Fasta Åland		Skärgården		5b-regionen		Hela Åland	
	1995	1998	1995	1998	1995	1998	1995	1998
Jordbruk o fiske	11,9	10,2	22,4	20,2	13,5	11,7	8,4	7,2
- män	64,7	65,4	65,4	64,8	64,9	65,3	65,8	65,5
- kvinnor	35,3	34,6	34,6	35,2	35,1	34,7	34,2	34,5
Industri	11,7	11,4	5,2	4,0	10,7	10,3	10,3	9,9
- män	67,1	69,0	64,8	74,4	66,9	69,3	68,4	69,8
- kvinnor	32,9	31,0	35,2	25,6	33,1	30,7	31,6	30,2
Byggverksamhet	7,1	6,7	5,6	5,6	6,9	6,6	5,3	5,2
- män	95,5	94,8	96,6	95,0	95,7	94,8	96,5	95,6
- kvinnor	4,5	5,2	3,4	5,0	4,3	5,2	3,5	4,4
Handel, hotell, rest	12,1	12,4	8,8	9,6	11,6	12,0	12,4	12,9
- män	49,9	50,8	33,0	48,0	47,9	50,5	47,9	50,3
- kvinnor	50,1	49,2	67,0	52,0	52,1	49,5	52,1	49,7
Samfärdsektorn	17,5	17,4	25,7	25,2	18,8	18,6	19,7	19,1
- män	69,0	69,5	73,6	75,1	70,0	70,6	68,2	68,5
- kvinnor	31,0	30,5	26,4	24,9	30,0	29,4	31,8	31,5
Bank o försäkring	6,6	6,6	4,7	4,2	6,3	6,3	7,4	7,6
- män	39,2	43,4	37,5	33,3	39,0	42,5	41,4	46,3
- kvinnor	60,8	56,6	62,5	66,7	61,0	57,5	58,6	53,7
Samhällstjänster	26,9	30,3	21,5	26,1	26,0	29,7	29,9	32,6
- män	29,7	26,8	32,6	25,8	30,1	26,7	31,2	28,0
- kvinnor	70,3	73,2	67,4	74,2	69,9	73,3	68,8	72,0
Okänd	6,3	4,9	6,0	5,0	6,3	4,9	6,6	5,5
- män	35,7	53,1	45,2	54,7	37,1	53,4	35,8	51,2
- kvinnor	64,3	46,9	54,8	45,3	62,9	46,6	64,2	48,8
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- män	53,3	53,0	56,8	55,9	53,8	53,4	51,8	51,6
- kvinnor	46,7	47,0	43,2	44,1	46,2	46,6	48,2	48,4

Tabellen ovan ger också en bild av *könsstrukturen* bland de sysselsatta inom 5b-området. Rent allmänt kan konstateras att den branschvisa könsfördelningen bland de sysselsatta inom stödregionen i stort sammanfaller med motsvarande siffror för hela Åland. De branscher som är särskilt dominerade av män respektive kvinnor är de samma oavsett om man ser till Åland som helhet eller enbart 5b-regionen. Med undantag för primärnäringarna och samfärdsektorn, där kvinnor är mer aktiva i skärgården, så är balansen mellan könen även rätt likartad inom stödregionens olika delar. Den sektor där kvinnoarbetskraften inom alla geografiska områden är mest dominerande är – föga överraskande – samhälls- och offentliga tjänster. Här har utvecklingen under programperioden därtill gått mot allt större kvinnodominans, samtidigt som mansdominerade sektorer som samfärdsektorn, byggverksamhet och industri inte fått någon egentlig ökning av de av kvinnor besatta arbetsplatserna. Totalt sett har dock andelen sysselsatta kvinnor boende i stödområdet ökat något under perioden 1995-1998.

4.3. För 5b-programmet särskilt viktiga näringar

Som redan framgått ovan (se kapitel 3.2) är det åländska mål 5b-programmet i första hand uppbyggt kring åtgärder som gäller småindustri, jordbruk och turism samt med dessa branscher nära sammanhängande övrigt glesbygdsföretagande. Även programmets miljö- och kulturdelar gäller till stor del åtgärder i anslutning till verksamheten inom dessa branscher. Det är därför motiverat med en kortfattad karaktäristik av dessa tre näringars position inom regionen.

Industrisektorn är som framgått ovan (**tabell 4.3**) förhållandevis liten. Detta gäller inte bara 5b-regionen utan även Åland som helhet. Till skillnad från situationen i omvärlden är det sjötransporterna, inte tillverkningsindustrin, som utgör ryggraden i den åländska ekonomin. Industrin är dock relativt sett mer viktig inom delar av fasta Ålands glesbygd än inom övriga delar av Åland. Hela 45 procent av industrins arbetsplatser fanns sålunda i mitten av 1990-talet ute i glesbygden, huvudsakligen på fasta Åland. Ett särdrag hos industrin är att den med internationella mått mätt är mycket småskalig och att den största delbranschen är livsmedelsförädling - med en nära koppling till produktionen av råvaror inom det åländska jordbruket (t ex industripotatis, grönsaker och mejeriprodukter). År 1998 stod sålunda livsmedelsförädlingen för omkring en tredjedel av det totala produktionsvärdet inom hela industrisektorn på Åland, att jämföra med motsvarande andel inom den finska industrin på enbart 10 procent.

Jordbruket är fortfarande en viktig näring inom 5b-området, inte minst inom skärgården. Totalantalet aktiva gårdar (över 2 ha odlad jord) är för närvarande ca 750, alla belägna inom 5b-regionen. De är relativt små. Medelarealen för de aktiva jordbruksenheterna var 1998 knappa 17 ha. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande medelstorlek i Finland samma år var ca 23 ha och att den i Sverige låg på hela 32 ha (1997). Åland präglas därtill av ett mosaikartat landskap där åkrarna finns insprängda mellan berg, skog och vatten. Medelarealen på åkerskiftena är därför liten, drygt 1 ha, och formen oregelbunden och föga lämpad för storskalig odling. Detta gäller i särskilt hög grad för jordbruket i skärgårdsregionen. De uppsplittrade odlingsytorna och de små brukningsenheterna har medfört att det åländska lantbruket i allt högre grad kommit att bli beroende av biinkomster inom bland annat turism och andra servicenäringar.

En annan strategi har varit att förstora brukningsenheterna genom arrende av produktiv mark från annars nedläggningshotade mindre enheter. På Åland finns ca 4.760 ha arrendemark, vilket betyder att 35 procent av den odlade jorden är utarrenderad. Av de aktiva gårdarna har 66 procent arrendemark för odling. Till det åländska lantbruket hör även skogsbruk på i medeltal 35 ha per gård. Skogsbruket kan därför ses som en viktig kompletterande inkomstkälla för flertalet jordbrukare. År 2000 avverkades totalt ca 150.000 kubikmeter skog - huvudsakligen i form av massaved för export - till ett försäljningsvärde på ca 24 miljoner mark. Skogsbruksinkomsterna står därmed för närmare en femtedel av det samlade

förädlingsvärdet inom primärnäringsarna (jordbruk, skogsbruk och fiske), och motsvarar en tredjedel av förädlingsvärdevolymer inom det egentliga lantbruket.

En av de viktigaste källorna till kompletterande inkomster inom 5b-regionen är den *glesbygdsturism* som också utgör programmets tredje viktiga insatsområde. Turistnäringen utgör inte någon egen bransch i den offentliga statistiken, utan ingår i andra näringar (t ex handel och service), varför det inte är möjligt att redovisa några mera exakta och heltäckande data rörande turistaktiviteterna inom det åländska 5b-området.

En del basuppgifter som ger en uppfattning om näringens betydelse för målregionen finns dock. I en undersökning av turismen på Åland från 1998 (*Turismens samhällsekonomiska effekter på Åland* ÅSUB Rapport 1998:7) visade det sig sålunda att 'stugturismen' (som nästan uteslutande finns i glesbygdskommunerna) omsatte ca 165 miljoner mk. Härtill kommer en hel del ytterligare inkomster från campingturister och pensionärsrörelser, också dessa i huvudsak lokaliserade till mål 5b-regionen, liksom en kraftigt ökad omsättning inom glesbygdshandeln under turistsäsongen (se här ÅSUB Rapport 2000:7 *Stöd till glesbygdshandeln – men hur?*).

Ett viktigt drag i den åländska glesbygdsturismen är att huvuddelen av turiststugorna opereras och hyrs ut inom ramen för ett gårdsbruk där uthyrningsinkomsterna är ett ekonomiskt viktigt komplement till de reguljära primärnäringsarna. Under senare år har glesbygdsturismen också utvecklats ytterligare genom gårdsbutiker, hantverk och olika typer av glesbygdsbaserad aktivitetsturism med inslag av kultur, fiske och olika slag av naturupplevelser som bas.

4.4. Den allmänna konjunkturutvecklingens betydelse

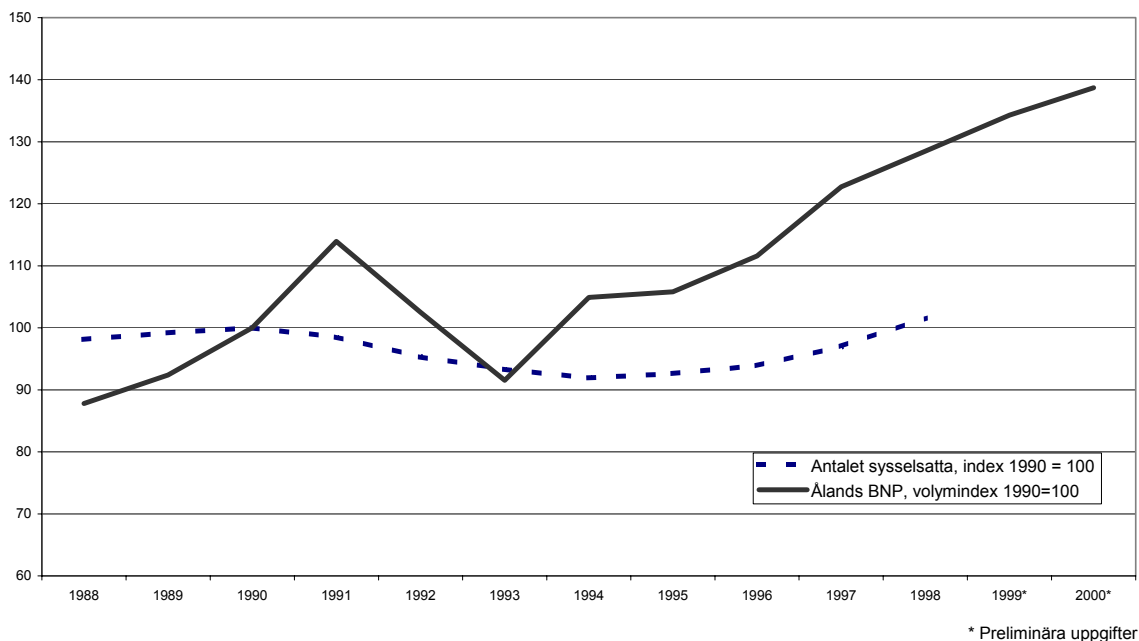
Den åländska ekonomin har genomgått stora konjunktursvängningar sedan slutet av 1980-talet. Den instabila internationella ekonomin, inte minst inom de finska och svenska grannekonomierna, har i hög grad påverkat Åland. Skillnaderna mellan konjunkturförloppets botten- och toppnoteringar har till och med varit större inom den åländska ekonomin än i Sverige och Finland.

Under slutet av 1980-talet och fram till och med 1991 upplevde Åland en ovanligt kraftig högkonjunktur med snabb tillväxt, goda exportförutsättningar och en i det närmaste obefintlig arbetslöshet. Förklaringen till den gynnsamma ekonomiska utvecklingen står bland annat att finna i den snabba ökningen av världshandelns volym och den allmänna liberaliseringstrenden av penning- och kreditmarknaderna under perioden som ledde till ett kraftigt ökat utbud av likvida medel för såväl investeringar som konsumtion.

Den åländska ekonomin nådde toppen av denna markanta högkonjunktur 1991, och drabbades därefter hårt av krisen (se *figur 4.3* nedan). Åland gick då in i en depression med en direkt

nedgång i den totala produktionsvolymen. Samtidigt minskade den samlade åländska arbetsmarknaden med ca 1.000 arbetsplatser, eller med närmare 8 procent. Den största nedgången skedde under krisåren 1992-1993 då över 800 arbetsplatser försvann (jfr *tabell 4.3*). Från en närmast överhettad arbetsmarknadssituation utan någon egentlig öppen arbetslöshet, steg därmed den totala arbetslösheten brant och uppgick år 1994 till 9 procent på årsbas.

Figur 4.3: Den åländska ekonomins utveckling 1988 – 2000.

Utvecklingen påverkades självfallet i hög grad av den negativa internationella utvecklingen. Samtidigt står det klart att även en del interna åländska faktorer ytterligare förstärkte nedgången. Ett viktigt inslag i det åländska krisförloppet var sålunda en kraftig nedgång i den inhemska efterfrågan - under 1992 föll bruttoinvesteringarna med nästan en femtedel. Under åren 1992 och 1993 minskade även Ålands BNP med närmare en femtedel, vilket var betydligt mer än den finska nedgången 1991-1992. Produktionsbortfallet under krisåren var faktiskt så stort att det tog ända till 1996 innan Ålands BNP åter börjar uppnå samma volym som 1991. Inom arbetsmarknaden tog det ytterligare närmare två år innan samma sysselsättningsnivå uppnåddes som i början av 1990-talet.

Det var under intryck av denna närmast krisartade ekonomiska nedgång som det åländska partnerskapet utarbetade det 5b-program som kom i gång 1995/1996. Detta förklarar också till stora delar programmets starka inriktning på nyföretagande, sysselsättningstillväxt och satsning på en utveckling av delvis nya näringsnischer inom landsbygdsekonomin.

Samtidigt som programtexten växte fram vände dock konjunkturen åter uppåt. Under 1994 skedde en snabb återhämtning då produktionsvolymen inom den åländska ekonomin steg med över 10 procent. Under 1995 avmattades tillväxttakten, medan 1996 gav ett förhållandevis gott resultat med en volymtillväxt inom ekonomin på 5,5 procent - att jämföra med den finska och svenska tillväxten detta år med 3,1 respektive 0,8 procent. År 1997 tog tillväxten åter fart. BNP ökade detta år och 1998 med 10 respektive 8 procent. För åren kring millennieskiftet indikerar preliminära uppgifter på en betydligt måttligare tillväxttakt i storleksordningen 2-3 procent per år (se *figur 4.3* ovan).

Det är i första hand den inhemska efterfrågan som bidragit till de stora svängningarna i bruttonationalprodukten för Åland. Främst gäller det förändringarna i investeringarna och den privata konsumtionsefterfrågan. Den förnyade uppgången från 1996 och framåt var dock huvudsakligen exportledd. Tillväxten i den offentliga konsumtionen betydde också mycket.

Implementeringen av det åländska mål 5b-programmet fick alltså oväntat kraftig draghjälp av en allt positivare makroekonomisk utveckling. Detta innebar att förutsättningarna för att uppnå övergripande ekonomiska tillväxtmål gällande sysselsättningsutveckling, arbetslöshet och ekonomisk tillväxt blev avsevärt bättre än vad som kunde förutses då programmets skrevs under 1994. Som kommer att framgå av denna utvärdering har också merparten av de makroekonomiskt orienterade programmålen uppnåtts. Den allmänna konjunkturuppgången har dock inte kunnat dölja de strukturella problem som, trots programinsatserna och den positiva konjunkturutvecklingen, fortsättningsvis präglar stora delar av ekonomin inom den åländska glesbygden i allmänhet och skärgårdsregionen i synnerhet.

4.5. Programregionens starka och svaga sidor

Mål 5b-programmet utarbetades och genomfördes således i anslutning till ett av efterkrigstidens mest snabbföränderliga och instabila åländska konjunkturförlopp. Programmet gäller en glesbygdsregion med utpräglade strukturella problem, men också en del jämfört med många andra liknande programregioner rätt goda utvecklingsförutsättningar.

Till de mer positiva utvecklingsförutsättningarna hör regionens allmänt sett starka ekonomiska band till Ålands så expansiva ekonomiska centrum (Mariehamn), vilket gett en påtaglig draghjälp när det gäller att uppfylla 5b-programmets allmänna mål om ökad sysselsättning, minskad arbetslöshet och liknande. Möjligheten till snabb och bekväm arbetspendling mellan fasta Ålands landsbygdskommuner och Mariehamn har gjort det möjligt att via det växande arbetsplatsutbudet i stadsregionen förbättra arbetsmarknadsläget även i huvuddelen av 5b-regionen. Sannolikt är det också de goda pendlingsmöjligheterna till Mariehamn som är huvudorsaken till det faktum att den registrerade öppna arbetslösheten under perioden 1995 till 2000 sjunkit från över 6 till mycket låga 2 procent.

Det står också klart att den växande ekonomiska aktiviteten i det närliggande Mariehamn även i övrigt haft positiva ekonomiska kringeffekter inom 'glesbygdsåland', effekter som förstärkts av en del för landsbygden särskilt viktiga strukturella kopplingar inom den åländska ekonomin. Det kanske viktigaste exemplet är här livsmedelsindustrin som genererar en betydande efterfrågan på råvaror inom de åländska primärnäringarna. Ett annat exempel är den mariehamnsbaserade rederinäringen som skapar en betydande utvecklingspotential för landsbygdsturismen genom den ström av inresande till Åland som denna genererar. Ännu ett för glesbygden positivt drag hos rederibranschen är att arbetsplatserna ombord på fartygen ur pendlingssynpunkt lika väl kan besättas av personal boende på landsbygden och ute i skärgården som i Mariehamn.

Den positiva potentialen hos den åländska glesbygdsturismen förstärks också av den attraktiva åländska kultur- och naturmiljön. Detta gäller inte minst i skärgårdsregionen vars omfattande och fortfarande rätt orörda övärld representerar ett betydande rekreativvärde med tanke på de tätbebyggda urbanområdena i den nära omgivningen (mellansverige och sydvästra Finland). Den goda miljön fungerar också som draghjälp för fasta Ålands glesbygd i kampen om arbetskraftens bosättningsort - och därmed också om basen för den kommunala skattekraften (se *figur 4.2* ovan!).

Även om den goda miljön och närheten till ett ovanligt starkt och expansivt ekonomiskt centrum med alla de möjligheter som detta medför måste betraktas som det åländska 5b-områdets viktigaste starka sida, så betyder detta ingalunda att mer betydande svagheter och utvecklingshinder skulle saknas. Baksidan med den närliggande och expansiva arbetsmarknaden i Mariehamn är att de mer grundläggande ekonomiska svagheter i landsbygdsekonomin i viss mån döljs av arbetspendling till staden. Möjligheten till attraktiva arbetsplatser i Mariehamn har inte bara minskat landsbygdens registrerade arbetslöshet till under det åländska genomsnittet, utan har i viss mån också dränerat regionen på arbetskraft lämpad för framtidens glesbygdsnäringar. Den kvarstående lediga arbetskraften finns ofta i fel åldersgrupper eller har en alltför låg eller för dagens behov mindre lämplig yrkesutbildning. Föregående avsnitts *figur 4.2* ger också en rätt tydlig bild över hur svagt utvecklad den åländska landsbygdsekonomin är – och hur beroende av arbetsplatsutbudet i Mariehamn den därmed i realiteten är.

Till detta kommer så de betydande utvecklingsproblem inom den del av 5b-regionen där en omfattande arbetspendling till Mariehamn av kommunikationsskäl inte är möjlig, alltså skärgårdskommunerna. Förutom kommunikationshindren gäller problemen en befolknings- och näringsstruktur vars inneboende svagheter idag framstår som minst lika tydliga som vid programstarten 1995. Problemen som i huvudsak redan är beskrivna ovan (avsnitt 4.2) är en geografiskt utspridd, sakta krympande och därtill åldrande befolkning i kombination med ett näringsliv som, med några enstaka undantag, saknar den typ av företag och arbetsplatser som dominerar dagens tillväxtsektorer. Kombinationen av befolknings- och näringslivsrelaterade strukturproblem gör det mycket svårt att uppnå någon långsiktigt mer hållbar utveckling av

skärgårdens ekonomi och arbetsmarknad. Det lokala näringslivet saknar helt enkelt framtida tillväxtbranscher, samtidigt som den typ av arbetskraft saknas som skulle göra det möjligt att locka till sig utifrån kommande tillväxtföretag.

När det gäller 5b-programmets mer konkreta målsättningar rörande landsbygdens egen arbetsplatsutveckling (och därmed även indirekt det övergripande målet om BNP per capita i målregionen), skärgårdens befolkningsutveckling och arbetskraftsstruktur samt framväxten av nya framtidsinriktade näringsgrenar och företag inom 'glesbygdsåland', så har konjunkturuppgången alltså inte kunnat ge den draghjälp till programmet som annars kunde förväntas. Programmets övergripande målsättningar och inriktning mot konkreta åtgärdsområden visar dock att programförfattarna varit väl medvetna om den åländska glesbygdens viktigaste strukturella problem och möjligheter. Satsningen på nya glesbygdsföretag, turism, naturmiljö och kultur präglas av insikten om att det sannolikt endast är inom just dessa områden som det är möjligt att få igång en på egna förutsättningar baserad långsiktigt hållbar ekonomisk utveckling. Det är också inom dessa insatsområden som möjligheterna till en väl fungerande arbetsfördelning med (och därmed också ekonomisk draghjälp från) den starka mariehamnsekonomin är mest sannolik.

4.5. Huvudresultaten och slutsatserna från halvtidsutvärderingen

ÅSUB hade som tidigare nämnts även huvudansvaret för den mellanutvärdering som i två faser genomfördes under själva programperioden. Utvärderingsgruppen analyserade då dels material i form av register, ansökningshandlingar och årsrapporter, dels genomfördes tre slag av intervjuer med programmets och de enskilda projektens nyckelaktörer. Även kursdeltagare kontaktades. Mellanutvärderingen byggde således på intervjuer med samtliga personer på tjänstemannanivå som varit involverade i programimplementeringen samt med 72 procent av de projekt som hade behandlats i februari 1999. Den metod som valdes kan beskrivas som en kombinerad insamling av kvalitativa såväl som kvantitativa data (för närmare information hänvisas till rapporten från mellanutvärderingen ÅSUB Rapport 1999:8).

Trots ovana med EUs strukturfondsprogram och administrativa inkörningsproblem, kunde vid halvtidsutvärderingen konstateras att *implementeringen av de första åländska strukturfondsprogrammen över lag fallit väl ut*. Sålunda hade 5b-programmet då drygt ett halvår återstod av programperioden (april 1999) förbrukat närmare 160 procent av den samlade indikativa finansieringsramen. Orsaken till detta överskridande var det stora och ur programmets synpunkt mycket aktiva privata deltagandet i projekten. Den offensiva satsningen från näringslivets sida bedömdes bekräfta att programmedlen varit efterfrågade och medverkat till en ökad aktivitet inom den privata sektorn. Om man däremot ser till den offentliga budgeten så hade den vid samma tidpunkt endast utnyttjats till omkring tre fjärdedelar.

Även om programmet vid tidpunkten för mellanutvärderingen fortfarande inte var avslutat och de mer långsiktigt synliga *effekterna* därför inte kunde utvärderas i det skedet, så stod det redan då klart att *programinsatserna hade avsatt många positiva resultat i form av nya nätverk, öppning av nya marknader, ny sysselsättning, nya företag och ett ökat utbud av kompetenshöjande utbildningsinsatser.*

De viktigaste resultaten i förhållande till 5b-programmets ursprungliga målsättningar, enligt mellanutvärderingens slutrapport, redovisas i sammanställningen nedan.

5b-programmet: Skattat resultat och måluppfyllelsegrad i %, Halvtidsutvärderingen juni 1999		
Mål 5b-programmet	BNP/capita stigit fr ca 60 % (1994) till ca 70 % (1997) av EU:s genomsnitt Arbetslösheten sjunkit fr 6,2 % (1994) till 2,6 % (1998) på årsnivå i 5b-området Andelen bosatta i 5b-området ökat med ca 1 %-enhet under programperioden Andelen kvinnor av de sysselsatta har hållits på ca 48 % Beläggningsen ökat med över 35 % och med 20 % utanför högsäsongen Andelen energiproduktion från förnyelsebara energikällor ökat med 7,4 %-enheter 1995-1998 Avfallsmängden börjat minska 26 nya företag 98-119 nya helårsarbetsplatser 14,5 bevarade arbetsplatser 488 personer deltagit i utbildning	65 % ca 132 % (ej kvant. mål) ca 125 %
1. TURISM	13 nya företag 28-32 nya helårsarbetsplatser	130 % 70-80 %
1.1	7-11 nya helårsarbetsplatser	
1.2	13 nya företag 21 nya helårsarbetsplatser	
2. GLESBYGDSFÖRETAGANDE	13 nya företag 62,5-79,5 nya helårsarbetsplatser 14,5 bevarade arbetsplatser 372 personer deltagit i utbildning	52 % 179-227 % (ej kvant. mål) 372 %
2.1.1	3 nya företag 5,5 nya helårsarbetsplatser 11 bevarade arbetsplatser	
2.1.2	10 nya företag 57-74 nya helårsarbetsplatser 3,5 bevarade arbetsplatser	
2.2	372 personer deltagit i utbildning	

3. MILJÖ OCH KULTUR	7,5 nya helårsarbetsplatser 116 personer deltagit i utbildning	ca 100 % 39-50 %
3.1.	3,5 nya helårsarbetsplatser	
3.2	1 nya helårsarbetsplatser	
3.3	3 nya helårsarbetsplatser 116 personer deltagit i utbildning	

Resultatet i sammanställningen redovisas i en enda kolumn där såväl den mer övergripande måluppfyllelsen, de konkreta effekterna och vissa indikatorer finns sammanfattade. Utfallet av dessa variabler samlades alltså in från de enskilda projekten och skattades från det tämligen stora projekturvalet. Kolumnen längst till höger i sammanställningen visar i vilken grad de mål som finns uppställda i programdokumentet hade nåtts fram till mellanutvärderingen. Eftersom indikatorerna och de förväntade effekterna inte alltid finns konsekvent uppställda på åtgärdsnivå i programdokumentet gjordes den bedömningen endast på nivån för prioriterade områden och programmet som helhet.

De enda mer omedelbara och tydligt kvantifierbara programmålsättningarna som inte verkade hålla, var målen om nystartade företag samt om utbildningstidens längd per deltagare. Som framgår av sammanställningen varierade dock måluppfyllelsegraden betydligt mellan de olika insatsområdena. Projektgenomgången visade däremot att verksamheten inom både relativt nya och förhållandevis små företag fick förutsättningar att utvecklas och därmed skapa nya förtjänstmöjligheter. Det bedömdes också vara den troliga orsaken till att effekterna snarare syns på sysselsättningen än på företagsetableringarna.

I halvtidsutvärderingen betonades dock att den positiva bedömningen av programmets samlade utfall och måluppfyllelse bör ses mot bakgrund av de senaste årens åländska konjunkturbild med en snabb ökning av den ekonomiska aktiviteten. Vidare framhölls att man i bedömningen även bör beakta att en del av de sysselsättningsskapande projekten troligen hade genomförts också utan 5b-medel, antingen med nationellt stöd eller helt utan offentliga bidrag.

Rekommendationer

Utvärderingsgruppen lyfte på basen av det utvärderingsarbete som skedde under programperioden fram följande *huvudrekommendationer* att beakta vid arbetet med kommande åländska strukturfondsprogram:

- I syfte att uppnå största möjliga mervärde i förhållande till de nationella stödsystemen bör man i framtida strukturfondsprogram prioritera projekt som är mera inriktade på infrastruktur- och nätverksbyggande framom de traditionella företagsstöden.

- För att undvika onödig uppsplittring av programmen i mindre välfokuserade insatsområden bör den framtida projektverksamheten koncentreras till färre åtgärdshelheter vilka ur målsättnings- och genomförandesynpunkt är mer genomtänkta. Ett bra exempel på denna typ av förbättrad åtgärdsfokusering - geografiskt såväl som tematiskt - är särskilt utformade insatser i skärgården, ett område vars utvecklingsförutsättningar klart avviker från Ålands övriga glesbygdsproblematik.
- För att minska koordineringsproblemen och undvika en alltför ojämn aktivitetsnivå mellan programmens olika delar, bör en tydligare fördelning av roller och ansvar mellan de i programmet inblandade aktörerna på olika nivåer eftersträvas.
- För att undvika osäkerhet kring projektens interna planering bör man undvika onödigt kortsiktiga budgethorisonter för projekten. De budgetansvariga inom programsekretariatet bör därför skapa utrymme för tydligare och längre finansiella åtaganden - åtminstone för de projekt där särskilda behov föreligger. En mera generös attityd till projekt med påtagliga förskottsutbetalningsbehov bör också om möjligt eftersträvas i kommande strukturfondsprogram.
- Med tanke på de administrativa uppföljningsproblem som redovisats i evalueringen av programmen så finns det all anledning att inför kommande strukturfondsprogram ytterligare strama upp och förbättra programadministrationen, och särskilt då användningen av mål- och genomförandeindikatorer samt härmed sammanhängande projektuppföljnings- och övervakningsrutiner.

Bedömningen i samband med denna efterhandsutvärdering kommer att följa upp dessa rekommendationer i kapitlen 7 och 8 nedan.

5. Undersökningsmetodik och informationskällor

5.1. Insamlingsmetodik och källor

Tyngdpunkten i den här *ex post-utvärderingen* ligger på en samlad bedömning av resultatet och effekterna av programinsatserna. Utvärderingen av stödinsatserna byggs upp från projektnivån, först för de olika åtgärdsområdena var för sig. Därefter bedöms måluppfyllelsen för programinsatserna som helhet. Även en värdering av utfallet och stödinsatsernas roll mot bakgrund av de politiska ambitionerna och de övergripande regionalpolitiska målen görs. Som underlag för den samlade effektbedömningen görs även en genomgång av implementeringen, eller genomförandet, eftersom tillgången på information och hur handläggningen har löpt kan ha haft betydelse för stödinsatsernas framgång som helhet och därmed för programmets måluppfyllelsegrad och effektivitet.

Insamlingsmetoderna och underlaget till den här utvärderingen har, liksom fallet var med halvtidsutvärderingen präglats av de brister som föreligger vad gäller uppföljningen från programadministrationens sida. Projektens utveckling och resultat har inte systematiskt följts upp av den programansvariga organisationen och projektregistret uppvisar fortfarande betydande brister. Dels innehåller registret direkta fel som gör att summor vad gäller såväl beviljade som utbetalda medel per åtgärd och prioriterade områden inte stämmer överens med uppgifterna för de enskilda projekten. Dels är uppföljningen av de uppställda indikatorerna begränsad trots att omfattningen på indikatorerna inte är överdrivet ambitiös. Indikatorerna finns således fortfarande inte systematiskt dokumenterade varken i projekthandlingarna eller i projektregistret, även om en viss uppföljning gjorts i samband med de ekonomiska redovisningarna av projekten under slutet av programperioden. Till den del uppföljningsdata är införda i projektregistret är det därtill inte möjligt att identifiera från vilken tidpunkt resultatet hänför sig och det är inte heller tydliggjort huruvida indikatorn är att uppfatta som ett mål eller verifierat resultat/effekt. Därtill har en rad felkodningar upptäckts varför utvärderarna valt att använda indikatorinformationen i projektregistret endast i begränsad omfattning.

Det här betyder att merparten av underlaget för utvärderingen har, liksom fallet var vid halvtidsutvärderingen, samlats in från projektnivån av utvärderarna själva, framför allt genom intervjuundersökningar. Därtill har årsrapporter, projektregister, ansökningshandlingar samt projektrapporter studerats. Beträffande projektregistret har utvärderarna inte haft tillgång till själva registret, men har av landskapsstyrelsen kunnat beställa de utdrag som behövts. Att utvärderingsgruppen själva utfört omfattande intervjuundersökningar har sina fördelar. Kunskapen om de enskilda projekten, deras uppbyggnad och karaktär, blir bättre. Utvärderingsgruppen har på det sättet fått en relativt djup kännedom om en stor del av de projekt som genomförts inom ramen för programmet. Intervjuundersökning är också en mycket lämplig undersökningsmetod i den meningen att programmets ringa omfattning och det låga antalet projekt sätter gränser för möjligheterna för flera statistiska

undersökningsmetoder. Insamlingen av så omfattande indikatoruppgifter som här är fråga om faller emellertid enligt utvärderingskontraktet och de handlingar som låg till underlag för kontraktet inte på utvärderarna.

Nackdelen med den arbetsfördelning som blivit ett resultat av den bristfälliga uppföljningen från sekretariatets sida är att resurser i utvärderingsskedet därmed tas från den egentliga utvärderings- och analysinsatsen. Det betyder därtill att uppföljningsinformation saknas inom sekretariatet och förutsättningarna för att dra nytta av tidigare erfarenheter försämras.

Ett stort och mera allmänt problem med utvärderingar av offentliga stödinsatser och offentlig politik är att det inte går att isolera enskilda företeelser och skeenden i ett samhälle. Detta dilemma är gemensamt för hela samhällsvetenskapen. Det betyder att det är mycket svårt att skilja på vad som är resultatet av en enskild stödinsats och vad som beror på andra faktorer som förändrats i samhället under den aktuella perioden. Vad beror på förändringar i det allmänna konjunkturläget, på förändrade strukturella förutsättningar på närmarknaderna till exempel i grannlandet och vad är ett resultat av förändrad strategi hos konkurrenten? Och även om en företagssatsning verkligen lett till exempelvis sysselsättningsexpansion, hur kan vi då vara säkra på att företaget inte hade gjort den satsningen utan det offentliga stödet?

Ett annat problem med stödinsatser är att bedöma dels hur varaktiga de positiva effekterna är, dels vilka de totala effekterna blir på lång sikt. Speciellt tydlig blir omfattningen av den här problematiken när det gäller att försöka bedöma effekterna av en större programhelhet. Många satsningar, bland annat sådana som gäller marknadsföringskanaler, samarbete, nätverk och infrastruktur i bred mening, når sin fulla effekt flera år efter att investeringen eller satsningen gjorts. För andra, kanske mindre lyckade projekt, upphör verkningarna nästan med detsamma efter att det offentliga stödet upphört.

Ytterligare ett problem i utvärderingsarbetet är att en del effekter antingen kan mätas på många olika sätt beroende på hur effekterna definieras och utfallet kan därtill vara mycket svårt att kvantifiera. Projekt kan till exempel syfta till att höja kompetensnivån inom vissa segment, stärka den regionala identiteten, förbättra kulturmiljön eller stärka kvinnornas ställning inom en bransch. Här måste de kvantitativa genomförandeindikatorerna kompletteras med mera kvalitativa metoder i utvärderingsfasen för att på ett tillfredsställande sätt kunna beskriva verkningarna av de satsade medlen.

För att så långt som möjligt försöka reducera såväl bristerna i uppföljningen från administrationen som de mera generella osäkerheter som är förknippade med utvärderingsarbete har utgångspunkten i den här studien i första hand varit att utgå från projektnivån och detaljgranska de enskilda projektens verksamhet och effekter, och med utgångspunkt i denna kartläggning därefter göra en empiriskt välförankrad skattning av utfallet på prioritets- och programnivåerna. Det är härvid av stor vikt att för varje särskilt granskat projekt använda bästa möjliga målindikatorer för att utifrån dessa och med hänsyn

till projektets yttre sammanhang och interna uppbyggnad söka sig fram till en realistisk bedömning av dess måloppfyllelse - inklusive oförutsedda effekter - liksom varaktigheten hos de uppnådda effekterna. Även de riktigt långsiktiga effekterna, som trots att programtiden löpt ut kanske fortfarande inte syns fullt ut, diskuteras utgående från projektnivån.

I samband med halvtidsutvärderingen kontaktades under april och maj 1999 närmare 70 procent av de projekt som beviljats medel vid den tidpunkten eller 78 projekt. Av dessa gjordes djupintervjuer med 44 stycken, medan de övriga fick besvara mera kortfattade frågescheman om status och resultat. Per fond var fördelningen så att 40 av projekten hänförde sig till Jordbruksfonden, 26 stycken till Regionalfonden och slutligen 10 till Socialfonden. Fördelningen mellan fonderna motsvarade väl fördelningen av projektbesluten.

I samband med den här ex post utvärderingen har intervjuer med sammanlagt 75 olika projekt genomförts. Av dessa ingick 42 av projekten redan i mellanutvärderingen, medan 33 av projekten inte har granskats tidigare. Bakgrunden till den här uppdelningen är att för de projekt som hade värderats redan tidigare även försöka fånga in de mera långsiktiga effekterna samt få en bättre uppfattning om resultatens varaktighet. Kunskapen om projektens såväl problem som starka sidor har därmed även fördjupats. Även när det gäller utbildningsprojekt har dessa granskats på nytt i de fall då utbildningen inte var avslutad vid den tidigare utvärderingsomgången eller där effekterna förväntades komma först på lite längre sikt. Bland de projekt som följs upp från förra omgången finns även några väldigt små projekt. Det är då i flera fall fråga om projekt som enligt de ursprungliga planerna skulle genomföras i en större omfattning än vad som slutligen blev fallet och för vilka därför medel återförts från projekten till programmet.

För de projekt som intervjuats och granskats för första gången i det här utvärderingsskedet har de huvudsakliga kriterierna varit att de skall ha beviljats medel efter september 1998, den tidpunkt som utgjorde gränsen för urvalet vid mellanutvärderingen, samt att minst 10.000 FIM har hunnit betalas ut till projektet före tidpunkten för det här urvalet som gjordes i april 2001. Vi har således sett det som önskvärt att de projekt som kontaktas genom intervjuer verkligen har kommit i gång med projektverksamheten för att kunna bedöma projektens innehåll och produktion. Endast i ett fall har ett projekt tagits med i urvalet trots att någon utbetalning inte skett. Detta projekt var dock att betrakta som en fortsättning på ett av projekten i urvalet och uppdelningen kan snarast anses vara av administrativ karaktär.

Sammantaget betyder det att utvärderingsgruppen varit i kontakt med och granskat hela 111 projekt under hela utvärderingsprocessen. Det motsvarar ca 71 procent av alla projekt som beviljats medel och hela 81 procent av de projekt där utbetalningar skett. Gruppen har bedömt urvalet vara tillräckligt för att möjliggöra slutsatser för programmet som helhet.

I utvärderingen har vi i huvudsak använt slutet av april 2001 som brytpunkt. Det betyder att när vi refererar till "hittills" eller liknande tidsangivelser så är det, när annat inte uttryckligen sägs, april i år som avses.

Urvalet för intervjuundersökningarna i slututvärderingen finns sammanfattat i **tabell 5.1** nedan. Sammanställningen är gjord på åtgärdsnivå och omfattar både de projekt som följts upp från det tidigare utvärderingsstadiet och de projekt som nu kontaktats för första gången. I bilagedelen av rapporten återfinns urvalet preciserat per projekt (*bilaga 1*). Den dokumentation och det material som studerats är lika i de båda delarna av urvalet.

Tabell 5.1. Projekturval för intervjuundersökningen, ex post

Åtgärd	Fond	Antal projekt	EU finansiering	Andel av beviljat, EU, %	Offentlig finansier., tot.	Andel av beviljat, off. tot., %
1.1	ERUF	9	424 179	44,6	895 100	45,9
1.2	EUGFJ	19	2 396 738	82,7	5 017 476	83,6
2.1.1	EUGFJ	11	611 485	52,2	2 292 970	60,3
2.1.2	ERUF	11	2 942 194	92,3	9 331 487	95,0
2.2	ESF	7	778 729	89,8	1 619 458	90,1
3.1	EUGFJ	10	695 756	95,2	1 562 712	95,7
3.2	ERUF	4	1 413 973	68,9	2 827 946	68,9
3.3	ESF	4	223 837	96,2	636 711	97,3
		75	9 486 891	78,5	24 183 860	81,3

Av de granskade projekten har 28 projekt beviljats medel inom det prioriterade området Turism, 29 projekt inom Glesbygdsföretagande och 18 inom Miljö och kultur. Per fond ser fördelningen ut så att 40 av projekten i urvalet erhållit medel från Jordbruksfonden, 24 av projekten har fått finansiering via Regionalfonden och 11 projekt från Socialfonden. Urvalet täcker in fonderna relativt proportionellt i förhållande till beviljade medel. Inom regionalfonden är urvalet mindre i den här omgången jämfört med urvalet vid mellanutvärderingen. Projektaktiviteten har inom den fonden varit lite lägre i slutet av programperioden samtidigt som utbetalningarna där är förhållandevis låga. Socialfondens andel av programmet är som helhet lägre än för de andra två fonderna. För de åtgärder där endast ett fåtal projekt godkänts är urvalsprocenten högre för att få med ett tillräckligt stort antal projekt. Så har exempelvis alla projekt där utbetalning av medel gjorts inom åtgärd 3.3 granskats antingen i den här eller i den tidigare intervjuomgången.

De projektansvariga för de projekt som ingår i urvalet har inför intervjuerna kontaktats per brev med frågeschemat bifogat för att ge de ansvariga möjlighet att förbereda svaren. Intervjuerna har sedan till övervägande del skett per telefon. I några fall har projekten istället besökts. I större projekt har flera projektdragare intervjuats och inom utbildningsprojekten har även projektdeltagare fått svara på frågor om projektets innehåll och effekter. Inför intervjuerna har utvärderingsgruppen studerat samtliga projekthandlingar för varje projekt. Intervjuerna har utförts under senare delen av april och i maj 2001. Alla projekt som kontaktats och som ingår i urvalet har även besvarat intervjufrågorna.

Intervjuschemat (se *bilaga 2*) innehåller två relativt omfattande block med frågor där den första utgör en mera renodlad resultatuppföljning, medan den senare innehåller frågor av projektutvärderande samt processartad karaktär. För utbildningsprojekten finns en särskild uppsättning frågor om resultatet och omfattningen på projekten. Den valda metoden kan beskrivas som en kombinerad insamling av kvalitativa (djupintervjuer rörande genomförande, process etc) såväl som kvantitativa (resultatförfrågan, finansiell information m.m.) data. Den här metoddelen av utvärderingen har således som syfte att komplettera de brister som finns i indikatorinformationen, men även i de olika kvantitativa och kvalitativa mål som uttrycks i programmet.

I intervjusituationen har utvärderarna försökt bedöma just de resultat som uppstått genom de medel som programmet bidragit med genom att analysera hela projektets uppbyggnad och det sammanhang, till exempel den företagsmiljö, som projektet genomförts i. Det måste dock trots det framhållas att informationsinsamling som i huvudsak bygger på stödtagarnas egna uppgifter har en tendens att uppvisa för positiva resultat. Speciellt stor blir risken om den intervjuade upplever intervjusituationen som någon form av kontrollfunktion där legitimering av den egna verksamheten blir nödvändig. Utvärderarna har försökt minimera den risken genom tydlig information om utvärderingens oberoende roll. Trots dessa ambitioner bör i analysen och bedömningen av resultatet beaktas att det kan vara för positivt.

Att vi försökt bedöma just de effekter som uppstått som ett resultat av strukturfondsinsatserna innebär att vi för hela undersökningspopulationen ansträngt oss att definiera nettoeffekten av varje projekt. Vi har haft som mål att endast ta med den additionella effekten, försökt utesluta till exempel ersättande arbetsplatser och även räknat med den indirekta effekter i den lokala ekonomin. Av dessa tre dimensioner i nettobegreppet har det varit svårast att inom ramen för intervjuerna fånga in den sistnämnda. Vi har därför fört det resonemanget i analysen av underökningsmaterialet som helhet.

Urvalet av de projekt som särskilt granskats inom ramen för 5b-programmet har på grund av programmets ringa omfattning inte gjorts i vetenskaplig mening slumpmässigt. Om vi skulle ha hanterat materialet i form av ett slumpmässigt stratifierat urval hade antalet projekt i varje stratum blivit få och antalet strata ohanterligt många. Målsättningen har istället varit att täcka in så många olika kategorier av projekt som möjligt. Utgångspunkten har då varit att få en någorlunda representativ fördelning av projekt från samtliga prioriterade områden och åtgärder, från alla tre fonder, med olika slag av projektägare och aktörer samt att ta med projekt av olika storlek vad gäller stödbelopp. Genom det sistnämnda kriteriet täcks såväl rena investeringar som andra projektformer in. Vi har också i viss mån beaktat om projekten verkar särskilt innovativa eller om de av andra skäl har sett ut att kunna vara av speciellt intresse för utvärderingen. Vidare har projekt från olika regioner valts.

I de flesta fall har sedan en projektägares samtliga projekt granskats då det varit fråga om huvudmän som dragit flera projekt. Metoden har underlättat utvärderarnas arbete. I vissa fall

har det att en och samma projektägare ansvarar för flera projekt dock inneburit ett problem. Vissa huvudmän har haft svårt att skilja de olika projekten och deras verkningar åt. Vi har i dessa fall uppfattat att de olika projekten egentligen handlar om sammanhållna insatser som delats upp i samband med finansieringsansökan.

Några projekt - där intervjuer genomfördes i två omgångar under mellanutvärderingen och som även följts upp i denna omgång, och där intervjuer därtill skett med projektansvariga och deltagare på olika nivåer - har i utvärderingsarbetet hanterats i det närmaste som fallstudier. Dessa projekt utgör exempel på insatser av olika karaktär och utformning där den kontinuerliga uppföljningen och granskningen ger värdefull information och erfarenheter både om genomförandet och utfallet. Studierna visar på mer och mindre lyckade projektutformningar som mer eller mindre väl faller inom ramen för 5b-programmet. Exempel på projekt som behandlats som fallstudier är Eckerö företagarklubbs landsbygdsutvecklingsprogram, Ålands skogsägarförbunds barkningslinje, Skärgårdskontoren med Föglö kommun som huvudman, Ålands slöjd och konsthantverks projekt samt Husmodersskolans projekt med utbildning för landsbygdsturism med åländska traditioner. Projekten representerar alla prioriteter och fonder.

När det gäller de administrativa processerna har inte några särskilda systematiska intervjuundersökningar genomförts i det här skedet, utan den information som samlades in inför den tidigare rapporten i maj 1999, det vill säga ett halvt år före programperiodens slut, har i huvudsak använts. Då intervjuades alla på tjänstemannanivå som deltagit i programimplementeringen. Informationen har under föreliggande utvärdering följts upp bland handläggarna, koordinatören för EU-programmen samt hos de projektansvariga.

I övrigt har en rad källor från ÅSUBs egen produktion och registerhållning använts i utvärderingen. Bland dessa är de tidigare genomförda utvärderingarna, officiell statistik för Åland, registerinformation som upprätthålls av ÅSUB samt konjunkturbedömningar och näringslivsanalyser som publicerats i ÅSUBs rapportserie de viktigaste. Därtill har meddelanden och utredningar från Ålands landskapsstyrelse samt rapporter, skrifter och meddelanden från EU-kommissionen utgjort en central grund för arbetet.

5.2. Analysmetoder

Utvärderingsgruppen har vid analysen av både den information som samlats in från projekten och när det gäller övrig relevant information om bland annat projektens huvudmän samt officiell statistik använt en bred uppsättning analysmetoder. Metoderna har som mål att på ett åskådligt sätt dels analysera den information som samlats in och dels försöka göra bedömningar om insatsernas framgång i relation till den verklighet som de genomförts i. Uppsättningen analysmetoder kan sägas vara en kombination av övergripande analyser av

programmet (så kallat *Top Down* perspektiv) och djupgående analyser av enskilda centrala frågeställningar (enligt perspektivet *Bottom Up*)

I den övergripande analysen av programmet har en granskning av programmets starka och svaga sidor genomförts. Diagrampresentationer används i stor utsträckning som komplement till tabellerna för att tydligare åskådliggöra trender och tendenser. För att bedöma de bredare sysselsättningseffekterna har utvärderingsgruppen använt input-output matriser framtagna för det åländska näringslivet. Input-outputmatriserna beskriver på ett enkelt sätt hur en stor mängd delbranscher samverkar med varandra inom en ekonomi. Som ett komplement i den övergripande bedömningen har även information från djupintervjuerna och fallstudierna nyttjats.

I de mera djupgående analyserna har sambandsanalyser gjorts i form av regressionsanalyser för att tydliggöra sambanden mellan programmets insatser och effekter. I det sammanhanget är det de finansiella insatsernas sysselsättningseffekt som utgjort fokus för analysen. Det bredare företagsekonomiska perspektivet i form av ökad omsättning och ökade inkomstmöjligheter har granskats genom jämförande grupper. De företag och organisationer som fått stöd från målprogrammet jämförs där med det övriga näringslivet inom 5b-regionen, som på så vis fungerar som ett slags kontrollgrupp i analysen. Slutligen har flera av de centrala effekterna granskats ur kostnads – effektivitetsperspektiv. I dessa studier granskas effekterna var för sig utan att någon avancerad modell för hur effekterna påverkar varandra formuleras. Också när det gäller de mer ingående analyserna av enskilda frågeställningar har såväl djupintervjuerna som fallstudierna utgjort värdefulla hjälpmedel.

5.3. EU-kommissionens gemensamma utvärderingsfrågor

I rekommendationerna i EU-kommissionens dokument DG VI/A.1 ”*Riktlinjer för utvärdering i efterhand av mål 5b-programplaneringsperioden 1994-1999*” finns en rad frågor listade gemensamma för gemenskapsnivån. Syftet med dessa konkreta frågeställningar är att säkerställa att samtliga utvärderingsrapporter inom Unionen behandlar samma frågor och därmed har en enhetlig struktur. På regional och nationell nivå bör dock utvärderingarna även behandla de frågor och effekter som är mest relevanta för just den regionen och nationen.

Den här utvärderingen, som följer ovan nämnda riktlinjer, har försökt ge svar på alla de gemensamma frågor som kommissionen ställt som har haft relevans för det aktuella åländska programmet och dess åtgärder. Kommissionens frågor har grupperats i två övergripande teman: landsbygdens utveckling samt mera övergripande strukturfondsmål.

Bland den första gruppen frågor angående **landsbygdens utveckling** återfinns frågeställningar kring utveckling och förbättring av jordbruksföretag och av skogsbrukssektorn samt förbättring av levnadsstandarden i landsbygdsområden, liksom frågor

kring skydd och bevarande av miljön och landsbygden som helhet. Dessa frågor tangerar alla även målen för de så kallade 5a-stöden, d v s investerings- och startstöden till lantbruket. Utvärderingsgruppen har i analysen kring dessa problemområden dragit nytta av de kunskaper gruppen nått vid utvärderingen av dessa andra strukturstöd. Bland frågorna kring landsbygdens utveckling finns även sådana som rör utvecklingen av hantverk, handel och turism samt frågor som rör förbättrad infrastruktur för utveckling av landsbygdsområdena, till exempel:

- I vilken utsträckning har programmet skapat villkor som gynnar en diversifiering av verksamhet som inte rör jordbruk inom regionen och en bärkraftig utveckling av sådan verksamhet?
- Hur har förbättrad infrastruktur bidragit till att övervinna problemet med landsbygdsområdenas avlägsna läge och isolering?
- Hur har stöd till social och kulturell verksamhet förbättrat landsbygdsområdenas attraktivitet?
- Hur har de olika åtgärderna som har genomförts förbättrat livskvaliteten i landsbygdsområdena?

Bland dess specifika frågeställningar finns några som utvärderarna har bedömt att saknar eller har en mycket svag koppling till det åländska programmet. Så har till exempel insatser för att avhjälpa landsbygdsområdenas avlägsna läge och isolering i allmänhet skötts av mera traditionella insatser inom den åländska regional- och transportpolitiken. Vidare utgör markerosionen inte något problem för den åländska miljön och att rationalisera skogsbruket har med tanke på miljöns förutsättningar inte heller bedömts vara något centralt mål för sektorn på Åland. Istället har prioriteringarna varit att just anpassa skogsbruket till den småskaliga skärgårdsmiljön samt att vidareutveckla förädlingsmetoderna och inkomstmöjligheterna i branschen.

Under den andra gruppen frågor som rör de mera **allmänna strukturfondsmålen** finns frågor kring sysselsättning, små och medelstora företags konkurrenskraft samt infrastruktur och tjänsteutbud. Dessa frågor har alla bedömts ha relevans för det här aktuella programmet. Bland dessa frågor kan nämnas:

- Vilken inverkan har programmet haft på skapandet eller bevarandet av arbetstillfällen i det berörda området och vilken typ av arbetstillfällen är det frågan om, indelat i tillfällen för män respektive kvinnor?
- I vilken utsträckning har programmet ökat små och medelstora företags konkurrenskraft, särskilt företag som är kopplade till regionens primärproduktion och stärkt dess närvaro i regionen?
- I vilken utsträckning har utbildningsåtgärder bidragit till att förbättra produktionsstrukturerna när det gäller jordbruksföretag och verksamhet inom hantverk, handel, turism och små och medelstora företag?

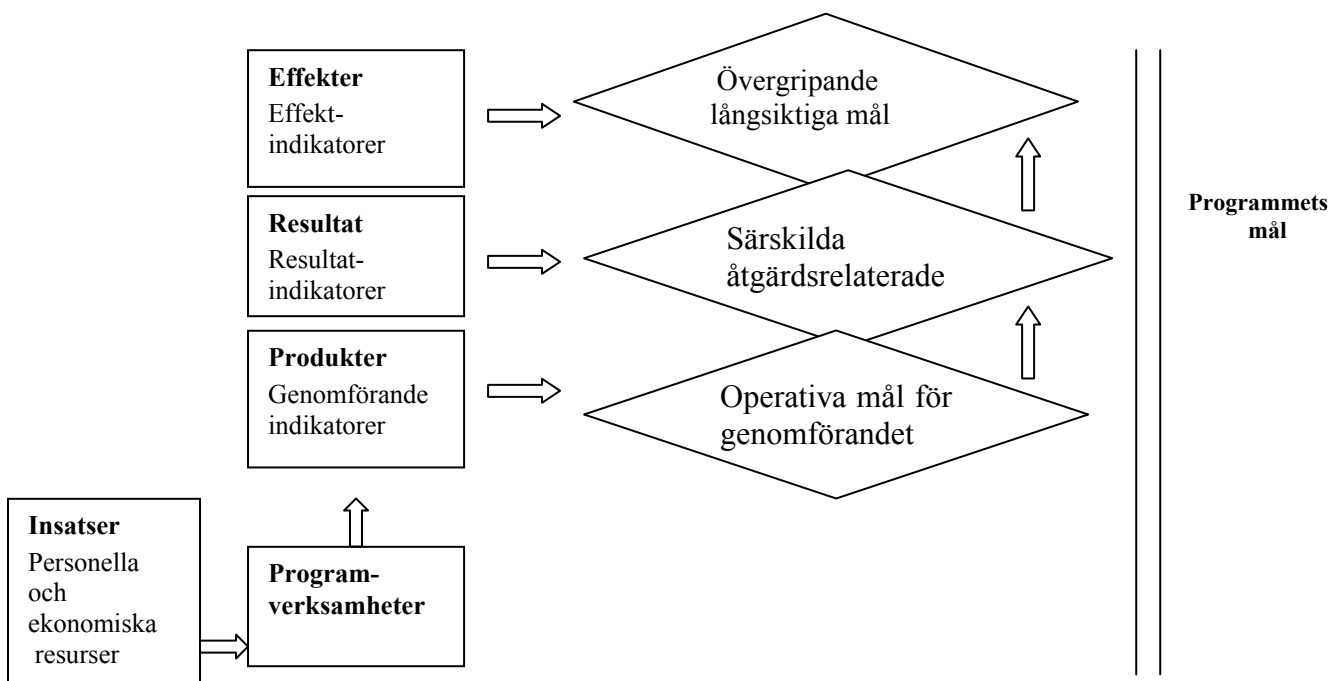
Kommissionen ger emellertid inte några exakta direktiv för hur effekterna för de olika frågeställningarna skall mätas, bara att utvärderingen skall baseras på ”noggrant utprovade och testade metoder”. Den exakta formuleringen av de detaljerade unionsgemensamma frågorna finns återgivna i *bilaga 1*.

6. Genomförandeanalys

6.1. Samverkan mellan programutfall och mål

De målsättningar för programmets olika faser som på basen av programdokumentet sammanfattades i avsnitt 3.3 ovan struktureras här upp, analyseras och bedöms med utgångspunkt i hur de samverkar med varandra. I **figur 6.1** sammanfattas programstrukturens logik med avseende på hur de olika målnivåerna och de indikatorer som beskriver dessa hänger samman med varandra.

Figur 6.1. Mål och indikatorer i programmets olika faser

Programmet förverkligas genom personella och finansiella insatser. Genom dessa aktiviteter eller verksamheter skapas produkter som kan beskrivas med hjälp av genomförande- eller fysiska indikatorer. För programmet har ställts upp mål vad gäller nivån på dessa aktiviteter, operativa mål. Resultatet, det mera omedelbara utfallet, av dessa aktiviteter kan mätas med hjälp resultatindikatorer som beskriver måluppfyllelsen av de särskilda och åtgärdsrelaterade målen. De mera långsiktiga effekterna har ofta en större bredd tack vare mera indirekta effekter och samband. De effektindikatorer som skall beskriva dessa övergripande varaktiga mål har vanligen en ganska stor variationsbredd och bör sättas i relation till den allmänna utvecklingen i ekonomin för att programeffekterna skall kunna tolkas rätt. De produkter som programaktiviteterna åstadkommer borde således ha en naturlig koppling till målen för programmets resultat och effekter.

I de kapitel som följer analyseras de olika stegen i programmets förverkligande. Inledningsvis diskuteras de personella och finansiella resurser som format programmets genomförande. Därefter granskas den inriktning aktiviteterna och åtgärderna har haft varefter resultatet och effekterna värderas och bedöms, först för de särskilda mål som satts upp för programinsatserna och slutligen för målområdets utveckling som helhet.

6.2. Handläggningen av programmet

De administrativa rutinerna och handläggningen av programhelheten är av avgörande betydelse för såväl projektaktiviteten som effekterna av hela programmet och dess åtgärder. Beträffande beslutsorganisationen för programmet kan konstateras att projektverksamheten kom förhållandevis bra igång i inledningsskedet av programmets genomförande. Här har säkert självstyrelsens korta beslutsvägar bidragit till det positiva resultatet. En annan viktig bidragande faktor är det förhållandevis aktiva näringslivet med utbredda småföretagartraditioner och entreprenörsanda. I ett litet samhälle som det åländska är det också lätt att upptäcka missbruk av offentliga medel, varför sådana problem varit sällsynta. I intervjuerna med projektägarna har även framkommit att informationen och rådgivningen av tjänstemännen vid sekretariatet i stort sätt fungerat bra, tjänstemännen får en hel del beröm. I flera fall, i synnerhet i början av programperioden, har de projektansvariga inte vänt sig till näringsavdelningen för att söka 5b-medel, utan nationellt stöd, men av personalen föreslagits formulera en 5b-projektansökan.

I intervjuerna med de projektansvariga samt vid genomgången av det övriga utvärderingsunderlaget har dock framkommit flera aspekter vad gäller de administrativa rutinerna som kan ha haft en negativ inverkan på projektefterfrågan och på utfallet av programmet. Utvärderingsgruppen vill här lyfta fram hela sex sådana svagheter. De flesta problem har kunnat åtgärdas under programmets slutskede eller inför den nya, nu aktuella programperioden, varför problemen i de flesta fall inte kommer att vara lika påtagliga framöver. Trots det kan de administrativa svagheter som diskuteras här, i större eller mindre omfattning, ha haft betydelse för det här bedömda programmets framgång.

De tre första synpunkterna har framkommit från projektdragarhåll och berör i huvudsak konkreta och praktiska problem i samband med projektfinansieringen. För det första har hanteringen av projekten på endast ett års bas satt hinder för utvecklingen av verksamheterna. Egentliga projekt är ofta av den karaktären att de behöver flera år för att förverkligas och nå resultat, det slaget av projekthelheter har vanligen fallit väl in i programmet. Osäkerheten om kommande års finansiering har gjort att man inte vågat satsa fullt ut och ibland inte kunnat förverkliga alla delar av projektet. Några har ansett att den långsiktiga planeringen i det närmaste blivit omöjlig. Det här är också en aspekt som påverkat antalet projekt som registrerats och projektens omfattning. Större projekt har av administrativa skäl delats upp i mindre ettåriga projekt med skilda projekt- och diarienummer. Det betyder att antalet projekt

som beviljats medel ser ut att vara större och deras genomsnittliga storlek mindre än vad fallet egentligen är. Den här praxisen är också viktig att notera då man jämför antalet projekt och deras storlek med EUs strukturfondinsatser i andra regioner och länder.

Det andra problemet ur projektdragarsynpunkt är att alla utbetalningar görs i efterhand mot redovisade kostnader och att förskott inte kunnat ges. Det har för flera projekt, där de egna finansieringsmöjligheterna i projektets inledningsfas varit begränsade, betytt att likviditeten blivit lidande och därmed även verksamheten. En del anser också att det tagit för lång tid från det att kostnadsredovisningen gjorts tills dess att medlen betalats ut. Ett likartat bekymmer har framkommit från något utbildningsprojekt, där allting i kursupplägg och innehåll måste vara klart då medel beviljas. Det problematiska har då varit att söka föreläsare och kursdragare samt att annonsera ut kursen i god tid, då projektägarna inte med säkerhet vet om medel kommer att beviljas.

Den tredje synpunkten som kommit fram i intervjuerna med projektägare är att det i beslutsorganisationen funnits olika syn på vem som kan vara aktör respektive förmånstagare när medlen fördelas samt vilket slag av medel som kan användas som egen finansiering i projekten. Rollfördelningen tycks således ha varit något oklar i programmets genomförande. Programdokumentet i sig är dock enligt utvärderarna här tydligt och ger för såväl aktörer och förmånstagare som för åtgärderna konkreta exempel på basen av det åländska samhällets strukturer. Dessa oklarheter har haft avgörande betydelse för projektaktiviteten inom vissa av programmets åtgärdshelheter och kanske då framför allt för dem som rör turismen. En utveckling av partnerskapet i genomförandeorganisationen och beslutsprocessen kan avhjälpa det här slaget av missuppfattningar.

Den fjärde svaga länken i handläggningen av programmet rör den stora personalomsättningen vid sekretariatet och som även påtalades vid halvtidsutvärderingen. De snabba personalbytena ligger i sig till stora delar utanför beslutsorganisationens påverkningsområde. Däremot borde rutinerna för att sköta övergångarna mera smidigt ses över. Den bristande kontinuiteten kan ha bidragit till att administrativa misstag skett, att ansökningshandlingar förkommit eller varit bristfälliga samt att beslutsgången fördröjts och därmed projektverksamheten blivit lidande. Under en stor del av programperioden har den officiella ansökningsblanketten exempelvis saknat grundläggande information såsom redovisning av urvalskriterier, indikatorer och projektmål.

De sistnämnda aspekterna för oss in på den femte svagheten som rör urvalsförfarandet. Utvärderingen har funnit att en rad stödobjekt inte är att betrakta som projekt i egentlig mening, där man med projekt avser en i någon bemärkelse unik process av samordnade och styrande aktiviteter med ett definierat mål och avgränsat med avseende på tid och resurser. Flera stödobjekt är snarare att betrakta som rena investeringsstöd eller driftsstöd för i det närmaste löpande verksamheter. I många fall saknas det strukturerade projekttänkandet varför framtida satsningar på att etablera och stärka de projektutvecklande funktionerna på den

åländska arenan behövs. En brist som hänger samman med detta faktum torde vara att informationen om programmets möjligheter varit ganska begränsad. Med tanke på att EU-programmen var en helt ny företeelse för det åländska samhället hade mera offensiva informationsinsatser under hela programperioden varit på sin plats. Konkurrensen om medlen har inte varit avgörande.

Särskilt låg har efterfrågan på utbildningsprojekt varit och de projekt som genomförts har ofta varit ganska korta till sin karaktär. De utbildningar som realiserats har vanligen fått positiv kritik från deltagarna, de har varit nöjda med innehåll och pedagoger. Utbildningen har fyllt ett påtagligt behov. Det som saknats i genomförandet, och som trots det inte utesluter den inriktning som de förverkligade kurserna har haft, är större utbildningshelheter. Informationen och marknadsföringen av programmet har troligen en del i detta. En annan viktig förklaring kan vara att sekretariatet, alltså landskapsstyrelsens näringsavdelning, saknat erfarenheter och kompetens när det gäller utbildningsverksamhet. Den kompetensen inom landskapsstyrelsen är i huvudsak koncentrerad till utbildnings- och kulturavdelningen vars kunskaper och erfarenheter borde tas till vara när det gäller att genomföra utbildnings- och kompetenshöjande insatser framöver.

Slutligen har uppföljningen av projekten inte varit tillräcklig. Den här svaga länken har som tidigare nämnts varit problematisk ur utvärderarsynpunkt. Men en bristfällig uppföljning får vanligen också följer för insatsernas effekter, eftersom erfarenheter och kunskaper om styrkor och svagheter i projektens genomförande och utfall inte kommer beslutsorganisationen till kännedom och därmed inte kan nyttjas i den fortsatta handläggningen och implementeringen av programmet. Uppföljningsdata finns därmed inte heller tillgängliga för den beslutande myndighetens framtida bruk och bedömningar. Även från projektansvariga har den här svagheten lyfts fram, flera projektägare har saknat den innehållsmässiga uppföljningen från sekretariatets sida. Däremot har granskningen av kostnader före utbetalning skett i normal ordning.

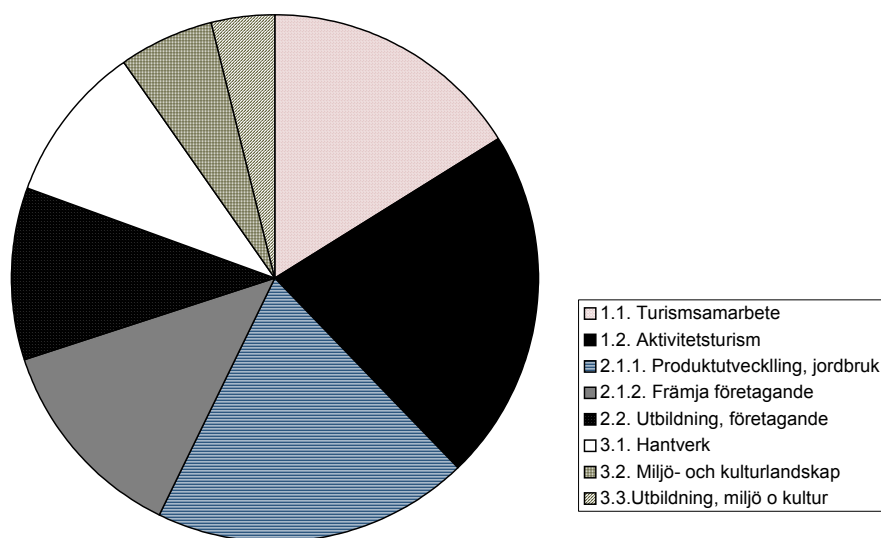
Det bör dock även betonas att det finns många projektägare som inte har upplevt några som helst problem med de administrativa rutinerna i samband med att de blivit tilldelade programmedel. Flera som har utarbetat fungerande projekthelheter har betonat det positiva med att formulera hela planer och att försöka konkretisera målsättningarna för arbetet. Många lyfter fram strukturfondsmedlen som helt avgörande för deras verksamheter som över huvudtaget inte hade kunnat förverkligas annars.

6.3. Nyckeltal för programmets genomförande

Möjligheterna att ansöka om medel för nya projekt inom ramen för 5b-programmet löpte ut den 31 december 1999. Vid denna tidpunkt hade finansiering beviljats för sammanlagt 157 projekt till ett totalbelopp om drygt 105 miljoner FIM. Vid tidpunkten för mellan utvärderingen hade 119 av dessa projekt beviljats medel. Om man ser till antalet projekt som faktiskt fått medel utbetalade från programmet så uppgick dessa till 135. Hela 22 projekt hade alltså tillsvidare inte utnyttjat de medel som de beviljats. Förklaringen härtill är dels att vissa projekt av olika skäl lagts ned innan de på allvar kommit igång samtidigt som en del projektbeviljningar skett så sent under programperioden (hösten 1999) att man ännu inte hunnit lyfta några programmedel.

Den samlade bevillning per den sista december 1999 om ca 105 miljoner FIM ger en genomsnittlig projektstorlek på ca 670.000 FIM. Antal projekt såväl som volymen beviljade medel varierar betydligt mellan de olika åtgärdsområdena.

Figur 6.1: Antal projekt per åtgärd

Som framgår av diagrammet i **figur 6.1** ovan finns de i antal projekt räknat största åtgärdsområdena inom prioriteterna Turism och Glesbygd/företagande. Detta gäller särskilt åtgärder Turismsamarbete (1.1), Aktivitetsturism (1.2) och Produktutveckling, jordbruk (2.1.1) som tillsammans står för 40 procent av hela programmets projektvolym. Volymen beviljade medel per projekt varierar också avsevärt mellan åtgärder (jfr även **figur 6.2** nedan). Åtgärden Främja företagande (2.1.2) har sålunda den överlägset största satsningen per projekt, drygt 2,6 miljoner FIM – att jämföra med programmets genomsnittliga projektstorlek på 670.000 FIM. Även åtgärden Miljö och kulturlandskap (3.2) uppvisar en betydande

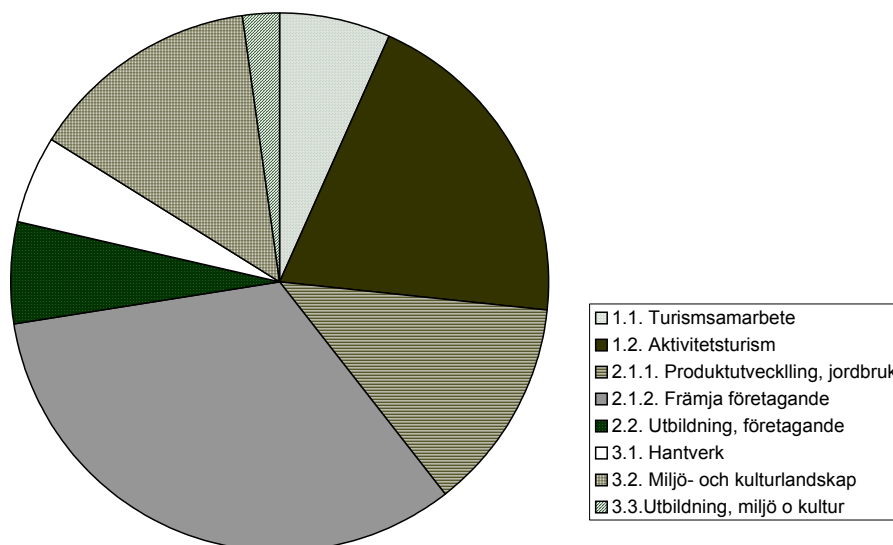
projektstorlek (över 1,4 miljoner FIM/projekt), men här är det ett enda stor satsning inom vindkraftsektorn som dragit upp den genomsnittliga projektstorleken. De minsta projekten återfinns man inom åtgärdsområdet Utbildning, miljö och kultur (3.3) där den genomsnittliga volymen ligger strax under 130.000 FIM.

Per den sista december 1999 hade man beviljat sammanlagt 77,6 procent av de EU-medel som allokerats till programmet (se *tabell 6.1* nedan). Drygt en femtedel av programmets EU-finansiering förblev alltså outnyttjad, och om man ser till hela den offentliga finansieringen (även inkluderande den nationella delen) så sjunker utnyttjandegraden av de tillgängliga medlen ytterligare något. Detta har dock mer än väl kompenseras av en jämfört med de ursprungliga budgetförväntningarna mycket väl utnyttjad privat finansiering. Här uppgick satsningarna vid programperiodens utgång till hela 328,4 procent av den ursprungliga budgeten. Detta betyder att de beviljade totala projektmedlen – trots det kvarvarande överskottet inom den offentligt finansierade delen av budgeten – ändå överstigit den ursprungliga programbudgeten med nära 70 procent.

Tabell 6.1. Beviljade medel ur 5b-programmet per åtgärd och fond, 31 december 1999, FIM

Atg.	Fond	Ant. proj.	Beviljat totalt	Bev av tot omk. 95-99, %	Beviljat EU-medel	Beviljat nationellt	Beviljat off.tot.	Beviljat privat	Bev av EU budg 95-99, %	Bev av tot off budg 95-99, %	Bev av priv budg 95-99
1.1	ERUF	25	4 536 264	68,1	1 038 331	1 085 007	1 948 338	2 412 927	97,3	51,6	83,6
1.2	EUGFJ	33	16 439 750	116,1	2 897 329	3 101 329	5 998 657	10 441 093	72,0	72,1	178,8
2.1.1	EUGFJ	30	11 615 098	124,2	1 169 560	2 631 560	3 802 984	7 813 978	62,4	77,6	175,6
2.1.2	ERUF	20	52 346 062	409,7	3 186 725	6 633 824	9 820 549	42 525 513	90,0	133,4	785,0
2.2	ESF	16	3 514 917	71,0	867 639	929 639	1 797 278	1 717 639	80,9	54,9	102,1
3.1	EUGFJ	15	2 913 171	106,6	731 129	902 329	1 633 458	1 279 713	99,3	80,2	183,9
3.2	ERUF	9	12 960 197	139,3	2 052 473	2 054 473	4 106 945	8 853 252	72,1	54,3	507,1
3.3	ESF	6	776 227	47,3	232 780	421 817	654 597	121 630	48,9	44,4	72,4
4.1	Alla	3	401 937	66,7	199 371	202 566	401 937	-	66,0	66,7	
Tot.		157	105 503 624	169,7	12 375 335	17 962 543	30 164 743	75 165 746	77,6	76,8	328,4

Figur 6.2. Fördelningen av beviljade medel per åtgärd

Inom prioritet 2 (Glesbygdsföretagande) som är programmets finansiellt sett tyngsta satsningsområde, har medelsåtgången varit störst när det gäller åtgärden Främja företagande (2.1.2). Här har 90 procent av EU-budgeten förbrukats samtidigt som den nationella offentliga budgeten överskridits med drygt 30 procent och de privata satsningarna närmar sig åtta gånger den ursprungliga budgeten. Inom den budgetmässigt näst största prioriteten (Turism) har det minsta åtgärdsområdet Turistsamarbete (1.1) haft en mycket god åtgång på EU-medel (97,3 procent) samtidigt som åtgången på nationella offentliga och privata medel varit betydligt mer blygsam. Inom den minsta prioriteten (Miljö och kultur) har utnyttjandet av programmets offentliga medel varit störst inom åtgärdsområdet Hantverk (3.1) där EU-medlen helt förbrukats (99,3 procent). Åtgången på de nationella offentliga medlen var dock betydligt mindre varför åtgärdens utnyttjande av den samlade offentliga den av budgeten stannade vid 80,2 procent.

Det område där utnyttjandet av de budgeterade medlen är svagast är åtgärden Utbildning, miljö och kultur (3.3). Här ligger utnyttjandet av de offentliga medlen under 50 procent samtidigt som inte heller budgeten för de privata satsningarna kunnat uppfyllas. Ett andra område med relativt svagt utnyttjande av de tillgängliga medlen gäller temat Utbildning, företagande (2.2). Gemensamt för dessa två insatsområden är att de handlar om olika typer av utbildningssatsningar och att de ligger inom Socialfondens (ESF) ansvarsområde. Ett tredje åtgärdsområde med relativt lågt budgetutnyttjande är Turistsamarbete (1.1). Här är dock orsaken den svaga tillströmningen av nationella offentliga och privata medel. De av EU (Regionalfonden) tillskjutna medlen har däremot – som framgått ovan - utnyttjats fullt ut. Det omvända gäller åtgärdsområdet Produktutveckling, jordbruk (2.1.1) där den nationella finansieringen gått mycket bra medan EU-budgeten (Jordbruksfonden) enbart utnyttjats till drygt 70 procent

En analys av de beviljade medlen per EU-fond ger vid handen att projektverksamheten inom Regionalfonden (ERUF) generellt sett är den som haft lättast att dra till sig nödvändig nationell medfinansieringen. De samlade nationella satsningarna uppgår här till mer än 10 gånger EU-satsningen. Den privata finansieringsandelen är ensam nästan 9 gånger så stor som de beviljade EU-medlen. Beträffande jordbruksfondens satsningar är motsvarande relationstal 5,4 respektive 4,1. Sämst när det gäller att skaffa fram kompletterande nationell finansiering är Socialfondens projekt där samma relationstal kryper ner till 3,4 respektive 1,9.

I **tabell 6.2** redovisas de faktiskt utbetalda projektmedlen per den sista december 1999. Som framgår av tabellen har ca 94,2 av de beviljade ca 105,5 miljonerna FIM utbetalats. Det återstår alltså drygt 11 miljoner FIM i beviljade medel att utbetala till projekten fram till sista möjliga utbetalningsdatum som är den sista december 2001. Av tabellen framgår att åtgärdsområdena Utbildning, miljö och kultur (3.3) samt Utbildning och företagande (2.2) inte bara varit dåliga på att få fram de beviljningar som det finns utrymme för i budgeten, de har också i förhållandevis låg utsträckning utnyttjat de beviljningar som de faktiskt fått. Också ett av åtgärdsområdena med betydligt högre grad av budgetutnyttjande i form av beviljade medel, nämligen Turismsamarbete (1.1), har varit relativt dåligt på att omsätta beviljningarna i utbetalning av reda projektpengar.

Tabell 6.2. Utbetalda medel ur 5b-programmet per åtgärd och fond, april 2001, FIM

Åtg.	Fond	Ant. proj.	Utbetalt totalt	Utbet av tot omk. 95-99,%	Utbetalt EU-medel	Utbetalt nationellt Offentligt	Utbetalt off.tot.	Utbetalt privat	Utbet av EU budg 95-99,%	Utbet av tot off budg 95-99, %	Utbet av priv budg 95-99, %
1.1	ERUF	18	2 651 256	39,8	574 198	624 190	1 198 388	1 452 868	53,8	31,7	50,3
1.2	EUGFJ	29	15 659 592	110,6	2 686 033	2 929 052	5 615 084	10 044 507	66,7	67,5	172,0
2.1.1	EUGFJ	27	10 222 541	109,3	1 073 794	2 149 525	3 223 319	6 999 222	57,3	65,8	157,3
2.1.2	ERUF	19	46 134 614	361,1	2 911 819	6 129 436	9 041 255	37 093 359	82,2	122,8	684,8
2.2	ESF	13	2 880 994	58,2	710 918	766 757	1 477 675	1 403 319	66,3	45,2	83,4
3.1	EUGFJ	14	2 693 561	98,6	683 720	854 920	1 538 639	1 154 922	92,9	75,6	165,9
3.2	ERUF	7	12 877 974	138,4	1 951 473	2 119 473	4 070 945	8 807 029	68,5	53,9	504,4
3.3	ESF	5	720 089	43,9	112 108	488 035	600 143	119 946	23,6	40,7	71,4
4.1	Alla	3	363 888	60,3	180 346	183 541	363 888	-	59,7	60,3	
Tot.		135	94 204 508	151,5	10 884 407	16 244 929	27 129 336	67 075 173	68,3	69,0	293,0

Enligt programsekretariatets prognoser (Årsrapport 2000) kommer sammanlagt ca 73,5 procent av den totala offentliga budgeten för programmet att vara utbetalda per den 30 september 2001. Det bör ställas i relation till att drygt 77 procent av denna budgetram har fördelats genom projektbeslut.

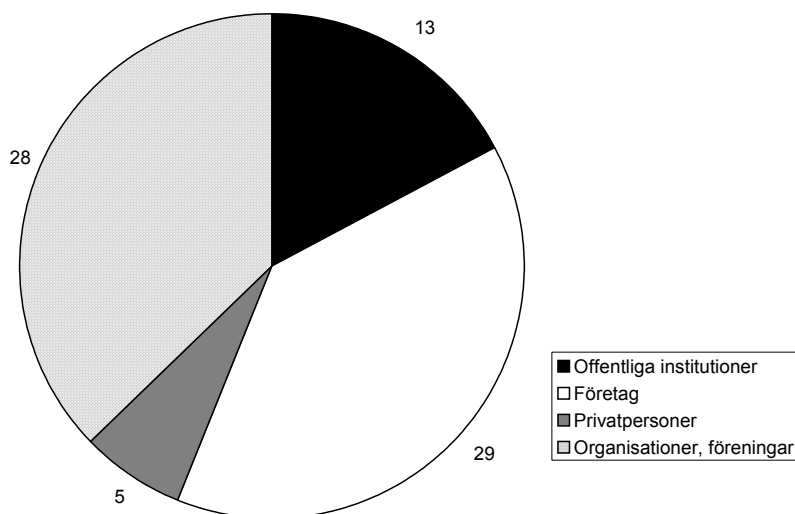
7. Resultat- och effektanalys

7.1. Projektaktivitetens inriktning i genomförandet

Inriktningen på såväl efterfrågan som beviljningen av projektmedel från det åländska 5b-programmet har till stor del legat nära den traditionella näringspolitiken med tyngdpunkt på investeringsstöd, produktutvecklingsbidrag men även på marknadsföring, på att öka utbudet av aktiviteter för turister och på projekt som syftar till att skapa nätverk, samarbete och ökad kompetens. Eftersom huvudsyftet med 5b-medlen är att de skall komplettera den nationella politiken och eftersom programmet lyfter fram att de övergripande målen i landsbygdsutvecklingsprogrammet kan nås genom indirekta effekter, exempelvis i form av infrastrukturella insatser i vid mening, följer de senare nämnda projektinriktningarna speciellt bra strategin i programmet. De mer traditionella projekten har emellertid haft större efterfrågan. Projekt som kanske inte kan förverkligas utan extra stödinsatser då de inte rör direkt företagsverksamhet utan snarare verksamhetsförutsättningar, yttre strukturer och betingelser i företagsomgivningen är således mindre frekventa. Företagartraditionerna sätter med stor säkerhet här sina spår, men det är möjligt att genomförandeorganisationen med större marknadsföringsinsatser och en klarare struktur för implementeringen här kunde ha motverkat dessa brister.

De största projekten vad gäller medel är rena investeringsprojekt som behövs för att bevara/utveckla konkurrenskraften och för produktutveckling. Vissa investeringsprojekt har sin orsak i gamla uttjänta anläggningar. I några investeringsprojekt har en viktig del varit att förbättra arbetsmiljön. Produktutvecklingsprojekt både inom industrin och turismen utan större investeringar är också vanliga, men dessa är inte lika stora vad medelsbehovet beträffar. Utbildningsprojekten har varit relativt få och i de flesta fall inte särskilt omfattande.

Av de studerade projekten har en övervägande majoritet drivits av företag eller privaträttsliga föreningar och organisationer, 29 respektive 28 stycken. Fem projekt har haft en fysisk person som huvudman medan de resterande 13 urvalsprojekten har dragits av offentligrättsliga organisationer såsom kommuner och skolor (se **figur 7.1** nedan). Som rena skärgårdsprojekt, som alltså har förverkligats i skärgården, har 13 av urvalsprojekten kunna identifieras. Det motsvarar drygt 17 procent av de granskade objekten. Därtill har i ytterligare ett 10-tal projekt någon från skärgården varit delaktig.

Figur 7.1. Projektägarnas juridiska ställning

Vid mellanutvärderingen uppgav i det närmaste alla projekt att resultaten från projekten kommer att vara varaktiga. I den här senare granskningen framkom det i sex av projekten att effekterna enligt utvärderarnas bedömning i dagsläget är i det närmaste obefintliga, vilket motsvarar åtta procent av projekten. Bland dessa mindre lyckade projekt återfinns försök med nya produktionsinriktningar som strutsfarmor och svampodlingar där marknadsförutsättningarna förändrats samt ett par samarbetsprojekt där uthålligheten inte varit tillräcklig. I de senare fallen har högkonjunkturen paradoxalt nog haft en negativ effekt på de direkta projektresultaten. Deltagarna i samarbetsprojekten har haft så hög aktivitetsnivå på de egna verksamheterna att projekten inte prioriterats. Även i projekt som inte noterar fullt så svaga resultat har i en par fall samma inverkan av konjunkturen framkommit. I många fall har dock projekt som erhållit strukturfondsmedel vidareutvecklats och även bidragit till att nya projekt och projektidéer vuxit fram, såväl nationella projekt som projekt som passerat in i programmet.

Under programperioden har sammanlagt 46 ansökningar om finansiering från programmet avslagits, vilket motsvarar drygt 22 procent av ansökningarna. De vanligaste orsakerna till avslagen har varit att projekten inte passerat in under programmets åtgärder eller att de inte förväntas bidra till någon utveckling inom det aktuella området. Bland projekten som inte beviljats medel märks bland annat olika investeringar och förädling av jordbruksprodukter.

Den genomsnittliga storleken på projekten som beviljats finansiering från programmet är med internationella mått liten. Många av projekten är att betrakta som traditionella investeringar, och några av typen lokala initiativ som även kunde vara lämpade för ett LEADER-program. Utvärderarna anser att man på basen av projektens karaktär, där många satsningar knappast utgör några egentliga projekt om man ger begreppet projekt en striktare definition (se avsnitt

6.3), kan säga att programmets genomförande troligen hade vunnit på en högre ambitionsnivå i projektutvecklingsfasen. En stärkning av den projektutvecklande funktionen föreslogs i samband med processanalysen i avsnitt 6.2 ovan.

Jämfört med situationen vid mellanutvärderingen har kunskapen om EU-stöden ökat bland projektägarna och många efterfrågar just EU-medel, som flera sett som enda möjligheten att förverkliga sina projekt. Två tredjedelar av projekten i urvalet hade enligt projektägarnas bedömning överhuvudtaget inte förverkligats om de inte hade erhållit stöd. Av de projekt som hade kunnat förverkligas även utan stöd anser dock närmare 60 procent att stödet påverkat projektets omfattning och/eller tidpunkten för genomförandet och att strukturfondsmedlen därför på ett positivt sätt bidragit till utvecklingen av verksamheterna. De intervjuades syn på projektens resultat var även överlag positiva. Mindre än 20 procent bedömde projektens resultat i efterhand vara sämre än väntat.

7.2. Effekter per åtgärd och prioriterat område

Den genomgång av programinsatsernas resultat som görs nedan bygger på information i form av intervjuer och andra underlag från de enskilda projekten i urvalet. Projekturvalet har sedan skattats för samtliga beviljade projekt på basen av urvalets andel av de beviljade medlen för varje åtgärd (se även *tabell 5.1*). Med andra ord har det totala resultatet för varje åtgärd skattats på basen av den genomsnittliga kostnaden för varje enskilt resultat inom åtgärden. Resultatet från de enskilda åtgärderna summeras sedan på prioritetsnivå. Skattningen görs för de indikatorer, som ovan bedömts från projektnivån. Metoden är behäftad med brister. Populationen är inte så stor och variationerna i projektens karaktär rätt omfattande. Metoden är likväl den mest beprövade och utgör ett sätt att komplettera det resultat som urvalet visar.

De mera övergripande effekterna för målområdets utveckling, som inte bedöms från de enskilda projekten utan snarare med hjälp av officiell statistik och liknande, ingår inte i genomgången här, utan granskas närmare i avsnitt 7.4 nedan. Granskningen här är således i huvudsak på resultatnivån, men resultatens bäring för de mera långsiktiga effekterna diskuteras.

Det ringa antalet projekt per åtgärd och prioriterat område sätter även gränser för vilket slag av analyser som är möjliga att göra. Faktum är att populationerna är för små för i princip alla mer kvalificerade statistiska analyser. Det här avsnittet av rapporten är därför tämligen deskriptivt och kvalitativt till sin karaktär. Här utgör de relativt omfattande intervjuerna ett bra underlag och ett acceptabelt angreppssätt för att väga upp den svagheten. I följande avsnitt där analysen görs för programmet som helhet görs mera kvalificerade kvantitativa studier av effekterna.

De sammanställningar som presenteras för varje prioriterat område och de åtgärder dessa inbegriper innehåller en bedömning av måluppfyllelsegraden. Eftersom indikatorerna och de förväntade effekterna inte alltid finns konsekvent uppställda på åtgärdsnivån i programdokumentet har den bedömningen här gjorts endast på prioritetnivån.

Turism

I programmet sägs att det prioriterade området turism syftar till att *”Utveckla och förbättra förutsättningarna för turism på landsbygden och i skärgården genom bland annat stärkande av samarbete mellan företagare samt mellan företagare och aktivitetsarrangörer. Ta tillvara och marknadsföra regionens särskilda fördelar och specialisering.”* Målet med åtgärderna under prioriteten är en förlängning av turistsäsongen och därigenom ökad sysselsättning, framförallt för kvinnor och i skärgårdsregionen, samt utjämning av inkomstskillnaderna. En ökad beläggning och sammanlagt ca 10 nya företag eftersträvas.

Sammantaget har 18 projekt beviljats medel inom åtgärden för Samarbete inom turistnäringen (1.1) och 29 stycken inom åtgärden för Aktivitetsturism (1.2). Prioriteten domineras av samarbetsprojekt drivna av branschorganisationer, kommuner och företagarklubbar för åtgärd 1.1 och av mera traditionella investeringar, men även ombyggnader och anpassningar för verksamheter typ gårdsturism och aktivitetsinsatser inom åtgärd 1.2 (Aktivitetsturism). Allmänt kan annars konstateras att många projekt har inneburit utveckling av verksamheter och utökade förtjänstmöjligheter som på marginalen har stor betydelse för små anläggningar. Det största projektet inom ramen för åtgärd 1.1 mätt i EUs finansieringsinsats, är ett samarbetsprojekt drivet av Sunds företagarklubb, där EU-bidraget utgör 133.500 FIM. Samverkansprojekten inom åtgärd 1.1 har i allmänhet varit ganska små vad gäller finansieringsinsatserna. Inom åtgärden Aktivitetsturism är det största projektet en stugby som byggt en golfanläggning för turisterna, där EUs finansieringsandel är 542.500 FIM.

	Resultat	Mål	Måluppfyllelse
1. TURISM	42 nya arbetsplatser -därav 22 kvinnor 51 bevarade arbetsplatser -därav 27 kvinnor Tot. därav i skärgården ca 5 10 nya företag Drygt 20 nya nätverk Ökade inkomstmöjligheter	35-45 Merparten för kvinnor Ej kvant. Merparten för kvinnor Framför allt i skärgården 10 Ej kvant. Ej kvant.	100% 100% Ej kvant. 100% ca 5 % 100% Ej kvant. Ej kvant.
1.1	16 nya arbetsplatser -därav 8 kvinnor 16 bevarade arbetsplatser -därav 8 kvinnor 9 nya företag 10 nya nätverk		
1.2	26 nya arbetsplatser -därav 14 kvinnor 35 bevarade arbetsplatser -därav 19 kvinnor 9 nya företag 10 nya nätverk		

Sammanställningen av resultaten visar att målen för turismsatsningarna över lag har nåtts ganska väl. Målet för antalet nyskapade arbetsplatser har nåtts precis och därtill har ca 50 arbetsplatser enligt bedömningen kunnat bevaras med bidrag från programinsatserna. Av dessa har drygt hälften tillfallit kvinnor i vardera fallet. Av arbetstillfällena härrör ett drygt 15-tal av både de nyskapade och de bevarade från åtgärden Samarbete mellan turistföretagare, och övriga från aktivitetsåtgärden. Utfallet beträffande antalet arbetsplatser i skärgården förefaller däremot vara sämre, endast någon enstaka arbetsplats har skapats och något fåtal bevarats i skärgårdskommunerna som resultat av programmets åtgärder inom turismen. Endast fem av urvalsprojekten har i sin helhet genomförts i skärgården. Detta är mot bakgrund av de särskilda problem som utmanar skärgården och som beskrevs ovan inte tillfredsställande.

Totalt sett har ca 10 nya företag startats med assistans från programmet, vilket är just så många som målsättningen var. Därtill har över 20 formella och informella samarbetsformer skapats mellan olika aktörer inom branschen. Utvärderarna bedömer också att inkomstmöjligheterna har förbättrats i många projekt. Till det bidrar de omfattande rapporteringar av förbättrad produktivitet och konkurrenskraft som framkommit. Indikatorn omsättning har därtill högre andel ja-svar här än inom de övriga prioriterade områdena. Produktutvecklingsinslaget ter sig vara starkt, ungefär lika inom de båda åtgärderna. Intressant att notera är att över 80 procent av projekten inom åtgärden för samarbete inom turistnäringen enligt de svarande upplevt produktivetsförbättringar genom projekten. Det är den högsta noteringen av programmets alla åtgärder.

Gällande den allmänna målsättningen för målregionen om att öka beläggningen och förlänga turistsäsongen kan noteras att i det närmaste alla projekt har som mål att i åtminstone någon bemärkelse bidra till detta. Målområdets övergripande utveckling diskuteras dock närmare i avsnitt 7.4.

Även om projekten inom åtgärd 1.1 (Samarbete inom turismen) har varit relativt små ser de projekt som granskats till stor del ut att vara livskraftiga, väl förankrade projekt med påvisbara effekter. Småskaligheten passar i det här sammanhanget ofta väl in i 5b-områdets struktur. Inom några projekt har dock rapporterats problem till följd av den nu så höga aktivitetsnivån inom ekonomin. De små företagen som deltar i samarbetet har svårt att få de personella resurserna att räcka till. Också inom den andra åtgärden inom prioriteten finns många projekt med bra profil och som kombinerar flera av programmets viktigaste målområden - såsom småskalig kvalitetsproduktion av livsmedel, tillvaratagande av natur- och kulturmiljön och hantverk - med aktivitetsturismen.

Glesbygdsföretagande

Prioriteten glesbygdsföretagande har enligt programmet till syfte "*Vidareförädling, omställning och industriutveckling inom primärproduktionen. Utveckling av småföretagsverksamhet inom småindustri och service. Utbildning och fortbildning.*" Målsättningen är att

öka antalet arbetstillfällen för både män och kvinnor och att åtminstone 25 nya företag startas. Antalet gårdar med ekologisk odling skall öka samt en höjd kompetensnivå skall skapa förutsättningar för utvecklande av nya produkter och möjligheter att nå nya marknader.

Vid programperiodens slut hade 27 projekt beviljats medel från åtgärden Produktutveckling inom jordbruket (2.1.1), 19 projekt från Främja företagande (2.1.2) samt 13 projekt från Utbildning (2.2). De största projekten inom prioritetens åtgärder vad EU-andelen beträffar är installering av en ny ysterianläggning vid mejeri där EU-andelen varit 165.000 FIM inom prioritet 2.1.1; ett nytt sågverk med en EU-insats om 1.210.000 FIM inom 2.1.2 samt satsningarna på Skärgårdskontoren som beviljats 331.000 FIM i EU-medel inom åtgärd 2.2.

Åtgärden Produktutveckling domineras av projekt som syftar till att komplettera lantbruksverksamhet med nya grödor eller uppfödning av för gården nya djurarter, men där märks även några marknadsföringsprojekt och investeringar i ny teknik samt investeringar för livsmedelsindustrin. Bland marknadsföringsprojekten finns projekt som gynnar den ekologiska produktionen. Inom åtgärden Främja företagande dominerar maskininvesteringarna stort, men också investeringar i hela produktionsanläggningar finns. Runt hälften av projekten inom åtgärden berör vidareförädling av produkter från skogsbruket. Några projekt syftar till att på annat sätt främja näringslivet, bland annat genom IT-satsningar. Inom åtgärden finns även några projekt som enligt utvärderarnas uppfattning påminner om produktutvecklingsprojekt. Att det råder en viss obalans mellan projektslagen inom åtgärden kan bero på att den utgör en sammanslagning av två tidigare åtgärder, en sammanslagning som gjordes då en stor del av medlen av de två åtgärderna sammantaget redan var beviljade. Bland utbildningsinsatserna inom åtgärd 2.2 dominerar kurser i allmän företagskunskap och kursverksamhet anpassad för landsbygdssektorn.

Utvärderingsgruppens bedömning av effekterna av programinsatserna inom Glesbygdsföretagandet som sammanfattas nedan ger en ganska varierad bild av måluppfyllelsen. Även inom det här området har målet för antalet nya arbetsplatser uppnåtts och utvärderarna har därtill bedömt att de bevarade arbetsplatserna här är betydande till antalet. Flest arbetsplatser har skapats genom åtgärden Främja företagande, medan produktutvecklingsåtgärden bidragit till den största delen av de bevarade arbetsplatserna. Resultatet faller sig naturligt trots att man enligt programdokumentet hade förväntat sig en annan fördelning. Produktutvecklingsprojekten handlar som nämnts i stor utsträckning om att utveckla kompletterande verksamheter för lantbruken, medan de företagsfrämjande insatserna domineras av investeringar som har gett möjligheter till nya sysselsättningstillfällen. Intressant att notera är att även utbildningsinsatserna uppvisar sysselsättningsresultat trots att inte några konkreta mål för detta hade ställts upp inom åtgärden (2.2).

Inom den här prioriteten har inte formulerats något exakt mål vad gäller kvinnornas andel av de nya arbetsplatserna. Däremot är som känt både programmets och EUs övergripande mål att kvinnorna skall öka i antal på arbetsmarknaden. Ur det perspektivet är utfallet här inte

tillfredsställande, endast en dryg fjärde del av de nya arbetsplatserna och en tredjedel av de bevarade arbetsplatserna besitts enligt uppgiftslämnarna av kvinnor. Några särskilda satsningar för att gynna kvinnligt företagande eller arbetsplatser för kvinnor har inte kunnat spåras av utvärderarna.

Den lägsta måluppfyllelsen noteras för nyföretagandet. Utvärdera har uppskattat att endast tre nya företag som fanns vid intervjutidpunkten har startats som ett direkt resultat av programinsatserna inom den här prioriteten. Något företag har redan hunnit gå omkull och i några fall har verksamheten legat helt vilande och utvärderarna har då inte räknat med dessa i resultatet. Det kan finnas olika förklaringar till det faktum att nyföretagandet har låg måluppfyllelse. För det första kan den ganska småskaliga projektverksamheten kanske snarare lämpa sig för att utveckla befintliga verksamheter än att starta helt nya. För det andra kan det bero på de svaga projektutvecklande insatserna i implementeringen, att starta en helt ny verksamhet kräver ambitiösa förberedelser. För det tredje kan det också bero på att åtgärderna inte är de rätta för målet. Här måste dock noteras att det finns en åtgärd som är benämnd Främja företagande! För det fjärde kan orsaken vara att åtgärden inte förverkligats enligt intentionerna, vilket enligt utvärderarna delvis är fallet. De traditionella investeringarna i maskiner och anläggningar dominerar mot bakgrund av målsättningen om nyföretagandet för mycket. Utvärderarna efterlyser här större innovativitet och starkare projektutvecklingsfas.

Imponerande resultat beträffande antalet deltagare uppvisar utbildningsåtgärden, målet har överskridits med över 1000 procent. Ca 52 procent av dem som deltagit i utbildningarna är kvinnor, vilket är positivt att notera. Utbildningstillfällena har omfattat i genomsnitt 200-220 timmar, men variationsbredden är stor. Två projekt har gett de deltagande en formell examen, medan andra kurser bara omfattat några få tillfällen. Eftersom medelsåtgången inom åtgärden har varit låg måste slutsatsen bli att intentionerna i programmet hade varit mera omfattande projekt vad gäller utbildningens längd. Ett stort antal deltagare har kursverksamheten inom projektet Skärgårdskontoret haft. Projektet har till stora delar fungerat väl och skärgårdskontoren har funnit sin plats i skärgårdssamhället. Kontoren har utgjort en plattform även för utbildningar i annan regi än Skärgårdskontorens egna och har skapat förutsättningar för skolelever och studerande med hemort i skärgården att i större utsträckning sköta sina studier på hemorten. Projektet har dock tidvis haft problem. Bland annat har investeringsutgifterna varit höga i relation till utbildningsinsatserna, som ofta har kunnat arrangeras väldigt billigt. Vidare har projektets interna organisation och ansvarsfördelning varit otydlig liksom tidvis dess koppling till ett Interreg-projekt "Företagsam skärgård". Satsningarna på kompetenshöjning i skärgårdsregionen följer dock helt programmet och utbildningsinsatserna har anpassats efter behov och efterfrågan i denna av mångsyssleri präglade region.

Utvärderarna har vidare kunnat notera att det sammantaget bildats ett drygt tiotal nya samarbetskonstellationer eller nätverk. Beträffande mål som snarare hör hemma inom det

tredje prioriterade området kan konstateras att vi i funnit fyra projekt som förbättrat arbetsmiljön och två som lett till minskad avfallsmängd.

	Resultat	Mål	Måluppfyllelse
2. GLESBYGDS-FÖRETAGANDE	35 nya arbetsplatser -därav 9 kvinnor 81 bevarade arbetsplatser -därav 27 kvinnor Tot. därav i skärgården ca 5 3 nya företag Ca 12 nya nätverk 1.240 pers deltagit i utbildning -därav 642 kvinnor	35 Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. 25 Ej kvant. 100 Ej kvant.	100% Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. 12% Ej kvant. 1.240% Ej kvant.
2.1.1	3 nya arbetsplatser -därav 1 kvinnor 54 bevarade arbetsplatser -därav 22 kvinnor 2 nya företag 3 nya nätverk		
2.1.2	27 nya arbetsplatser -därav 4 kvinnor 23 bevarade arbetsplatser -därav 3 kvinnor 1 nya företag 4 nya nätverk		
2.2	1.240 pers deltagit i utbildning -därav 642 kvinnor 5 nya arbetsplatser -därav 4 kvinnor 4 bevarade arbetsplatser -därav 2 kvinnor 5 nya nätverk		

Bland de allmänna målsättningarna inom det här prioriterade området fanns en formulering om att åtgärderna skulle underlätta införandet av ny teknik, vilket enligt utvärderarnas uppfattning har förverkligats. Det kan dock för övrigt noteras att de svarande gav ett intryck av att inta en försiktig hållning då de svarade på frågorna kring produktivitet, konkurrenskraft, omsättning, export och försäljning. Den allmänna utvecklingen av de företag som kommit i åtnjutande av 5b-stöd kommer därför att analyseras närmare i den allmänna resultatuppföljningen i följande avsnitt (7.3).

Vidare fanns bland de effektmål och indikatorer som ställts upp för prioriteten och dess åtgärder en rad mål som utvärderarna inte ansett har egentlig relevans för programmet, såsom att skapa kunskapscentra samt marknadsföringskontor utanför Åland vilka egentligen hade realiserats redan innan programmet inleddes (se avsnitt 3.3). Det kan inte heller påvisas att programmet bidragit till att öka antalet gårdar med ekologisk produktionsinriktning. Det finns andra stödordningar som är effektivare på det området. För den mer övergripande utvecklingen av målområdet som inte kan härledas till några enskilda projekt hänvisas åter till de följande avsnitten.

Bland de större investeringsprojekten är flera lyckade i den bemärkelsen att de kan visa upp resultat i formen av ganska betydande sysselsättningsökningar och projekten har god bärkraft, vilket är positivt ur 5b-regionens synvinkel. Sysselsättningen är dessutom en mätbar effekt. Å andra sidan är det just det slaget av projekt som i störst utsträckning svarat att de skulle ha genomförts även utan EU-finansiering, antingen med nationellt stöd eller utan offentliga stödinsatser. Enligt utvärderarna har inriktningen på genomförandet av åtgärd 2.1.2 (Främja företagande) varit väl traditionell. Flera innovativa försök och samarbetsprojekt hade varit önskvärda. Effekterna på skogsbruket har dock varit positiva eftersom en stor del av projekten på olika sätt handlat om att höja förädlingsgraden på de produkter från skogen som exporteras. Den produktutveckling som skett inom åtgärd 2.1.1 är ofta av den karaktären att det tar tid innan sysselsättningseffekterna skapas, vilket även är fallet i exportmarknadsföringsprojekten. Det betyder dock inte att de långsiktiga resultaten av projekten skulle vara sämre, däremot är stödet ofta av central betydelse här eftersom många små företag och organisationer annars inte skulle "ha råd" att invänta effekterna. Marknadsföringsprojekten är intressanta även ur den synvinkeln att samarbete på exportmarknaderna är en relativt ny men viktig företeelse inom den åländska småföretagarsfären. Det kunde även ha varit av intresse att i större utsträckning ha kombinerat de olika åtgärderna med varandra. Detta hade dock krävt en aktivare projektutvecklingsorganisation.

Miljö och kultur

Syftet med detta område är enligt programdokumentet att *"Bevara, förbättra och förstärka miljö-, rekreations- och kulturvärden. Förstärka miljö- och kulturprofilen aktivt genom marknadsföring. Ett långsiktigt arbete för att främja bevarandet av det åländska kulturlandskapet och lyfter fram sevärdheterna för bland annat turistnäringen samt levandegör kultur- och fornminnen. Fortbildning och forskning samt förmedling av kunskaperna."* De förväntade effekterna av åtgärderna inom prioriteten är att öka antalet utbildade och sysselsatta på landsbygden och i skärgården genom fortbildning, vilket leder till en mer jämlik inkomstfördelning. Nya arbetsplatser förväntas skapas och cirka fem nya företag startas. Bevarande av hantverkstraditioner förväntas leda till ökat intresse för bevarandet av kulturlandskap och en ren miljö. Målsättningen är vidare ökat antal jordbrukare som ställer om till miljövänligare produktion och att miljön förbättras genom en minskad avfallsmängd som möjliggör användning av en central sopstation samt genom ökad användning av inhemska förnyelsebara energikällor.

Prioriteten Miljö och kultur är den minsta i programmet både vad gäller projektaktiviteten och finansiell omfattning om man ser till EUs andel av finansieringen. Totalt har 30 projekt beviljats medel under programperioden fördelade så att 14 beviljats från åtgärden Hantverk (3.1), 7 från åtgärden Kultur och miljö (3.2) samt endast 5 från utbildningsåtgärden (3.1). Projekten inom den första åtgärden i prioriteten uppvisar relativt stor variation. Här finns investeringar i tekniska hjälpmedel för produktutveckling och i ändamålsenliga lokaler för att kunna utveckla verksamheten. Vidare finns här marknadsföringsprojekt och finansiering av

projektledare för koordinering och utveckling av hantverksnäringen samt framtagning av prototyper. Med medel från åtgärd 3.2 har bland annat avloppsprojekt, vassröjningsprojekt, vindkraftsprojekt och projekt om miljöhänsyn i skogsbruket förverkligats. Av utbildningsprojekten i åtgärd 3.3 har tre haft tonvikten på hantverk och två på miljö- och naturvård med nära anknytning till skogsvård. Endast inom åtgärd 3.2 har något med åländska mått större projekt beviljats medel inom ramen för denna prioritet. Det största projektet inom den åtgärden är vindkraftsprojektet, med en EU-finansiering på 1.285.000 FIM. Inom åtgärd 3.1 har de största insatserna gjorts för utveckling av hantverksnäringen som helhet och inom åtgärd 3.3 utgör en utbildning inom landsbygdsturism med åländska traditioner det största projektet.

Utvärderingsgruppens samlade bedömning om effekterna av insatserna inom det prioriterade området Miljö och kultur framgår av sammanställningen nedan.

	Resultat	Mål	Måluppfyllelse
3. MILJÖ OCH KULTUR	22 nya arbetsplatser -därav 10 kvinnor 34 bevarade arbetsplatser Tot. därav i skärgården 2-4 8 nya företag Ca 6 nya nätverk Ca 190 pers deltagit i utbildning -därav 140 kvinnor 3 vindkraftverk Breddad inkomstbas	5-10 Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. 230-300 Ej kvant. Öka inh. förnyelsebara källor Ej kvant.	220-440% Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. Ej kvant. Ca 80 % Ej kvant. Ja Ej kvant.
3.1	9 nya arbetsplatser -därav 7 kvinnor 25 bevarade arbetsplatser 0 nya företag 4 nya nätverk		
3.2	10 nya arbetsplatser -därav 0 kvinnor 4 bevarade arbetsplatser 3 vindkraftverk 1 nytt företag 1 nytt nätverk		
3.3	Ca 190 pers deltagit i utbildning -därav 140 kvinnor 3 nya arbetsplatser -därav 3 kvinnor 5 bevarade arbetsplatser Tot. därav i skärgården 2-4 7 nya företag Ca 1 nytt nätverk		

Sammantaget bedöms hela 22 arbetsplatser ha skapats inom prioriteten varav åtgärden Ålands profil som miljö och kulturlandskap står för det största antalet. En betydande del av de senare arbetsplatserna finns inom skogsbruket. Sysselsättningen har en enligt utvärderarnas uppfattning här nått över målet. Det är dock till stor del fråga om deltidssysselsättning som räknats samman till helårsarbetsplatser. Kvinnornas andel av de nya arbetsplatserna är mindre än hälften, även om inte heller inom den här prioriteten gjorts någon kvantifiering av målet

för kvinnornas sysselsättning. Det största antalet arbetsplatser för kvinnor har tillkommit genom insatser för hantverket. Hantverket utgör ett bra komplement till lantbruket och har dessutom i många fall en gynnsam inverkan på kulturmiljön och områdets attraktionskraft.

Även här har det framkommit att de bevarade arbetsplatserna är av betydande omfattning. Här har det dock inte varit möjligt att fördela platserna per kön eftersom en så betydande del av även dessa arbetsplatser formats av många deltids sysselsättningstillfällen, framför allt inom hantverket. Det handlar således i hög grad om redan deltidssysselsatta personers möjligheter att öka sin sysselsättningsgrad.

Insatserna bedöms ha skapat åtta nya företag trots att skapandet av nya företag inte utgör något uttryckligt mål inom området. Det är dock här i flera fall fråga om väldigt små företag som vid intervjusituationen kanske inte hade skapat någon enda ny arbetsplats. Det ersättande inslaget är här stort, vilket utvärderarna beaktat. Även inom det här området har nya samarbetsformer uppstått som en följd av projekten, bland dem organisationer för intressebevakning.

Intressant har varit att konstatera att omfattningen på antalet deltagande i utbildningsinsatserna och därmed även graden av måluppfyllelse skiljer sig väldigt mycket mellan de två utbildningsåtgärderna i programmet. Här har måluppfyllelsen varit tillfredsställande, men målnivån är inte helt nådd. I de utbildningar som genomförts inom åtgärd 3.3 har över 70 procent varit kvinnor, vilket också avviker markant jämfört med fördelningen inom åtgärden 2.2 (Utbildning, glesbygdsföretagande). Utbildningarnas längd har däremot varit ungefär desamma ca 230 timmar här mot 200-220 inom åtgärd 2.2.

På miljöenergisidan kan konstateras att tre vindkraftverk har kunnat förverkligas inom åtgärden för miljö- och kulturlandskap. I omedelbar anslutning till två av kraftverken har dessutom ytterligare två kraftverk av samma slag förverkligats. Det är således tydligt att programmet har kunnat bidra till att den energiproduktion som kommer från förnyelsebara energikällor ökat under programperioden. I övrigt har insatserna för naturmiljön i huvudsak kommit skogsbruket till del, de har handlat om bland annat miljöhänsyn i skogsbruket.

Inom hantverksåtgärden finns flera projekt som är så små att det rimligen inte kan förväntas visa några omfattande resultat. Satsningarna är dock ofta av den karaktären att de inte skulle ha blivit av om de inte hade fått stöd. Eftersom en betydande majoritet av projektledarna inom åtgärden är kvinnor faller inriktningen på det sättet väl in i programmet. Ett projekt som redan i mellanrapporten lyftes fram som tveksamt vad formen beträffar har fortsatt att erhålla årliga bidrag. Det gäller verksamhetsbidraget för Ålands slöjd och konsthantverk r.f, där själva projektinnehållet med ökat samarbete, kvalitets- och kompetenshöjning och gemensam marknadsföring ligger helt i linje med åtgärden och programmet, men där utformningen som ett årligt driftsbidrag för en icke-tidsavgränsad tjänst som inte heller i egentlig mening är ny är högst tveksam. Insatsen borde här ha gjorts om till en tidsavgränsad projekthelhet eller annars

finansierats med nationella medel. Också inom åtgärd 3.2 (Miljö- och kulturlandskap) finns tveksamma projekt i den bemärkelsen att de tangerar löpande offentlig verksamhet. Det gäller de kommunala avloppsprojekten som i och för sig syftar till att minska näringsbelastningen och skapa bättre förutsättningar för en expansion av befolkning och näringsliv i 5b-området, men det är fråga om inte dessa offentliga satsningar hade genomförts även utan EU-stöd. De utbildningar som genomförts inom ramen för åtgärd 3.3 uppfyller urvalskriterierna bra, men utvärderarna saknar fler större projekthelheter där naturliga dragare kunde ha varit t ex ytterligare någon av landskapets skolor eller någon av näringslivets organisationer. Ett av utbildningsprojekten, Landsbygdsturism med åländska traditioner, har enligt uppgift ett uttalat mål att öka sysselsättningen för kvinnor på landbygden.

Inom såväl åtgärd 3.1 som 3.3 finns flera projekt som på ett positivt sätt uppvisar synergieffekter med projekt från Interreg-programmet för skärgårdsregionen. Likaså återfinns här några projekt som stöder och samverkar med ett av de andra prioriterade områdena inom 5b-programmet, nämligen turismen.

7.3. Effekter av programmet som helhet - de särskilda målen

Genomgången av effekterna av programmet på åtgärds- och prioritetsnivån ger en klar bild av de särskilda mål som ställts upp för åtgärderna i programmet. Nedan sammanfattas dessa skattade resultat tillsammans med effekterna på målområdets övergripande utveckling på programnivån. Genomgången ovan var som konstaterats i huvudsak beskrivande till sin karaktär, det låga antalet projekt per åtgärd och område begränsar möjligheterna för statistiska analyser. Här på programnivån analyseras dock resultatet närmare och sätts i relation till den allmänna utvecklingen inom ekonomin. Även effektiviteten av insatserna diskuteras. Analysen har delats upp så att de särskilda programresultaten studeras först och därefter de mera övergripande effekterna på målområdets utveckling.

Sammanställning över resultat och effekter för programmet som helhet

Resultat för särskilda mål	Effekter/Målområdets utveckling
Ca 100 nya helårsarbetsplatser har skapats - därav 41 för kvinnor Ca 160 arbetsplatser har kunnat bevaras - därav ca 60 för kvinnor Drygt 20 nya företag har startats Ca 1430 personer har höjt kompetensen gm utbildning - därav ca 52% kvinnor Utbildningarnas omfattning i medeltal: 220-230 timmar	BNP/capita stigit från ca 60% (1994) till ca 67 % (1999) av EU-snittet Arbetslösheten sjunkit från 6,2 % till 2,0 % (2000) Befolkningen i regionen ökat med 3,5% (1995-2000) Antal företag i regionen stigit med 2,7 % (1995-2000) Antal turistföretag (bransch 55) ökat med ca 30% (1995-2000) Kvinnornas andel av de sysselsatta har stigit med 0,25%-enh fram till 1999 Andel av befolkn. m utb över grundnivå stigit m 2,9%-enh. (1995-99) Andelen inresande utanför sommarmånader ökat med 2,2% (1995-1999) Andel energiprod fr förnyelsebara källor ökat m 12,1% (1995-2000)
Åtgärderna har bidragit till följande icke-kvantifierade resultat: Produktivitetsförbättringar Stärkt konkurrenskraft Produkt- o teknikutveckling Ökad omsättning Ökad hemmamarknadsförs. o export Kultur- och naturmiljön stärkts o gjorts mera tillgänglig Arbetskraftens motivation/beredskap på arb.marknaden förbättrats o därmed även sysselsättningsmöjligheterna	

Programmets sysselsättningseffekter

I resultattablån konstateras att den öppna arbetslösheten sjunkit med 4,2 procentenheter under programperioden. Ett mera rimligt sätt att beräkna de mera *direkta programeffekterna* på sysselsättningsläget är att studera programresultatet som skattats från projektnivån och sätta det i relation till den åländska arbetskraften. Att hela den åländska arbetskraften används som grund motiveras av den integrerade arbetsmarknaden. Även om en arbetsplats skapas i 5b-regionen kan en person som är bosatt i Mariehamn besätta denna plats. Utvärderingen har visat att ca 100 nya helårsarbetsplatser skapats samtidigt som över 150 sysselsättningstillfällen har kunnat bevaras som ett resultat av programinsatserna. Målet för programmet låg på 75 till 90 helårsplatser. Den skattade effekten om ca 100 nya arbetsplatser påverkar sysselsättningen med 0,8 procentenheter. Om även de bevarade arbetsplatserna beaktas, eftersom de enligt definitionen på bevarad arbetsplats annars skulle ha inneburit att sysselsättningen minskat, är sysselsättningseffekten av programmet hela två procentenheter. Målet för programmet var att sysselsättningen genom insatserna skulle öka med 1,1 procentenheter. Effekten är alltså enligt den här kalkylen betydande.

I skärgårdsregionen är de arbetsplatser som skapats genom programinsatserna dock få, högst drygt 10 stycken. Det bekräftar åter att särskilda åtgärder och insatser måste till för att nå effekter i skärgården.

En striktare tolkning av effekterna är att beakta endast de projekt som inte skulle ha genomförts utan strukturfondsstödet. Den uppgiften kan dock ligga en aning i underkant eftersom nästan 60 procent av de projekt som uppger att projektet skulle ha genomförts även utan stöd, är av den åsikten att stödet påverkat projektets omfattning och/eller tidpunkten för projektets genomförande. De som uppgett att projektet överhuvudtaget inte hade kunnat genomföras om de inte erhållit stödet skapade enligt skattningen ca 65 nya arbetsplatser vilket påverkar sysselsättningsgraden på arbetsmarknaden med 0,5 procentenheter. Om de bevarade arbetsplatserna, som skattas till 125 stycken, inkluderas i kalkylen stiger programmets inverkan till 1,5 procent, vilket även det är en omfattande inverkan på arbetsmarknadsläget. Programmets effekter på sysselsättningen verkar således ha nått över målsättningen oberoende om man räknar de enskilda arbetsplatserna eller dessa platsers inverkan på arbetslösheten.

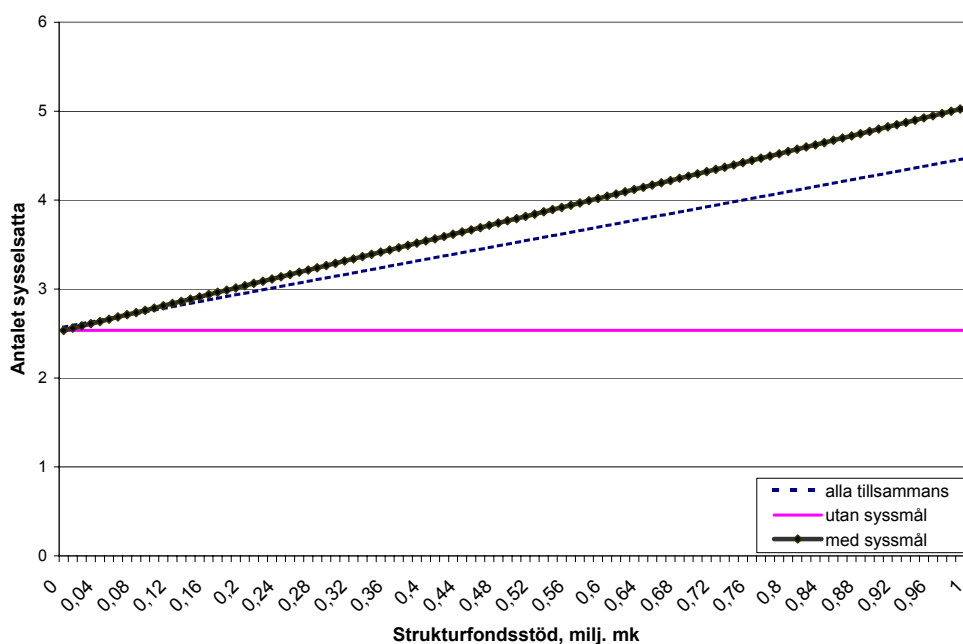
Även dessa direkta programeffekter har med stor säkerhet haft rejäl draghjälp av konjunkturutvecklingen, många hade kanske inte vågat satsa lika offensivt under sämre tider. Aktivitetsnivån i programmet har säkert påverkats av den allmänna aktivitetsnivån inom den åländska ekonomin.

Insatserna riktade mot kvinnogrupper har dock varit mycket begränsade i implementeringen, jämställdhetsperspektivet har inte genomsyrat programmets förverkligande. Runt 40 procent av de nya arbetsplatserna har tillfallit kvinnor och för de bevarade arbetsplatserna är resultatet

ännu sämre, under 40 procent. Målet var att kvinnornas andel av de sysselsatta skulle öka genom programinsatserna.

Utvärderarna har för att verifiera den sysselsättningsskapande effekten av strukturfondsmedlen gjort en regressionsanalys. Analysen har gjorts trots att antalet observationer är i minsta laget. Metoden visar sambandet mellan det offentliga stödbeloppet per projekt och projektens sysselsättningsskapande effekt. I analysen har projekt, som av administrativa skäl delats upp i flera projekt vid beviljningen, här slagits samman för att kunna definiera de enskilda projektens resultat. Analysen har gjorts dels för samtliga projekt och dels för de projekt som beviljats medel inom ramen för de åtgärder som har direkta sysselsättningsmål uppställda. De åtgärder som **inte** har ställt upp några direkta mål för antalet arbetstillfällen är åtgärderna 2.2, 3.2 och 3.3, det vill säga de rena utbildningsåtgärderna samt miljöåtgärden. Resultatet sammanfattas i **figur 7.5**.

Figur 7.5. Strukturfondsmedlens sysselsättningseffekt

Analysen visar att programmets allmänna sysselsättningseffekt ligger kring grundnivån 2,5 arbetstillfällen per miljon mark i stöd, medan varje stödmiljon sedan skapar en tilläggs effekt på ytterligare 2,5 arbetstillfällen inom de åtgärder där konkreta sysselsättningsmål finns uppställda. Om man ser till alla projekt är tilläggs effekten för varje offentlig stödmiljon ca 1,9 personer. Inom de åtgärder där sysselsättningsmål saknas skapar nya stödbelopp inte några nya arbetstillfällen alls utöver programmets så kallade grundnivå om 2,5 tillfällen per miljon mark. Skillnaden är här signifikant. De åtgärder som har sysselsättningen som ett direkt mål har haft en tydlig sysselsättningseffekt.

Programmets effekter för företagsetableringarna

En indikator som inte har kunnat nå den uppställda målsättningen är antalet nystartade företag som ett direkt resultat av programmet. Målsättningen har här endast nått drygt halvvägs med lite över 20 nya företag av en målsättning om minst 40 stycken. Några försök som gjorts har inte hållit programperioden ut. Utfallet förutsågs redan vid mellanutvärderingen och slutsatsen blir att företag inte i någon större utsträckning grundats med hjälp av strukturfondsmedlen. Däremot har idéer hos befintliga företag givits förutsättningar att utvecklas och därmed har både små och förhållandevis nya företag beretts möjligheter växa och skapa förbättrade förtjänstmöjligheter. Att projekten i genomsnitt varit ganska små till sin omfattning förklarar säkert också delvis det faktum att programmets effekter varit mer påtagliga vad gäller sysselsättning än företagsetableringar.

Ökad kompetens

Målsättningen för programmets utbildningsåtgärder var att uppemot 400 personer skulle få ta del av kompetenshöjande utbildningsprojekt. När programperioden nu är slut har mer än tre gånger så många personer eller ca 1430 stycken deltagit i någon form av utbildning inom programmets ramar. Över hälften av deltagarna, 52 procent, har varit kvinnor. Resultatet är kvantitativt imponerande, men den låga förbrukningen av finansiella medel vittnar om att avsikten var att utbildningarna skulle vara mera omfattande. Flera projektdragare bekräftar även att de hade haft förhoppningar om att kurser småningom även skulle kunna erbjudas på en högre formell nivå. De satsningar som har gjorts behöver för den skull inte vara fel. Efterfrågan har troligen styrt beviljningen och de kortare kurserna har passat den småskaliga verksamheten i regionen väl.

I intervjuerna har såväl projektdragare som de som deltagit i utbildningen i stort varit nöjda med de kurser och seminarier som genomförts. De resultat och effekter som de intervjuade upplever att projekten bidragit till tyder också på lyckade insatser. Samtliga upplever att kompetensen och kvalifikationerna har förbättrats som ett resultat av utbildningen. Motivationen har ökat liksom beredskapen att ta sig an nya arbetsuppgifter. Dessa två resultat har sedan i sin tur bidragit till att alla de som intervjuats även anser att deras sysselsättningsmöjligheter på den åländska arbetsmarknaden förbättrats och förmågan att hitta sysselsättning ökat.

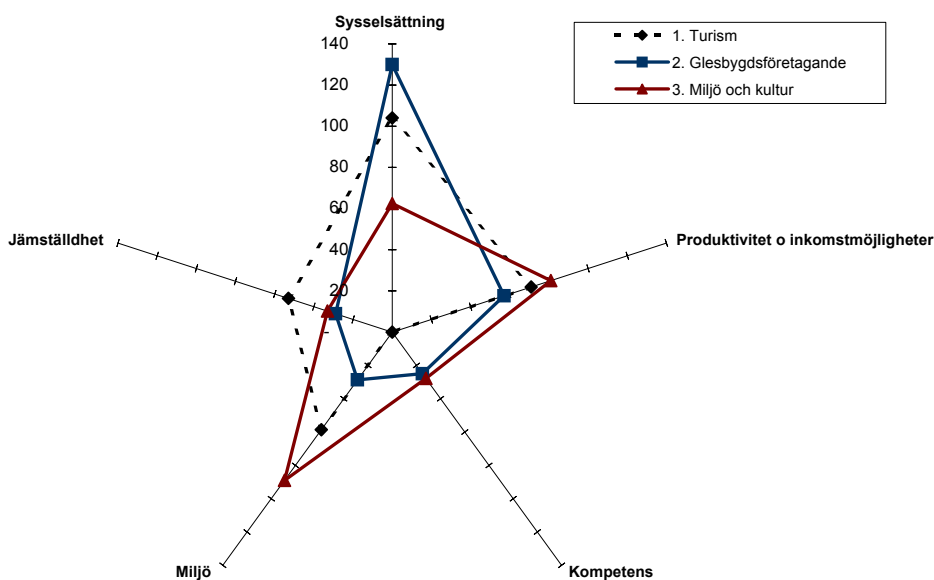
Fem centrala resultatdimensioner

Som framgick av analysen per prioriterat område och åtgärd varierar måluppfyllelsen och resultatprofilen ganska mycket mellan de olika åtgärdsområdena. Utvärderarna har gjort ett försök att belysa skillnaderna mellan de prioriterade områdena inom den här effektprofilen genom att koda svaren på frågorna från intervjuschemat (*se bilaga*) till en form av index. Kodningen har gjorts enligt fem olika resultatområden som belyser fem olika dimensioner av möjliga resultat av projekten. De fem resultatområdena är: sysselsättning, produktivitet och

inkomstmöjligheter, kompetens, miljö samt jämställdhet¹. Indelningen är inte uttömmande, det finns naturligtvis resultat och effekter som representerar många andra dimensioner. Resultatområdena har därtill i flera fall givits en ganska smal tolkning. Kompetensens har definierats endast enligt projekt som innehållit utbildning, jämställdheten representeras här endast av sysselsättningen, miljöeffekterna har bara definierats utgående från om effekterna är positiva, negativa eller i det närmaste neutrala. Sysselsättningsdimensionen har därtill kodats enligt målsättningsuppfyllelse per prioriterat område, varför index där i två fall stiger över 100. Det betyder att sysselsättningen får en i en viss mening relativt sett stark framtoning i analysen. Detta kan dock försvaras med att just sysselsättningen utgör en av de mest centrala målsättningarna både för det åländska programmet och för EUs mål 5b som helhet.

Trots dessa svagheter har utvärderarna valt att samla resultatet enligt denna kodning. Resultatet av de kodade svaren enligt de fem resultatområdena åskådliggörs i **figur 6.4** nedan. Metoden ger en visuell uppfattning av resultatets omfattning för programmets tre prioriterade områden. De fem dimensionerna binds för varje prioritet samman till en geometrisk figur, vars yta på ett övergripande plan kan tolkas som resultatytta. Denna yta utgör dock utfallet för ett genomsnittligt projekt inom prioriteten, det kodade resultatet har här satts i relation till antalet genomförda projekt.

Figur 7.4. De tre prioriterade områdenas inverkan på fem resultatdimensioner

Diagrammet visar att det prioriterade området för glesbygdsföretagande har haft den största sysselsättningseffekten i förhållande till antalet projekt. Prioriteten har emellertid haft

¹ Följande frågor i frågeschemat indelats enligt följande, sysselsättning: fråga 5 och 7; produktivitet o inkomstmöjligheter: fråga 9-15; kompetens: fråga 21-23; miljö: fråga 16 samt jämställdhet fråga 6 och 8.

förvånansvärt liten effekt på produktiviteten och inkomstmöjligheterna per projekt, och även när det gäller miljö och jämställdhet noterar den prioriteten det relativt sett lägsta resultatet. Turismprojekten har genomgående fått rätt höga värden, utom för kompetensdimensionen eftersom det inom turismprioriteten inte fanns någon åtgärd för utbildningsinsatser. Prioriteten miljö och kultur har helt naturligt det högsta värdet på miljödimensionen, men har också nått det relativt sett högsta resultatet inom produktivitet och inkomstmöjligheter samt för kompetens. Sammantaget märks även i denna analys att utbildningsåtgärderna haft relativt sett få projekt inom prioriteterna och att jämställdhetsaspekten vad gäller sysselsättningen inte är helt tillfredsställande. Det horisontella jämställdhetsperspektivet har inte genomsyrat programmets genomförande.

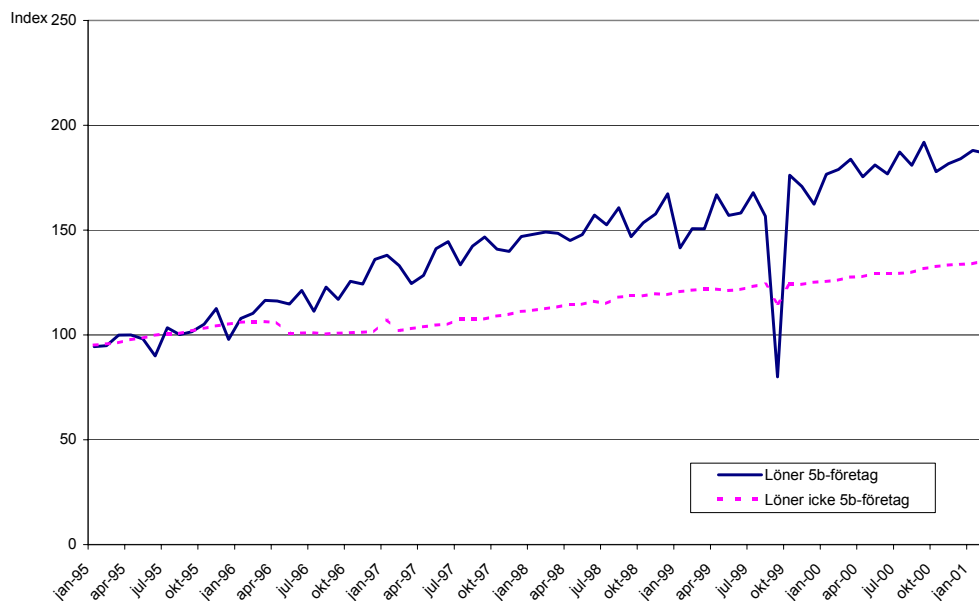
Jämförelse mellan 5b-företagen och det åländska näringslivet som helhet

Ett annat sätt att belysa programmets effekter är att jämföra och granska utvecklingen mellan de företag som fått strukturfondsstöd ur det aktuella programmet och övriga företag inom 5b-regionen. Granskningen har här gjorts på basen av ett mervärdesskatteregister som ÅSUB har tillgång till, där alla mervärdesskatteskyldiga fysiska och juridiska personer ingår. Mervärdesskatteskyldiga har under perioden de varit som haft en omsättning över 50.000 FIM eller har haft någon anställd. Registret innehåller uppgifter om företagens mervärdesskattebetalningar, omsättning samt löneutbetalningar. Registret uppdateras varje månad. Utvecklingen av de stödmottagande företagens omsättning och lönevolymerna kan naturligtvis påverkas av mycket annat än det här aktuella stödet. Man kan till exempel fråga sig om just de företag som söker medel, och alltså besuttit någon idé och är beredda att genomföra ett projekt, är de som även annars är mest driftiga. Det kan också vara just de företag som beviljats stöd som, mera allmänt sett, har haft de bästa förutsättningarna för att utvecklas. Såväl den grupp som mottagit 5b-stöd som de som inte tagit del av 5b-programmet uppvisar dock sådan bredd att de väl kan sägas vara representativa för det åländska näringslivet.

Trots att man inte fullt ut kan säga vad som är orsak och verkan ger jämförelsen mellan de två företagsgrupperna, de som tagit del av programmet och de som inte gjort det, en intressant bild av utvecklingen. Bland 5b-stödmottagarna ingår alla mervärdesskattepliktiga företag i jämförelsen. Däremot är fysiska och juridiska personer som inte är momspliktiga inte med. Likaså har kommuner som erhållit stöd lämnats utanför jämförelsen. Detta mot bakgrund av att de inte har som mål att själva höja sin sysselsättning eller omsättning, utan att gynna företagarna och invånarna i kommunen. Analysen har inte gjorts branschvis, utan endast för näringslivet som helhet, eftersom antalet företag som erhållit 5b-stöd är relativt litet.

I det första diagrammet jämförs utvecklingen i lönevolymerna som beskriver förändringen av både lönenivåerna och antalet anställda. Tidsserierna har säsongutjämnats för att tydliggöra utvecklingen.

Figur 7.6 Lönesummans utveckling 1995-2000, index 1995 = 1000

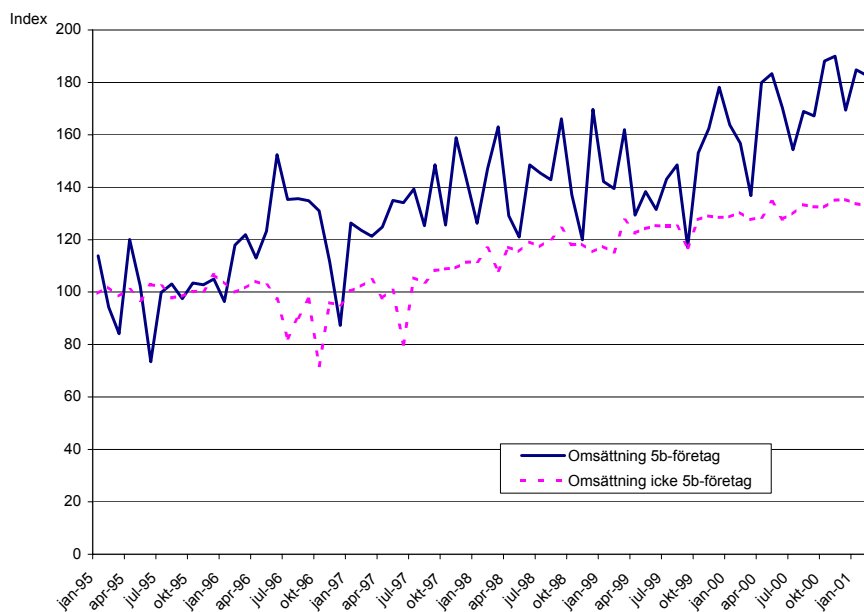

Diagrammet visar på en tydlig skillnad mellan de företag som fått stöd i enlighet med 5b-programmet och företag som inte erhållit stöd. En regressionsanalys mellan de två serierna har säkerställt att ökningstakten för de företag som fått detta stöd i medeltal är 26 procent snabbare än för företag som inte åtnjtit stödet. Även resultatet av den här jämförelsen kan således sägas stöda slutsatsen om programmets gynnsamma effekt på sysselsättningen. Utvecklingen för näringslivet i regionen som helhet har som synes varit gynnsam även den.

Följande diagram beskriver utvecklingen av omsättningen i samma företagsgrupper som ovan. Omsättningen kan i det här sammanhanget sägas vara ett mått på utvecklingen av verksamhetsvolymen inom företagen.

Även **figur 7.7** nedan uppvisar en snabbare utveckling för de företag som erhållit stöd jämfört med de företag som inte fått stöd. Analysen visar att de så kallade 5b-företagens omsättning i genomsnitt har vuxit 22 procent snabbare än de andra företagens omsättning. Skillnaden är således här en aning mindre, men ändå betydande och även här statistiskt signifikant med god marginal.

Figur 7.7. Omsättningens utveckling 1995-2000

Icke-kvantifierade programresultat

För en rad indikatorer som inte direkt fanns uppställda i programdokumentet eller där målnivån inte kvantifierats i dokumentet har uppgifter samlats in från projektnivån utan att försöka fastställa den exakta omfattningen på effekten för varje projekt. Det handlar här om sådana variabler där det är svårt att säkerställa hur stor del av förändringen som egentligen kan tillskrivas programinsatsen och vad som beror på förändringar i yttre omständigheter. Den sammantagna inverkan av dessa faktorer på målregionens utveckling behandlas i följande avsnitt.

Så har för närmare hälften av projekten som förverkligats inom ramen för 5b-programmet noterats produktivitetsförbättringar, stärkt konkurrenskraft samt produktutveckling som ett direkt resultat av strukturfondsinsatserna. Produktiviteten har bland annat förbättrats genom investeringar och ny teknik, nya arbetsmetoder och ökad kompetens samt kvalitetshöjande insatser. En dryg tredjedel av projekten uppger att insatsen av strukturfondsmedel bidragit till att för mottagaren ny teknik tagits i bruk.

Produktutvecklingsmomentet har varit särskilt starkt inom turismåtgärderna och då speciellt när det gäller aktivitetsutvecklingen samt inom hantverket som är kreativt till sin karaktär. När det gäller glesbygdsföretagandet har resultatframgången för produktutvecklingsprojekten varit mera varierande. Flera projekt är vilande och avsättningsmöjligheterna har inte utvecklats som förväntat. De projekt som genomförts inom åtgärden Främja företagande har där haft mera långsiktiga effekter på produktutvecklingen än den egentliga produktutvecklingsåtgärden. Ny teknik och nya processer och metoder har här bidragit till

utvecklingen på produktsidan. Produktutvecklingen har tillsammans med den förbättrade produktiviteten bidragit till att konkurrenskraften stärkts i ungefär hälften av alla projekt inom programmet. Detta trots att långt ifrån alla projekt haft den stärkta konkurrenskraften som ett uttalat mål för projektverksamheten.

Analysen ovan visade på att omsättningen har stigit betydligt snabbare bland de företag och organisationer som fått mål 5b-stöd jämfört med de företag som inte tagit del av programmet. Över 51 procent av projekten har också kunnat uppvisa en ökad omsättning och därmed ökade inkomstmöjligheter som ett direkt projektresultat. Intressant att notera är att försäljningen av den högre produktionsnivån i större utsträckning har riktats till exportmarknaderna än till hemmamarknaden. Med export för Ålands del avses försäljning utanför Åland och försäljningen till turisterna utgör här en betydande del. Drygt 42 procent av projekten har visat på ökad export som resultat och ca 36 procent ökad försäljning på hemmamarknaden. Många projekt har ökat försäljningen på båda marknaderna. Inom turismåtgärderna är exportökningen definierad som andelen projekt störst, tätt följd av hantverksåtgärden inom det tredje prioriterade området. Men även industriella satsningar och vidareförädling av lantbrukets produkter har lyckats väl med försäljningen utanför Åland.

Det faktum att företagens inkomstmöjligheter ökat som helhet, och att därtill en så betydande del av avsättningen sker utanför den lokala marknaden som är relativt begränsad och sårbar, måste sägas vara en mycket central effekt av programinsatserna. Eftersom en så övervägande del av programaktiviteterna för såväl turismens som för hantverkets del skett i nära anslutning till lantbruksverksamheten (runt 80 procent), och då även en stor del av insatserna vad gäller förädling och kompetenshöjning bygger på lantbrukarnas produktion och utvecklingsbehov (också här över 80 procent) kan utvärderarna konstatera att insatserna på ett tydligt sätt breddat och diversifierat lantbrukssektorn inom 5b-regionen som enligt vår bedömning har goda förutsättningar att ge effekter även på lång sikt. Genom insatserna har lantbrukarfamiljernas förtjänstmöjligheter således förbättrats så att i många fall båda makarna ges möjlighet till sysselsättning och utkomst. De vidgade verksamheterna har därtill skapat sysselsättning även för personer utanför det egentliga gårdsbruket och samtidigt ökat utbudet av varor och tjänster i regionen.

Enligt mål 5b-programmet genomsyras åtgärdshelheterna av småskalighet och miljöanpassning, något som partnerskapet har framhållit som mycket viktigt. En betydande del av de projekt som granskats inom turismsektorn och hantverket tar tillvara, utvecklar och synliggör natur- och kulturmiljön i 5b-området. Insatser av det här slaget har en gynnsam inverkan på regionens attraktivitet och förbättrar livskvaliteten även för den fasta befolkningen i området. Flera projekt inom glesbygdsföretagandet bygger därtill på ett genomförande som tar hänsyn till miljön i användningen av material, i driften eller genom att introducera produktionsmetoder som syftar till att minska belastningen på och utsläppen till miljön. Även projekt som inverkar positivt på arbetsmiljön finns. Inom utbildningsinsatserna finns såväl projekt som skapar kompetens att ytterligare ta tillvara kulturmiljön, som projekt

som syftar till att höja miljökompetensen inom olika näringar och kanske då inte minst inom skogsbruket. Därtill har direkta miljöprojekt genomförts inom åtgärd 3.2, där det största handlar om förnyelsebar energi, nämligen vindkraft som har goda förutsättningar i det åländska maritima klimatet. Sammantaget har drygt en tredjedel av de beviljade projekten noterat en positiv miljöinverkan.

Kostnaderna för programmets direkta effekter

I förhandsbedömningen konstaterades att även om målsättningen nåddes beträffande nya arbetstillfällen skulle det ändå vara fråga om internationellt sett dyra arbetstillfällen. I realiteten kom dock varje nytt arbetstillfälle att kosta ca 300.000 mark om hela det belopp offentliga medel som beviljats inom ramen för programmet beaktas. Om även kostnaderna för de bevarade arbetsplatserna tas med, vilket ter sig rimligt, sjunker beloppet per arbetsplats till ca 115.000 mark. Den snävare tolkningen på sysselsättningseffekten där endast effekten av de projekt som inte hade kunnat förverkligas utan stödet inbegrips i kalkylen blir kostnaden per arbetstillfälle ca 158.000 mark. Kostnaderna per arbetstillfälle har således, när hela sysselsättningseffekten beaktas, varit hyfsat konkurrenskraftiga även internationellt sätt.

Om hela den offentliga stödsumman appliceras på andra direkta effekter kommer varje nytt företag att ha kostat ca 1,6 miljoner mark i stöd och varje nygrundat nätverk/organisation över 700.000 mark. Mer korrekt när det gäller företagsbildningar skulle dock vara att sätta resultatet i relation till de medel som beviljats inom ramen för prioriteterna Turism och Glesbygdsföretagande, eftersom dessa har ställt upp nya företag som ett kvantifierat mål. Stödbeloppet per nygrundat företag skulle då sjunka med över 300.000 mark. Dock måste konstateras att antalet nystartade företag inte är oväsentligt heller inom det tredje prioriterade området Miljö och kultur.

För utbildningsplatsernas del är det dock helt relevant att beräkna kostnaderna endast på basen av de åtgärder där utbildning skett. Kostnaderna per person som utbildats med hjälp av 5b-medel ligger mellan 15.000 och 26.000 mark. Utbildningens längd har i genomsnitt varit 220-230 timmar.

När det här slaget av enkla kostnads-effektivitets analyser görs bör dock betonas den bredd av effekter som ett program av det här slaget förväntas ha. Om samtliga effekter av varje åtgärd summeras och dessa effekter därefter sätts i relation till åtgärdernas totala kostnader kommer kostnaderna per skattat resultat och mera långsiktig effekt att bli betydligt mera moderata.

7.4. Effekter av programmet som helhet - målområdets utveckling

Många av de målsättningar som inför programperioden ställdes upp för 5b-områdets utveckling som helhet har haft en betydande draghjälp av den gynnsamma konjunkturutvecklingen efter programmets utarbetande. EU-kommissionens övergripande mål för alla 5b-områden om att höja **BNP per capita** i stödområdet till minst 75 procent av genomsnittet för EU har emellertid inte nåtts under perioden, detta trots den påtagligt ökade ekonomiska aktiviteten. Preliminära uppgifter för år 1999 visar på att BNP per capita i det åländska 5b-området uppgick till ca 67 procent av EU-genomsnittet. Utvecklingen har dock gått i rätt riktning även om utfallet visat sig variera mellan åren.

Den allmänna arbetsmarknadsutvecklingen har varit mera positiv. Den öppna arbetslösheten har sjunkit till mindre än en tredjedel av vad den var vid programperiodens inledningsskede, den kvarvarande arbetslösheten är till stor del av friktionskaraktär. Sysselsättningsstatistiken visar på att det egentliga problem som kvarstår är de långtidsarbetslösa över 55 år som har svårt att finna jobb.

Ett annat arbetsmarknadsproblem utgör skärgårdsregionen. Arbetslösheten är inte hög där, eftersom de som inte kan sysselsätta sig vanligen flyttar bort från dessa små samhällen. Däremot visar statistiken över antalet arbetsplatser att dessa minskat med ett 30-tal under programperioden, en utveckling som har direkt bäring på befolkningsutvecklingen.

Kvinnornas andel av de sysselsatta har ökat en aning, om än mycket marginellt. Programmets bidrag till den positiva utvecklingen för kvinnorna måste dock, mot bakgrund av de noterade särskilda resultaten ovan, starkt ifrågasättas. Utbildningsinsatserna har dock gett en god grund för deltagarnas utveckling på arbetsmarknaden.

Den del av befolkningen som har en utbildning över grundnivån har också stigit under programperioden och kvinnornas genomsnittliga utbildningsnivå ökat. Indikatorn harmoniserar dock som tidigare konstaterats dåligt med åtgärderna i programmet. Utvecklingen är likväl i sig väldigt väsentlig med tanke på hela målområdets utveckling.

Den miljöindikator som har haft störst bäring på programmets inriktning är andelen energiproduktion från förnyelsebara energikällor. Andelen energiproduktion av hela anskaffningen till Åland som kommer från vindkraften, den förnyelsebara källa som varit aktuell för Åland del, har stigit med 12,1 procent från år 1995 till 2000. Produktionen är nu uppe i 15 GWh.

Trots att programmets direkta effekter på företagsetableringarna inte nådde de mål som ställts upp så har företagandet varit starkt under senare delen av 1990-talet. Antalet företag har ökat med 2,9 procent sedan 1999 och inom bransch 55 som täcker in stora delar av turistnäringen har antalet företag enligt flera källor ökat med i runda tal 30 procent!

Konjunkturläget har naturligtvis skapat goda förutsättningar även här, men man kan inte utesluta att den aktivitet som pågått inom programmet stimulerat även andra företagare och gett kringeffekter i regionen.

En annan viktig indikator för turismens utveckling på Åland utgör antalet inresande. Andelen inresande som kommer utanför högsäsongen juni till augusti har ökat med 2,2 procent sedan 1995. Här är det många faktorer, bland annat den förbättrade trafiksituationen med ökad passagerarkapacitet, som bidragit till utvecklingen. Beträffande resenärer som stannar och övernattar på Åland så har även dessa ökat markant eller med ca 33 procent under programmets genomförande. Däremot har andelen inresande som kommer utanför högsäsongen inte ökat. De flesta inkvarteringsanläggningar är i dagsläget fulltecknade under den absoluta högsommaren.

Ett övergripande mål för de sysselsättnings- och kompetensinsatser som gjorts inom ramen för programmet har varit att skapa förutsättningar för bosättning och även inflyttning till mål 5b-området. Här har målsättningen överskridits med god marginal, befolkningen har ökat med 3,5 procent sedan 1995 medan målsättningen låg på 2 procent. Man kan dock med fog utgå från att programmets direkta bidrag till den positiva befolkningsutvecklingen ändå inte har varit helt avgörande här heller. Sambandet mellan den åländska flyttningsrörelsen och konjunkturläget är stort. Härtill är kopplingen mellan tillgången på arbetsplatser och val av bosättningsort inte så starkt som man ofta tror. Fasta Åland, det vill säga en betydande del av 5b-området, utgör som tidigare konstaterats en och samma pendlingsregion. Den ökade aktiviteten i området och det ökade utbudet på utbildning, kulturella och andra tjänster, och så vidare, kan dock ha inverkat på människornas val av bosättningsort. Stor betydelse för inflyttningen under perioden och därmed för utvecklingen i området torde likväl den stigande bostadsproduktionen ha haft.

I skärgårdsdelen av regionen har utvecklingen dock varit annorlunda med ett vikande befolkningsunderlag. Befolkningen i skärgården har under perioden minskat med över 2 procent eller drygt 50 personer. Att åldersstrukturen därtill är ofördelaktig visar enligt utvärderarna att insatserna där inte varit tillräckliga, särskilda anpassade åtgärder bör sättas in.

Programmets sysselsättningsskapande ringeffekter, input-output analys

Det programutfall som hittills analyserats kan i huvudsak sägas vara en mera direkt följd av de medel som satsats under programperioden. Varje ekonomisk aktivitet har dock ringverkningar för övriga ekonomiska verksamheter, vanligen i huvudsak för den närmast omkringliggande regionen. Inköp görs från andra företag och branscher, och löner betalas ut. Lönerna används sedan till stor del till konsumtion från andra verksamheter och så vidare. Nedan görs därför ett försök att utifrån input-output tabeller, framtagna för och på basen av den åländska ekonomin (*ÅSUB Rapport 1999:5*), skatta storleksordningen på de tänkbara *spridningseffekter* i form av sysselsättning som programmet kan ha haft för 5b-regionen. Den branschvisa sysselsättningsmultiplikatorerna från input-outputmatrisen tillämpas på de direkta

helårsarbetsplatser som skapats genom insatserna i programmet, varvid de olika åtgärderna appliceras på relevanta branscher. I de fall åtgärderna är tillämpbara på flera branscher har multiplikatorerna för dessa branscher viktats på basen av beviljade medel per bransch. Vi har valt att använda sysselsättningsmultiplikatorerna av typ II, där man tar hänsyn till den inducerade effekt som ökade inkomster för hushållen har på den privata konsumtionen. På så vis fångas de bredare ringverkningarna in. Multiplikatorerna av typ I och II för den åländska ekonomin finns sammanställda i **tabell 7.1** nedan.

Tabell 7.1 Multiplikatorer av typ I och typ II för den åländska ekonomin

	Typ I			Typ II		
	Output-multipl.	Inkomst-multipl.	Sysselsättnings-multipl.	Output-multipl.	Inkomst-multipl.	Sysselsättnings-multipl.
Primärnäringsar	1,71	2,56	4,70	2,04	2,90	5,00
Livsmedelstillverkning	1,69	1,47	3,09	2,15	1,37	3,51
Tillverkning av skogsprodukter	1,53	1,32	4,76	2,11	1,50	5,30
Förlagsverksamhet och tryckning	1,30	1,23	3,51	2,20	1,39	4,34
Metallindustri	1,18	1,18	2,29	1,59	1,34	2,66
Övrig tillverkning	1,24	1,14	2,71	1,84	1,29	3,26
Energi och vattenförsörjning	1,53	1,59	0,59	1,83	1,81	0,86
Byggverksamhet	1,26	1,22	2,38	1,71	1,39	2,80
Handel	1,48	1,71	2,10	1,77	1,94	2,37
Hotell och restaurangverksamhet	1,50	1,23	3,82	2,12	1,39	4,39
Transport och sjöfart	1,39	1,31	3,57	1,93	1,48	4,07
Sjöfart	1,20	1,26	1,57	1,37	1,43	1,73
Post och kommunikation	1,16	1,08	2,89	2,01	1,23	3,67
Finansiering och försäkring	1,16	1,11	2,22	1,84	1,25	2,84
Fstighets- rengörings och uthyrningstj.	1,34	3,64	0,79	1,50	4,13	0,95
Tekniska tjänster	1,22	1,17	6,47	2,00	1,33	7,19
Övriga branscher	1,31	2,35	5,99	1,43	2,67	6,10

Eftersom input-output metodiken är känd för att ha en viss överdrivande tendens har vi valt att använda det mera avgränsade resultatet från de projekt som uppgett att de inte hade kunnat genomföras utan 5b-stödet. Analysen ger vid handen att 5b-programmet förutom den direkta nya sysselsättningen kan ha inneburit att ytterligare i storleksordningen 250 nya arbetstillfällen kan ha skapats. En del av denna sysselsättning innebär dock ersättande sysselsättning för arbetsplatser som annars kanske hade försvunnit och en del av sysselsättningseffekten fångas in av ökade insatser av redan tidigare sysselsatta personer. Därtill skapas inte all sysselsättning, och framför allt inte ringverkningarna, inom 5b-regionen. Om även de bevarade arbetsplatserna beaktas i input-output analysen kan den indirekta sysselsättningseffekten enligt multiplikatorerna uppgå till över 700 personer!

Även om resultatet måste betraktas som indikativt och alltså inte bara gäller 5b-regionen kan slutsatsen dras att programmet har haft väsentliga effekter på sysselsättningen i regionen, där antalet sysselsatta år 1998 totalt uppgick till drygt 7.300 personer. Alla resultat tyder på att 5b-programmet har haft en positiv inverkan på strukturomvandlingen i området. Den minskade sysselsättningen inom primärnäringsarna har fångats in av övriga verksamheter. De sysselsättningsrelaterade målen för programmet har nåtts med råge.

8. Slutsatser och rekommendationer

Nedan följer en kort genomgång av utvärderingsgruppens samlade bedömning av genomförandet av programmet och dess långsiktiga effekter. Kapitlet avslutas med de viktigaste rekommendationerna för framtida strukturella och regionalpolitiska insatser på Åland som utvärderingsarbetet har utmynnat i. De flesta slutsatser och rekommendationer som framfördes vid mellanutvärderingen gäller fortfarande, vilket knappast är överraskande med tanke på att den rapporten skrevs då programperioden närmade sig sitt slut. De synpunkter som då framfördes har på ett konstruktivt och öppet sätt beaktats inför nu gällande åländska programdokument. Svagheterna har dock haft en väsentlig betydelse för det här granskade mål 5b-programmets framgång, varför de åter lyfts fram i slutsatserna och rekommendationerna här.

8.1. Värdering av programmets yttre effektivitet

Som en sammanfattning av effekterna på programnivån kan konstateras att de verksamheter som, med hjälp av såväl finansiella som personella insatser, genomförts inom ramen för programmet, *på ett positivt och konstruktivt sätt bidragit till den strukturomvandling som för närvarande sker inom 5b-regionen (se figur 6.1)*. Draghjälpen från det gynnsamma konjunkturläget har gett programmet extra styrfart. *Nya sysselsättnings- och inkomstmöjligheter har skapats, nya affärsidéer förverkligats och konkurrenskraften har stärkts. Arbetskraftens motivation och beredskap har förbättrats genom de kompetenshöjande insatserna. Natur- och kulturmiljön har utvecklats och synliggjorts och befolkningen i området har ökat under programperioden, något som i sig visar på att områdets attraktivitet förbättrats. Arbetslösheten i regionen närmar sig rekordlåga nivåer. Utvärderarna kan sammantaget konstatera att de tre strukturfonderna på ett gynnsamt sätt samverkat till programmets positiva effekter.*

Nedan görs en tentativ sammanfattning av *måluppfyllelsen* för programmets resultat. Den baserar sig dels på den insamlade informationen från projektnivån och behandlingen av densamma, dels på en kvalitativ bedömning av effekterna i förhållande till de uppställda målen. Där kvantitativa mål för programmet saknas har en kvalitativ bedömning gjorts på basen av övergripande mål på såväl nationell- som EU-nivå. Sammanställningen inbegriper inte de allmänna målsättningarna om målområdets utveckling som är mera beroende av sitt sammanhang och övrig samhällsutveckling.

Kvantifierade mål:	Måluppfyllelse	Bedömd nettoeffekt
Nya helårsarbetsplatser	ca 120 %	Över
Nya företag	ca 50 %	Måttlig
Antal utbildade personer	ca 350 %	Över
Icke-kvantifierade mål:		
Produktivitetsförbättringar	God	God
Stärkt konkurrenskraft	God	God
Produkt- o teknikutveckling	God	God
Ökad omsättning	God	Över
Ökad hemmamarknadsförsäljning	God	God
Kultur- och naturmiljön stärkts o gjorts mera tillgänglig	God	God
Arbetskraftens motivation/beredskap på arb.marknaden förbättrats o därmed även sysselsättningsmöjligheterna	God	God
Programmet totalt	God	God

*) Den kvalitativa skalan: Ingen effekt, måttlig, god, och över målet

Sammanställningen behandlar de särskilda kvantifierade och icke-kvantifierade mål som ställts upp för del åländska mål 5b-programmet. Många av målen sammanfaller helt eller delvis med de utvärderingsfrågor som EU-kommissionen ställer.

Effekterna och måluppfyllelsen varierar dock tämligen mycket mellan programmets olika prioriterade områden och åtgärder. Flest nya arbetsplatser har skapats inom prioriteten Turism, medan Glesbygd-företaget uppvisar den största volymen bevarade arbetsplatser. Utbildningsinsatserna har haft klart flest deltagare inom prioriteten Glesbygd-företagande. Antalet utbildade inom prioriteten Miljö och kultur nådde däremot inte riktigt målet. Måluppfyllelsen är endast måttlig beträffande företagsetableringarna. Inom Glesbygd-företagandet skattas måluppfyllelsen för nyföretagandet ha stannat på ca 12 procent.

Trots att sysselsättningseffekten av programmet totalt sett bedömts nå över målnivån, inte minst när de indirekta effekterna beaktas, finns det gråa moln. De arbetsplatser som tillfallit kvinnorna är under hälften både vad gäller de nyskapade och de bevarade platserna. Ett annat bekymmer utgör skärgårdsarbetsplatserna som till och med minskat under programperioden. De sysselsättningstillfällen som skapats i skärgården med bidrag från programmet är få. Den sviktande arbetsmarknaden får i sin tur effekter på det övergripande målet om att kunna bevara och öka bosättningen i skärgårdsregionen. Befolkningen har där minskat med ca 2 procent under programperioden.

8.2. Värdering av programmets inre effektivitet

Den övergripande måluppfyllelsen inom programmet har som synes varit god, men en närmare granskning av resultaten och effekterna visar också på vissa problem. När det gäller programmets genomförande vill utvärderarna lyfta fram två centrala drag, som kan ha haft betydelse för de delar av målsättningarna som inte har kunnat nås.

För det första gäller synpunkterna den svaga projektutvecklingen. En stor del av programgenomförandet har dominerats av traditionella investerings- och driftsstöd. De *projektutvecklande funktionerna bör därför stärkas* på den åländska arenan. Insatserna borde bygga på klart identifierade behov och relevanta mål bör ställas upp. För det andra *bör programtänkandet utvecklas ytterligare*. Programmet innehåller en kraftfull, styrande potential, som bäst kan utnyttjas om målsättningarna genomsyrar implementeringen och uppföljningen. Utvärderingsgruppen har lyft fram sex mera detaljerade synpunkter rörande genomförandet och administrationen av programmet som har sin grund i dessa två centrala svagheter. De flesta problem har kunnat åtgärdas under programmets slutskede eller inför den nya programperioden. Trots det kan dessa administrativa svagheter, i större eller mindre omfattning, ha haft betydelse för det här bedömda programmets framgång.

De tre första synpunkterna har framkommit från projektdragarehåll och berör i huvudsak problem i samband med projektfinansieringen. Hanteringen av projekt på endast ett års bas, utbetalning endast i efterskott som innebär likviditetsproblem samt oklar rollfördelning i programmets genomförande har försvårat projektens planering, finansiering och förverkligande. Större innovativitet, ökat samarbete mellan aktörer och högre grad av synergi mellan åtgärderna efterlyses. Dessa svagheter vittnar om att bilden av vad ett projekt är inte är helt klar. Man har därför inte heller helt förmått ta tillvara programmets styrande effekt.

Personalomsättningen vid sekretariatet har varit stor och kontinuiteten och informationen har i det sammanhanget varit dålig och de administrativa rutinerna bristfälliga. Många av stödbjekten är inte att betrakta som projekt i egentlig mening. Slutligen har uppföljningen av projekten inte varit tillräcklig. Erfarenheter om styrkor och svagheter i projektens genomförande och utfall kommer därmed inte beslutsorganisationen till kännedom och kan inte nyttjas i den fortsatta implementeringen av programmet. Uppföljningsdata finns på så vis inte heller tillgängliga för den beslutande myndighetens framtida bruk och bedömningar. Också här har den bristande helhetssynen på programmet spelat in.

8.3. Samlade rekommendationer

Det åländska programmet har vad gäller resultatet av verksamheterna och effekterna för målområdets utveckling enligt utvärderarnas uppfattning i stort sett fungerat bra. Programperioden har fungerat som en inkörningsperiod där många funktioner har utvecklats

och stärkts under programmets gång. Det har funnits många värdefulla erfarenheter att ta med i bagaget för kommande strukturella insatser. De rekommendationer som lyfts fram nedan hänger i stort sett alla samman med de två centrala problemställningar vid genomförandet som utvärderarna redan påtalat ovan (projektutveckling och bättre utnyttjande av programmets styrande potential).

När det gäller prioritetsordningen mellan våra rekommendationer har vi tagit fasta på den utveckling som skett sedan mellanutvärderingen, de synpunkter som inte tydliggjordes i den betonas här speciellt.

Enligt utvärderarnas uppfattning bör följande rekommendationer övervägas och beaktas vid framtida strukturella och regionalpolitiska insatser på Åland:

I. Många av de aktiviteter som genomförts inom ramen för 5b-programmet har haft en traditionell inriktning på enstaka investeringar eller på driftsstöd för löpande verksamhet som bedrivits redan före programinsatserna. Dessa aktiviteter utgör i många fall, i strikt bemärkelse, inte egentliga projekt med i tiden klart avgränsade insatser, tydligt uppställda mål och en bestämd budget. Denna typ av brister i programmets genomförande kan, mot bakgrund av att den första programperioden i flera avseenden bör ses som en inkörningsperiod för alla aktörer, förstås. *Framöver måste dock de projektutvecklande funktionerna tydliggöras och stärkas i programimplementeringen. Projekten borde bjuda på en högre grad innovativitet och samarbete. Med hjälp av en aktivare projektutveckling kan insatser från olika åtgärdsområden kombineras och större synergieffekter nås.*

II. Synen på programhelheten i genomförandet kan fortfarande utvecklas. De programansvariga borde i genomförandet *nyttja programmets styrande kraft bättre och låta målen genomsyra programmets förverkligande. Särskilt de horisontella målen bör betonas mera i beslutsprocesserna.*

III. I flera sammanhang under utvärderingen har framkommit att rollfördelningen mellan programimplementeringens olika aktörer inte är helt klar. Det har gällt projektägare och förmånstagare, partnerskapet samt de ansvariga inom landskapsstyrelsen. Eftersom programmets genomförande kräver specialkunskaper inom en rad viktiga områden är det även av central betydelse att den kompetens och de kunskaper som finns inom beslutsorganisationen samt i genomförandet i övrigt tas tillvara på rätt sätt. *En tydligare fördelning av roller och ansvar mellan de aktörer som på olika nivåer är delaktiga i programmet bör eftersträvas.*

IV. Uppföljningen av programinsatserna är fortfarande bristfällig. Indikatorerna finns inte alltid angivna i ansökningshandlingarna och en systematisk uppföljning av utfallet saknas. Likaså är dokumentationen av den uppföljning som ändå sker inte systematisk och tydlig. Projektregistret är ur den syvinkeln fortfarande ofullständigt, många data saknas ännu.

Utvärderarna har tolkat dessa brister som en följd av den ännu relativt svagt utvecklade helhetssynen på programmet. Underlaget för utvärdering är ofullständigt, men framför allt kommer erfarenheter från projektens genomförande inte beslutsorganisationen till kännedom och uppföljningsdata saknas för kommande bruk. *Programadministrationens uppföljningsrutiner och hanteringen av indikatorinformation bör utvecklas och systematiseras. Interna uppföljningar och utvärderingar för granskning av särskilda aspekter i genomförandet rekommenderas. Projektregistret bör kompletteras och revideras för att bättre möta dessa behov.*

V. Många och splittrade åtgärder med vagt formulerade mål leder lätt till att de övergripande målen inte genomsyrar projektverksamheten, vilket delvis varit ett problem i genomförandet av det aktuella programmet. Programhelheten skymms och måluppfyllelsen blir lidande. Ett exempel på det är skärgårdsproblematiken som inte haft den uttalade roll i projektverksamheten som hade varit nödvändig för att nå resultat. *Utvärderarna rekommenderar därför att framtida strukturella insatser på Åland koncentreras till färre och tydligare formulerade åtgärder med relevanta, genomtänkta mål.*

VI. Landskapsstyrelsens finansiella rutiner har påverkat projektens förutsättningar i betydande grad. Ettåriga projektbeslut och utbetalning endast i efterhand mot redovisade kostnader har inverkat menligt både på projektupplägg och på projektens genomförande. Dessa rutiner skapar onödig osäkerhet och kan utgöra ett hinder för utvecklingen av mera långsiktiga projekt. Även likviditeten i särskilt vissa slag av projekt blir lidande med fördröjningar i genomförandet som följd. *Utvärderarnas uppfattning är att de budgetansvariga inom den programansvariga myndigheten borde skapa förutsättningar för att reservera projektmedel för flera år i gången samt att generösare principer för förskottsutbetalningar borde fastställas för att inte försämra projektens kvalitet.*

Källor

Publikationer och rapporter:

Beroendeförhållanden inom den åländska ekonomin, ÅSUB Rapport 1999:5
Evaluating socio-economic programmes, MEANS Collection, European Commission
Experience, good practice and lessons for evaluating gender equality outcomes in Structural Fund programmes, Fitzgerald Rona & Michie Rona, European Policies Research Centre
Företagandet och näringspolitiken på Åland inför millennieskiftet, ÅSUB Rapport 1999:2
Inkvarteringsstatistik samt inresande statistik för Åland 1998, 1999, 2000
Kommissionens beslut om godkännande av det samlade programplaneringsdokumentet för gemenskapens strukturåtgärder på Åland för mål 5b
Konjunkturläget - Våren 1999, ÅSUB Rapport 1999:3
Konjunkturläget – Hösten 2000, ÅSUB Rapport 2000:10
Konjunkturläget - Våren 2001, ÅSUB Rapport 2001:1
Nationalräkenskapsdata för Åland, ÅSUB
SPD för Europeiska Gemenskapens strukturfonder gällande mål 5b 1995-1999, Ålands landskapsstyrelse, september 1995
Riktlinjer för utvärdering i efterhand av mål 5b-program programplaneringsperioden 1994-99
Rådets förordning (EEG) nr 2052/88
Rådets förordning (EEG) nr 4253/88
SOU 1996:69, Betänkande från Statsstödsutredningen
Statistisk årsbok för Åland 1998, 1999, 2000, 2001 ÅSUB
Stöd till glesbygdshandeln – men hur? ÅSUB Rapport 2000:7
Turismens samhällsekonomiska effekter på Åland, ÅSUB Rapport 1998:7
Utvärdering av EU-programmen mål 5b, 3 och 4 på Åland 1995-1999, Mellanrapport November 1997 (rev. februari 1998)
Vedung, Evert, Utvärdering av offentlig politik - problem och lösningar DS 1994:117
Ålands officiella statistik, befolkning, inresande, konsumentprisindex
Ålands landskapsstyrelse: Revisionsbyråns rapporter över granskning av målprogram 5b, 1998-1999
Årsrapporter för Ålands mål 5b-program SPD 1996, 1997, 1998, 1999, 2000
Årsrapporter för Interreg II A Sverige/Finland Skärgården 1999, 2000

Övriga källor:

Ansökningshandlingar
Landskapsstyrelsens projektbeslut
Projektrapporter
Utdrag ur projektregister
Protokoll från övervakningskommitté-möten för Ålands 5b-program

Intervjuer med projektägare till samtliga projekt i utvärderingsurvalet

Intervjuer med följande personer i genomförandeorganisationen:

Andersson Dan, Utredare

Andersson Susanne, Arbetsmarknadsplanerare

Danielsson Daniel, Företagskonsult

Eliasson Jesper, Byråchef

Holmqvist Carin, Avdelningschef

Sammanställning av urvalet för utvärderingen våren 2001

Bilaga 1

Åtgärd	Proj. nr	Sökande	Projektbeskrivning	Beslutsdatum	EU bev. mk
1.1.	606	Ål. Turistförbund	Marknadsföringsprojektet "Barnens Åland"	1996-05-10	12 258
1.1.	58	Ål. Turistförbund	Gemensamt datasystem för bl a aktivitetsbokning	1996-11-19	23 113
1.1.	93	Geta föret.klubb	Program för landsbygdsutveckling 1998-1999	1997-03-04	47 000
1.1.	203	Karlby fiskelag	Förlängning av turistsåsongen genom fiske	1998-04-21	28 750
1.1.	1 165	Finströms kommun	Landsbygdsutveckling	1999-06-21	64 000
1.1.	1 168	Lemlands företagareförening	Landsbygdsutveckling	1999-06-21	25 500
1.1.	1 346	Brändö fritidsservice Ab	Marknadsföring och koordinering av turistföretag	1999-08-31	87 500
1.1.	1 474	Geta företagarklubb	Verksamheten år 2000	1999-12-14	52 000
1.1.	268	Ål turistförbund	Utveckla postvägen	1998-05-26	39 558
1.1.	753	Geta företagarklubb	Verksamheten 1999	1999-03-16	44 500
1.2.	95	Björksäter ab	Byggnader och markarbeten till campingplats	1996-03-19	100 000
1.2.	101	Eckerö företagarklubb	Landsbygdsutvecklingsprogram 1996-1997	1996-05-28	140 000
1.2.	102	Kiljunen Satu	Upprustning av byggnad till ateljé	1996-06-25	50 000
1.2.	99	Föglö simhall o marina ab	Byggnad av simhall i Degerby	1996-08-23	425 000
1.2.	135	Ålands golfklubb	Utvidgning/kvalitetshöjning på Restaurang, klubbhus mm	1997-01-14	260 000
1.2.	49	Silverskår ab	Utbyggnad av konferensanläggningen på Silverskår	1997-03-25	72 000
1.2.	43	Emdal gård	Ombyggnad av går för gårdsturism	1997-05-05	34 000
1.2.	42	Ålands golfklubb	Utslagsplatser, miljöförbättringar, transportväg mm	1998-02-03	165 000
1.2.	482	Uddens stugby	Nio håls golfbana för turistiska ändamål	1998-09-29	542 500
1.2.	123	Uddens stugby	Förvaringsutrymme o maskiner för golfanläggningen	1997-07-01	32 000
1.2.	1 350	Uddens stugby	Maskiner till golfanläggning	1999-08-31	38 500
1.2.	491	Ålands golfklubb	Kvalitetshöjande åtgärder	1998-10-06	244 500
1.2.	534	Gustafsson Dick	Serverings/konferensutrymmen	1998-10-13	20 000
1.2.	745	Gustafsson Dick	Serverings/konferensutrymmen	1999-03-04	29 988
1.2.	614	Ålands hästavelsförening	Anställning av sportchef 1999-2000	1998-11-03	75 000
1.2.	1 381	Pahlman Tove	Nybyggnation av häststall	1999-09-29	42 500
1.2.	1 469	Ål turistförbund	Gemensam marknadsföring av landsbygds museer	1999-12-14	12 750
1.2.	1 488	Postvägen	Forts. utvecklande av postvägen	1999-12-29	113 000
2.1.1.	91	Brändö grönsaker ab	Kvalitetsprojekt ISO 9002 i tre företag	1996-03-19	50 000
2.1.1.	128	Ålands fruktodlarförening	Kvalitets-, utbildnings- o marknadsföringsprojekt	1996-03-19	27 638
2.1.1.	107	Eriksson Magnus	Ny teknik vid nyplantering av äpplen	1996-04-19	55 000
2.1.1.	68	Axel Eriksson & co ab	Inköp av gurkskivningsmaskin	1996-06-25	50 000
2.1.1.	113	Lantbrukssam Svamphattarna	Lokaler för ny champinjonnödlings teknik	1996-09-16	80 000
2.1.1.	92	Brändö grönsaker ab	Svampodling	1997-06-18	43 071
2.1.1.	66	Bi-bri farm ab	Strutsfarmanläggning	1997-07-01	38 500
2.1.1.	183	Ålands centralandelslag	Vassleprojekt	1997-07-01	24 000
2.1.1.	115	Ålands centralandelslag	Ysterianläggning	1997-09-05	165 000
2.1.1.	277	Odlaringen	Verksamhetsutveckling	1998-05-26	37 276
2.1.1.	1 468	Odlaringen	Forts. utveckling av marknadsföring	1999-12-14	41 000
2.1.2.	636	Ålands skogsägarförbund	Byggnation o markarbeten för flis-sorteringsanläggning	1996-06-18	175 500
2.1.2.	64	Alandia limfog ab	Maskiner för limfogstillverkning	1996-09-16	157 000
2.1.2.	152	Ålands skogsägarförbund	Barkningslinje för sågtimmer	1996-09-16	161 911
2.1.2.	38	Anru Ab	Datateknik inom turismen	1997-03-04	135 000
2.1.2.	47	Norra Ålands industrihus	Tillbyggnad med ny produktionshall	1997-09-05	206 000
2.1.2.	40	Anru Ab	Datateknik inom turismen	1998-01-13	83 283
2.1.2.	263	Nova Casing ab	Maskininvesteringar för produktionslinje	1998-05-26	453 000
2.1.2.	109	Ab R-eco pallets oy ltd	Maskiner för tillverkning av pallar i returpapp	1996-03-19	70 500
2.1.2.	685	Ab Skogen	Sönderdelningslinje för klenntimmer mm	1999-02-11	1 210 000
2.1.2.	1 390	Alandia Limfog Ab	Vidareutveckling av mellanväggsregel	1999-10-12	90 000
2.1.2.	1 476	Alandia Limfog Ab	Vidareutveckling av mellanväggsregel	1999-12-23	200 000
2.2.	244	Föglö kommun	Skärgårdskontoren	1997-09-05	331 000
2.2.	470	Ål handelskammare	Fem företagares yrkesexamen	1998-09-18	33 500
2.2.	729	Ål naturbruksskola	Kursverksamhet inom landsbygdssektorn	1999-02-19	19 229
2.2.	1 425	Delegationen för ål lantmannagi	Kurser för småföretagare på landsbygden	1999-11-16	48 500
2.2.	1 470	Ål handelskammare	Kurs i Internet o multimedia	1999-12-14	156 000
2.2.	1 483	Ål handelskammare	Ekonomiutbildning på distans	1999-12-29	65 500
2.2.	1 481	Föglö kommun	Skärgårdskontorens verksamhet		125 000

3.1.	143	Ålands hemslöjdsförening	Verksamheten 1996	1996-02-22	100 000
3.1.	46	Guld viva ab	Gjuterianläggning för smyckestillverkning	1996-09-16	10 000
3.1.	144	Ålands hemslöjdsförening	Verksamheten 1997	1997-03-11	100 000
3.1.	165	Föreningen kökarkultur	Utvecklande av kultur- och turismnäringar	1998-02-10	95 467
3.1.	105	Ålands slöjd o konsthantverk	Verksamheten 1998	1998-03-10	100 000
3.1.	721	Föreningen Kökarkultur	Verksamheten 1999 (ej projektledning)	1999-02-19	80 639
3.1.	850	Kökar hembygdsförening	Uppförande av stockhus för hantverksdemonstrationer mm	1999-04-13	79 750
3.1.	722	Ål slöjd o konsthantverk	Verksamheten år 1999, ej representation		100 000
3.1.	1 135	Lugnet keramik	Tillbyggnad av keramikverkstaden	1999-05-25	15 500
3.1.	1 432	Ål slöjd o konsthantverk	Verksamheten år 2000	1999-11-16	14 400
3.2.	51	Ålands skogsvårdsförening	Förbättra miljöhänsynen inom skogsbruket	1996-03-19	28 000
3.2.	633	Lumparlands kommun	Avloppsprojektet "Kommungården-Långnäs"	1996-06-04	75 000
3.2.	343	Ålands vindenergiandelslag	Två vindkraftverk på Knutsbodabergen i Lemland	1996-08-22	1 285 000
3.2.	468	Ål Miljövårds ab	Specialmaskin för vassröjning	1998-09-18	25 973
3.3.	155	Ålands husmodersskola	Delkursen "Finna säljbara produkter för nya marknader"	1998-03-17	2 874
3.3.	192	Ålands naturbruksskola	Kurs i natur- o miljövård inom skogsbruket	1998-03-31	5 000
3.3.	204	Ålands husmodersskola	Landsbygdsturism med åländska traditioner	1998-04-21	52 963
3.3.	1 124	Ålands husmodersskola	Fortsatt utb inom landsbygdsturism med ål. Traditioner	1999-04-20	163 000
	75				9 486 891

Utvärderingsfrågor till projektansvariga

Resultatuppföljning:

1. Har projektet nu förverkligats i sin helhet?
2. Har projektet nu nått sin fulla effekt?

Direkta resultat av projektet:

3. Har projektet inneburit att något nytt företag bildats?
4. Har projektet inneburit att någon form av nytt samarbete/nytt nätverk/ny organisation skapats?
5. Hur många nya arbetstillfällen har skapats genom projektet?
6. Av dessa: hur många män/kvinnor?
7. Hur många arbetsplatser har bevarats genom projektet?
8. Av dessa: hur många män/kvinnor?
9. Har företagets/organisationens produktivitet förbättrats till följd av projektet? På vilket sätt?
10. Har företagets/organisationens konkurrenskraft stärkts till följd av projektet? På vilket sätt?
11. Har projektet inneburit produktutveckling inom verksamheten?
12. Har projektet inneburit att ny teknik och nya metoder tagits i bruk? Vilken/vilka?
13. Har projektet ökat företagets/organisationens omsättning?
14. Har projektet ökat företagets/organisationens export (försäljning utanför Åland)?
15. Har företagets försäljning på hemmamarknaden ökat som resultat av projektet?
16. Har projektet haft någon inverkan på miljön? På vilket sätt?

Utbildningsprojekt:

17. Hur många deltagare genomgick kursen?
18. Av dessa: hur många män/kvinnor?
19. Hur många timmar omfattade kursen?
20. Hade företaget/organisationen tidigare erfarenheter/rutiner vad gäller personalutbildning?
21. På vilket sätt har projektet bidragit till ökad kompetens/ökade kvalifikationer?
22. Har deltagarnas motivation/beredskap för nya arbetsuppgifter ökat? På vilket sätt?
23. Har deltagarnas sysselsättningsmöjligheter ökat efter utbildningsprojektet? På vilket sätt?

Projektutvärdering:

24. Är resultaten varaktiga?
25. Vad anser Du om projektets effekter i efterhand, var de bättre än väntat/som väntat/sämre än väntat?
26. Har det gjorts någon uppföljning av projektet inom företaget/organisationen? Hur?
27. Har det uppstått några problem i samband med projektet?
28. Om projektet skulle ha planerats idag, skulle något ha gjorts annorlunda? Vad?
29. Har företaget/organisationen genomfört liknande projekt tidigare?
30. Var Du medveten om att EU deltog i finansieringen av projektet?
31. Skulle projektet ha genomförts även utan offentligt finansieringsstöd? Om ja, har stödet påverkat projektets omfattning eller tidpunkten för genomförandet?

Kommissionens gemensamma utvärderingsfrågor

Utvärderingsfrågor som specifikt rör landsbygdens utveckling

1) Utveckling och förbättring av jordbruksföretag

I vilken utsträckning har åtgärderna medfört en förbättring för jordbruksföretagen som kommer att kvarstå efter det att programmet har avslutats?

2) Utveckling och förbättring av skogsbrukssektorn

I vilken utsträckning har åtgärderna för att förbättra skogsbruksstrukturerna bidragit till att utveckla och rationalisera skogsbruket?

I vilken utsträckning har åtgärderna inom skogsbrukssektorn förbättrat skogsresurserna?

3) Förbättring av levnadsstandarden i landsbygdsområden

I vilken utsträckning har åtgärder avsedda att förbättra jordbruksföretag förbättrat företagens inkomster?

I vilken utsträckning har åtgärder avsedda att diversifiera jordbruksverksamheten förbättrat företagens inkomster?

I vilken utsträckning har utvecklingen eller förstärkningen av ny verksamhet utanför jordbruket förbättrat för människor som inte är jordbrukare?

4) Utveckling av hantverk, handel och turism

I vilken utsträckning har programmet skapat villkor som gynnar en diversifiering av verksamhet som inte rör jordbruk inom regionen och en bärkraftig utveckling av sådan verksamhet?

5) Utveckling, förbättring och utnyttjande av landsbygdsområden

Hur har en förbättrad infrastruktur och hjälpmedel bidragit till att övervinna problemet med landsbygdsområdenas avlägsna läge och isolering?

Hur har stöd till social och kulturell verksamhet förbättrat landsbygdsområdets attraktivitet?

Hur har de olika åtgärder som har genomförts förbättrat livskvaliteten i landsbygdsområdena?

6) Skydd och bevarande av miljön samt bevarande av landsbygden

Har åtgärderna för jordbruksföretag haft positiva effekter på miljön, särskilt kontrollen av vatten- och markföroreningar, förhindrande av markerosion och förbättring av landsbygden?

Har de andra åtgärderna som har genomförts i landsbygdsområdena, särskilt vad gäller grundläggande infrastruktur eller turism, bidragit till att minska eller förhindra föroreningar, särskilt vatten- och markföroreningar, och till att bevara naturresurser?

Utvärderingsfrågor som rör mer allmänna strukturfrågor

1) Sysselsättning

Vilken inverkan har programmet haft på skapandet eller bevarandet av arbetstillfällen i det berörda området och vilka typer av arbetstillfällen är det fråga om, indelat i arbetstillfällen för män respektive kvinnor?

I vilken utsträckning har utbildning förbättrat arbetslösa personers anställbarhet eller förbättrat de förvärvsarbetandes kvalifikationer?

2) Små och medelstora företags konkurrenskraft

I vilken utsträckning har programmet ökat små och medelstora företags konkurrenskraft, särskilt företag som är kopplade till regionens jordbruksproduktion, och stärkt deras närvaro i (eller eventuellt främjat deras omlokalisering till) regionen? Det bör särskilt undersökas hur programmet mer specifikt har främjat starkare band inom jordbrukets livsmedelssektor.

3) Infrastruktur och tjänster

I vilken utsträckning har en utveckling av infrastrukturen (vägnät, vattenförsörjning, avlopp, elnät transport och kommunikation etc.) förnyelse av byar och omorganisering av offentliga och privata tjänster förbättrat levnadsvillkoren i och omlokalisering av ny verksamhet till regionen?

I vilken utsträckning har utbildningsåtgärder bidragit till att förbättra produktionsstrukturerna när det gäller jordbruksföretag och verksamhet inom hantverk, handel, turism och små och medelstora företag?

Slutlig sammanställning över beviljade projekt från Ålands 5b-program 1995 - 1999

(Källa: Utdrag ur projektregister)

Bilaga 4

Atg.	Proj.nr	Projektbenämning	Sökande	EU bev.FIM	LS bev. FIM	Privat bev.FIM
1.1	606	Marknadsföringsprojektet "Barnens Åland"	Ålands Turistförbund	12 258	15 000	45 000
1.1	90	Koordinator för 13 företags marknadsföringsbroschyrer.	Ålands Företagarförening	17 499	17 499	80 000
1.1	58	Gemensamt datasystem för bl.a. aktivitetsbokning	Ålands Turistförbund	23 113	23 113	255 000
1.1	93	Program för landsbygdsutveckling.	Geta Företagarklubb	47 085	71 915	128 917
1.1	184	Studieresa angående förutsättningar för jakt ur turistperspektiv.	Ålands Producentförbund	2 125	2 059	4 250
1.1	203	Utreda möjligheterna till förlängd turistsäsong genom sportfiske.	Karlby fiskelag	28 750	28 750	57 500
1.1	268	Utveckla postvägen till en turistattraktion.	Ålands Turistförbund	39 558	39 558	130 000
1.1	325	Turistinformationskontor i Osnäs.	Brändö kommun	7 671	7 671	64 800
1.1	472	Verksamhetsbidrag för verksamhetsåret 1999 enligt ansökan	Sunds företagarklubb	133 500	133 500	267 000
1.1	481	Studieresa till Irland i syfte att undersöka möjligheterna att utveckla Bed and breakfastprodukten på Åland.	Föreningen Ålands stuguthyrare	25 245	25 245	123 667
1.1	630	Turistinformationskontor i Eckerö	Eckerö kommun	12 500	12 500	25 000
1.1	750	Turistinformationskontor i Osnäs under säsongen 1999	Brändö kommun	7 232	7 232	44 850
1.1	753	Bidrag för verksamhetsåret 1999	Geta företagarklubb	44 500	68 000	121 875
1.1	1166	Landsbygdsutveckling	Eckerö kommun	69 632	69 632	170 000
1.1	1165	Landsbygdsutveckling	Finströms kommun	64 000	64 000	128 000
1.1	1168	Landsbygdsutveckling	Lemlands företagarförening	25 500	25 500	51 000
1.1	1346	Marknadsföring och koordinering av turistföretag i Brändö	Brändö fritidsservice ab	87 500	87 500	175 000
1.1	1445	Fortsatt bidrag för år 2000 för turistinformationen i Osnäs	Brändö kommun	7 250	7 250	43 500
1.1	1474	Verksamheten år 2000	Geta företagarklubb	52 000	47 500	107 792
1.1	1473	För verksamhetsåret 2000	Sunds företagarklubb	70 000	70 000	140 000
1.1	1471	Näringslivsutvecklingsprogram år 2000	Vårdö kommun	56 500	56 500	113 000
1.1	1478	Fortsatt stöd för förverkligandet av landsbygdsutvecklingsprogrammet år 2000.	Finströms kommun	22 000	22 000	44 000
1.1	1477	Fortsatt stöd för verksamheten år 2000	Lemlands företagarförening	25 500	25 500	51 000
1.1	1489	Marknadsföring och koordinering av turistföretag i Brändö	Brändö fritidsservice ab	70 000	70 000	140 000
1.2	95	Byggnader och markarbeten till campingplats.	Björksäter ab	100 000	100 000	300 000
1.2	67	Inköp och upprustning av mahognykryssare.	Dahlgren T & Karlsson Nicklas	60 000	60 000	180 000
1.2	110	Inköp av båt för cykelfärja för främst rutten Simskåla-Tengsödavik	Ubv Simskåla cykelfärja ab	56 000	56 000	112 000
1.2	122	Byggande av korthåls golfbana om 9 hål.	Uddens stugby	148 084	148 084	1 200 000
1.2	101	Landsbygdsutvecklingsprogram för åren 1996-1997.	Eckerö företagarklubb	140 000	140 000	420 000
1.2	102	Upprustning av byggnad till ateljé.	Kiljunen Satu	50 000	50 000	127 273
1.2	111	lordningställande av tjärbränning samt framtagning av broschyr över tillvägagångssättet.	Skogens produkter	1 130	1 130	25 455
1.2	99	Byggande av simhall i Degerby.	Föglö simhall o marina ab	425 000	425 000	850 000
1.2	135	Utvidga och höja kvaliteten	Ålands golfklubb	260 000	390 000	650 000
1.2	89	lordningställande av vandrings- och friluftsleder i kommunen. tidigare förlä	Föglö kommun	5 000	5 000	10 000
1.2	49	Byggande av vistelse- och konferensutrymme avseende Silverskärs aktivitetsturismkoncept, satsning på lokal särprägel	Silverskår ab	72 000	109 000	543 000
1.2	63	Produktutveckling av snigelodling genom tillbyggnad av växthus och utveckling av befintlig anläggning.	Alandia Escargots ab	16 000	16 000	32 000
1.2	43	Delvis ombyggnad av emdal gård till café/matsservering och hembageri med fokus på gårdsturism	Emdal gård	34 000	34 000	102 000
1.2	637	Ombyggnad av befintlig lada och stall till mer ändamålsenliga utrymmen samt anläggande av ridbana och ridstig.	Stall Höckböle	0	0	75 000
1.2	149	Anställning av en sportcheef för utveckling av det åländska travet till en lönsam turismprodukt.	Ålands hästavelsförening rf	75 000	75 000	150 000
1.2	613	Lansering av ny reseprodukt.	Ålands turistförbund	1 591	1 591	13 800
1.2	123	Förvaringsutrymme och maskiner för golfanläggningen.	Uddens stugby	32 000	32 000	96 000
1.2	44	Byggnation av stugor och bastur och servicehus	Emdal gård	33 000	33 000	99 000

1.2	42 6 st utslagsplatser, ny parkering, miljöförbättringar kring klubbhusområdet, ny transportväg och för maskininvesteringar	Ålands golfklubb	165 000	165 000	770 000
1.2	76 Byggnation av servicehus samt inköp av kompressorläggning.	Kökar dykcenter öb	9 162	9 162	109 667
1.2	193 Byggnation av ny trappa, höja tornet och köpa en kikare till Orrdalsklint.	Östra Saltviks lantmannagillen	4 125	4 125	8 250
1.2	482 Byggnation av nio håls golfbana för turistiska ändamål.	Uddens stugby	542 500	542 500	2 015 000
1.2	491 Kvalitetshöjande åtgärder.	Ålands golfklubb	244 500	244 500	1 141 000
1.2	534 Iordningställande av serverings/konferensutrymmen till en godtagbar kostnad om totalt 200.000 mk.	Gustafsson Dick	20 000	20 000	160 000
1.2	614 Fortsatt anställning av sportchef under 1999 och 2000 för att utveckla travet som turistprodukt på Åland	Ålands hästavelsförening rf	75 000	75 000	150 000
1.2	745 Iordningställande av serverings-/konferensutrymmen	Gustafsson Dick	29 988	29 988	240 000
1.2	1350 Inköp av maskiner till golfanläggning	Uddens stugby	38 500	95 500	248 857
1.2	1382 Ombyggnad av ladugård till häststall och upprättande av ridbana	Johannisbergs gård öb	6 500	6 500	52 000
1.2	1381 Nybyggnation av häststall	Pahlman Tove	42 500	42 500	340 000
1.2	1472 100-års jubileum, Hlödver den långa	Saltviks kommun	69 000	49 000	127 833
1.2	1469 Gemensam marknadsföring av de åländska landsbygdsbyråerna	Ålands turistförbund	12 750	12 750	39 000
1.2	1479 Projekt "naturtur Åland". i projektet deltar även Johannisbergs gård öb samt Nimix Finland ab.	Emdal gård	16 000	16 000	32 000
1.2	1488 Fortsatt utvecklande av postvägen. (tidigare bev till Ålands turistförbund)	Postvägen	113 000	113 000	226 000
2.1.1	91 Genomförande av kvalitetsprojekt iso 9002 i tre företag i kommunen.	Brändö grönsaker Ab	50 000	50 000	100 000
2.1.1	128 Kvalitets-, utbildnings- och marknadsföringsprojekt.	Ålands fruktodlarsförening	27 638	27 638	100 000
2.1.1	52 Höja kvaliteten och förbättra ekonomin inom skogsbruket genom att en första gallring görs	Ålands skogsvårdsförening	30 000	30 000	60 000
2.1.1	107 Täckduk, miljövänliga stödstoppar i samband med införande av ny teknik vid nyplantering av äppel.	Eriksson Magnus	55 000	55 000	165 000
2.1.1	140 Odling av blomsterlök.	Ålands grönsakslager	12 000	12 000	34 000
2.1.1	68 Inköp av gurkskivningsmaskin.	Axel Eriksson & Co ab	50 000	50 000	100 000
2.1.1	142 Koordinering av 7 st företags exportmarknadsföring.	ålands handelskammare	50 000	50 000	100 000
2.1.1	45 Inköp av färgsorteringsmaskin	Eriksson Magnus	0	0	261 333
2.1.1	113 Lokaler för ny champinjonodlingsteknik.	Lantbrukssam Svamphattarna	80 000	80 000	240 000
2.1.1	139 Maskin för utvecklande av lokal sticklöksodling.	Ålands grönsakslager	22 000	22 000	44 000
2.1.1	108 Pilotprojekt med sötkörsbär. korrigerig av EU resp. Is andelar gjord från 1996 års reservationsanslag	Eriksson Magnus	79 000	461 000	810 000
2.1.1	73 Projektledare för treårigt ip-projekt	Ålands försöksstation	150 000	150 000	300 000
2.1.1	53 Komplettera nuvarande odlingsverksamhet med en strutsfarm (byggnader)	Lampén Bengt m fl	19 340	19 340	119 000
2.1.1	92 Ombyggnad av lagringsutrymmen till svampodling samt inkörning av odlingsverksamheten.	Brändö grönsaker ab	43 071	43 071	172 500
2.1.1	41 Enligt avtal kläcka och ruva ägg åt strutsfarmare.	Alandia Ostrich oy ab	3 500	3 500	160 500
2.1.1	66 Komplettera nuvarande odlingsverksamhet med strutsfarm.	Bi-Bri farm Ab	38 500	38 500	143 000
2.1.1	183 Vassleprojekt	Ålands centralandelslag	24 000	24 000	72 000
2.1.1	141 Koordinator för 6 st företags exportmarknadsföring.	Ålands handelskammare	57 500	57 500	115 000
2.1.1	115 Inköp och installation av ysterlinje.	Ålands centralandelslag	165 000	1 235 000	4 200 000
2.1.1	137 Inköp av trumrensare, transportband, inspektionsband och helautomatisk förpackningsmaskin.	Ålands grönsakslager	38 250	38 250	203 000
2.1.1	277 Utveckling av verksamheten under 1998 och 1999, avseende ökat antal odlare och ökad omsättning.	Odlaringen	37 276	37 276	98 000
2.1.1	264 Tillbyggnad av ostavdelningen.	Ålands centralandelslag	55 500	55 500	629 000
2.1.1	347 Arrangerande av höstmärknad och skördefest.	Ålands landsbygdscentrum	1 846	1 846	11 000
2.1.1	471 Kompostodlingsprojekt avseende champinjonodling,	Aavanen Seppo/Österlund Erik	0	0	144 000
2.1.1	1347 Belysa landsbygdsnäringarnas betydelse, skördefest.	Delegationen för Al lantmannag	6 020	6 020	13 000
2.1.1	1349 Kartlägga och utreda en tänkbar arbetsbörda	Ålands maskinring	2 053	2 053	10 000
2.1.1	1441 Framtagning av metod vid framställning av vin på rödbetor	Åkerblom Lauri	11 500	11 500	42 714
2.1.1	1468 Fortsatt utveckling av odlaringens marknadsföring	Odlaringen	41 000	41 000	82 000
2.1.1	1485 Nytt provsmakningsutrymme	Alandia Escargots ab	9 568	9 568	21 000
2.1.1	1606 Uutredning över skårgårdsproducenternas behov av en gemensam distribution, marknadsföring och försäljningslokal.	Puff, produc utan fast förbind	10 000	20 000	10 000
2.1.2	109 Maskiner för tillverkning av pallar i returpapp samt produktutvecklingskostnader.	Ab R-eco pallets oy ltd	70 500	70 500	280 000

2.1.2	639 Utveckla och aktivera näringslivet i skärgården	Skärgårdens närings ab	0	0	720 000
2.1.2	636 Byggnation och markarbeten	Ålands skogsägarförbund	175 500	175 500	3 159 000
2.1.2	64 Maskiner för limfogstillverkning	Alandia limfog ab	157 000	140 000	693 000
2.1.2	96 Inköp av datorutrustning och program för distansarbete.	Hildéns minidata	3 500	3 500	12 000
2.1.2	150 Verksamhetsledare.	Ålands maskinring	21 884	21 884	50 000
2.1.2	152 Barkningslinje för sågtimmer.	Ålands skogsägarförbund	161 911	237 911	1 600 000
2.1.2	88 Maskininköp (kalibrering och polering).	Erikstone	38 500	38 500	180 000
2.1.2	38 Datateknisk infrastruktur för turistföretagare i landskapet Åland	Anru ab	135 000	200 000	665 000
2.1.2	62 Inköp av snickeriutrustning.	Danielsson Ralf, båtsnickeri	4 500	4 500	12 429
2.1.2	50 Startande av sågverksamhet på Föglö	Sundbloms såg ab	54 000	54 000	162 000
2.1.2	47 Tillbyggnad med en ny produktionshall	Norra Ålands industrihus ab	206 000	1 744 000	4 550 000
2.1.2	40 Datateknisk infrastruktur för turistföretagare i landskapet Åland	Anru ab	83 283	123 382	532 000
2.1.2	207 Inköp av cnc-svarv.	Aaland process machinery ltd	111 946	111 946	920 000
2.1.2	267 Upprustning av lokal och inköp av maskiner.	Husells snickeri	5 201	5 201	60 667
2.1.2	263 Maskininvesteringar i produktionslinje.	Nova Casing ab	453 000	453 000	5 134 000
2.1.2	469 Digitalisering av inredningsverksamheten	Ab signatur b	5 000	5 000	56 667
2.1.2	685 Investeringar i sönderdelningslinje för klientimmer samt därtill hörande utrustning.	Ab skogen	1 210 000	2 955 000	19 635 000
2.1.2	1390 Vidareutvecklande av mellanväggsregel	Alandia limfog ab	90 000	90 000	2 723 226
2.1.2	1476 Vidareutveckling av mellanväggsregel	Alandia limfog ab	200 000	200 000	2 498 551
2.2	112 Landsbygdsutvecklingskurs.	Skärgårdssamarbetet	37 500	37 500	50 000
2.2	153 Kompetenshöjning i turistnäringen.	Föreningen Ål. stuguthyrare	12 250	12 250	40 000
2.2	59 Kurs för fiskevärdar.	Ålands turistförbund	2 990	2 990	9 760
2.2	60 Måssutbildning för företagare	Ålands turistförbund	4 315	4 315	9 000
2.2	244 Skapa ett skärgårdskontor i varje skärgårdskommun med utbildningsverksamhet för kommande och nuvarande företagare	Föglö kommun	331 000	331 000	662 000
2.2	55 Kurs för landsbygdsföretagare som utvecklar befintlig eller ny verksamhet	Ålands naturbruksskola	0	0	49 714
2.2	470 Fem företagens yrkesexamen.	Ålands handelskammare	33 500	33 500	67 000
2.2	728 Kursen "maskinsamverkan för framtiden", förutsatt att deltagarantalet blir minst 40 personer.	Ålands maskinring	6 042	6 042	23 000
2.2	729 Kursverksamhet inom landsbygdssektorn	Ålands naturbruksskola	17 554	17 554	65 000
2.2	730 Kurs i effektivt styrelsearbete	Ålands naturbruksskola	1 675	1 675	10 500
2.2	1348 Valldagar	Delegat. för Ål lantmannag	4 813	4 813	10 000
2.2	1425 Kurser riktade till småföretagare på landsbygden och skärgården	Delegat. för Ål lantmannag	48 500	98 500	75 727
2.2	1470 Arrangerande av kurs i "internet och multimedia" under förutsättning att minst 10 personer deltar	Ålands handelskammare	156 000	164 000	330 407
2.2	1481 Fortsatt finansiering av skärgårdskontorets verksamhet	Föglö kommun	125 000	125 000	250 000
2.2	1482 Utbildningsprojekt	För.vård i livets slutskede	21 000	21 000	45 500
2.2	1483 Utbildningsprojektet "ekonomiutbildning på distans".	Ålands handelskammare	65 500	69 500	137 727
3.1	143 Stöd för hantverkskonsulenten för år 1996.	Ålands hemslöjdsförening	100 000	100 000	0
3.1	635 Framtagande av en prototypserie av åländska möbler bestående av totalt 14 enheter	Färg & form	12 000	12 000	44 571
3.1	46 Gjuterianläggning för smykestillverkning	Guld viva ab	10 000	10 000	30 000
3.1	144 Stöd för verksamheten under år 1997.	Ålands hemslöjdsförening	100 000	100 000	0
3.1	165 Byggnation av utrymmen för keramikverksamhet, inköp av keramikugn avseende Kókar hantverkarby,	Föreningen kökarkultur	95 467	95 467	218 000
3.1	75 Byggande av utrymmen för tillverkning av gårdesgårdar samt utomhusmöbler i stock.	Leandersson Johan	0	0	60 000
3.1	105 Verksamheten 1998.	Ålands slöjd o konsthantverk	100 000	100 000	0
3.1	202 Byggande av glasverkstad samt att utveckla nya produkter.	Lindqvist Christina	16 374	16 374	129 000
3.1	266 Inköp av kombimaskin.	Alandia woodcarving	3 500	3 500	28 000
3.1	467 Produktmarknadsföring genom mässor tillsammans med två andra hantverkare.	Solbacka smycken	3 500	3 500	10 500
3.1	721 1999 års verksamhet, undantaget bidrag till projektledning vad gäller turistinformationen.	Föreningen kökarkultur	80 639	80 639	171 000

3.1	722 Verksamheten år 1999, undantaget representation.	Ålands slöjd och konsthantverk	100 000	100 000	276 190
3.1	850 Uppförande av stockhus för hantverksdemonstrationer och -utställningar	Kökar hembygdsförening	79 750	79 750	159 500
3.1	1135 Tillbyggnad av keramikverkstaden.	Lugnet keramik	15 500	15 500	72 333
3.1	1432 Verksamheten år 2000	Ålands slöjd o konsthantverk	14 400	185 600	208 163
3.2	51 Förbättra miljöhänsynen inom skogsbruket	Ålands skogsvårdsförening	18 000	18 000	56 000
3.2	634 Avloppsprojekt i Markusböle, inom nederbördsområdet till en viktig vattentäkt	Finströms kommun	175 000	184 000	388 917
3.2	638 Avloppsprojektet "Söderby-Kalmare"	Lemlands kommun	428 000	428 000	4 850 667
3.2	633 Avloppsprojektet "kommungården-Långnäs"	Lumparlands kommun	75 000	75 000	162 500
3.2	343 Uppförande av två vindkraftverk på Knutsbodabergen i Lemland.	Ålands vindenergi andelslag	1 285 000	1 285 000	3 141 111
3.2	104 I försökssyfte utveckla och utvärder metoden med vassklippning. provklippning sker i samarbete med fiskeribrån.	Kumlinge miljöservice ubv	24 000	24 000	72 000
3.2	468 Inköp av specialmaskin avseende vassröjning.	Ålands miljövårds ab	25 973	25 973	156 000
3.2	1492 Restaurering av Erkas mangårdsbyggnad för inrättande av postrotmuseum	Vårdö-Strömsby byalag	18 000	12 000	30 000
3.2	1480 Inköp av vindkraftverk till en arbetslokal	Wilén Tage	3 500	2 500	16 222
3.3	155 Delkursen "finna säljbara produkter för nya marknader" inom projektet landsbygdsturism med åländska traditioner.	Ålands husmodersskola	2 874	2 874	20 000
3.3	191 Kurs i stockhusbyggnad.	Ålands naturbruksskola	0	0	9 750
3.3	192 Kurs i miljö- och naturvård inom skogsbruket.	Ålands naturbruksskola	5 000	5 000	10 000
3.3	190 Miljöutvecklingskurs riktad till hotell, stugbyar och restauranger på Åland.	Ålands turistförbund	8 943	8 943	18 000
3.3	204 Utbildning inom landsbygdsturism med åländska traditioner.	Ålands husmodersskola	52 963	150 000	80 630
3.3	1124 Fortsatt utbildning inom landsbygdsturism med åländska traditioner	Ålands husmodersskola	163 000	255 000	12 928